

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

ZÁNİK ZÁVAZKŮ

Martin Cibulka

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 15. 4. 2020

Martin Cibulka

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucí mé diplomové práce paní JUDr. Aleně Bányaiové, CSc. za její čas, cenné rady a připomínky, které mi poskytovala při zpracovávání této diplomové práce.

Seznam použitých zkratk

o.z. – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

z.ř.s. – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

obč. zák. – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

o.s.ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ABGB – zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský

Obsah

Úvod	1
1. O závazcích v občanském právu obecně	3
1.1. Závazkový právní vztah a pojem závazku	3
1.2. Prvky závazkového právního vztahu	4
1.2.1. Subjekty závazkového právního vztahu.....	4
1.2.2. Obsah závazkového právního vztahu	5
1.2.3. Předmět závazkového právního vztahu	7
1.3. Druhy závazků a jejich vznik	8
1.4. Změny závazků	9
1.5. Zajištění a utvrzení dluhu	10
1.5.1. Zajištění dluhu.....	10
1.5.2. Utvrzení dluhu.....	12
1.6. Zánik závazků obecně	13
1.7. Historický vývoj závazkového práva.....	14
1.7.1 Závazky v římském právu	14
1.7.2 Vývoj závazkového práva na našem území	15
2. Zánik závazku splněním.....	21
2.1. Pojem a právní povaha splnění.....	22
2.1.2. Vázanost závazkem	25
2.1.3. Vzájemná podmíněnost plnění	27
2.1.4. Povinnost plnit napřed.....	27
2.2. Předmět plnění	28
2.2.1. Řádné a vadné plnění	29
2.3. Způsob plnění.....	30
2.3.1. Alternativní závazky.....	30
2.3.2. Genericky určené plnění.....	32
2.3.3. Plnění vcelku a částečné plnění	33
2.3.4. Plnění dílčí a plnění ve splátkách	34
2.3.5. Opětovné plnění	34
2.3.6. Pořadí plnění na jistinu a příslušenství a pořadí plnění více dluhů	35
2.4. Místo plnění	37
2.5. Čas plnění.....	38
2.6. Osoba plnící a osoba přijímající plnění	41
2.7. Placení prostřednictvím směnky, šeku, akreditivu.....	44
2.8. Kvitance	45

2.9.	Dlužní úpis	46
2.10.	Náhradní splnění	47
2.11.	Prodlení dlužníka a věřitele	48
2.12.	Fixní závazek	49
2.13.	Trvalost zániku závazku	51
3.	Jiné způsoby zániků závazků	52
3.1.	Dohoda	52
3.2.	Započtení	54
3.2.1.	Předpoklady započtení pohledávek	54
3.2.2.	Zánik závazku jednostranným prohlášením o započtení	56
3.2.3.	Zánik závazku dohodou o započtení	59
3.3.	Výpověď	59
3.4.	Splynutí	60
3.5.	Prominutí dluhu	61
3.6.	Novace	64
3.7.	Narovnání	65
3.8.	Zaplacení odstupného	67
3.9.	Odstoupení od smlouvy	70
3.10.	Následná nemožnost plnění	72
3.11.	Smrt dlužníka nebo věřitele	75
3.12.	Uplynutí doby	82
3.13.	Případy stanovené zákonem nebo rozhodnutím soudu	84
	Závěr	89
	Resumé	91
	Seznam zdrojů	92

Úvod

V úvodní části nastiňuji, čemu se v diplomové práci budu věnovat. Cílem je vymezení pojmu závazku, stručná charakteristika jeho prvků a druhů, změn a zajištění, podrobné zaměření na způsoby jeho zániku, specifikace jednotlivých způsobů zániku závazků podle platného práva, tedy podle úpravy obsažené v Části čtvrté, Hlavě I, Díle 7, Oddílech 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, poukázat na některé významné rozdíly oproti předcházející právní úpravě v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku a v zákoně č. 513/1991Sb., obchodním zákoníku. Dále se chci zamyslet nad některými nejasnými otázkami úpravy zániku závazků v občanském zákoníku v kontextu s komentářovou literaturou, judikaturou a předcházející právní úpravou.

V první části práce se budu věnovat závazkům v občanském právu obecně, vymezení pojmu závazkový právní vztah a závazek, prvky závazkového právního vztahu, druhy závazků, stručně jejich vznikem, změnami a zánikem, jejich utvrzením a zajištěním dluhu. Jelikož se závazkové právní vztahy v čase značně vyvíjely, budu se stručně zabývat jejich vývojem od římského práva, pak se zaměřím na vývoj právní úpravy závazkového práva na našem území až po platnou úpravu.

Ve druhé části práce se budu zabývat zánikem závazků splněním, jakožto společensky a ekonomicky nejžádanějším způsobu zániku závazků. Věnovat se budu pojmům splnění a plnění, právní povahou splnění, osobou plnící a plnění přijímající, předmětu, místu a času splnění. Dále směnca jako prostředku placení, kvitanci, dlužnímu úpisu, náhradnímu splnění, prodlení věřitele a dlužníka a fixnímu závazku.

Ve třetí části se budu zabývat dalšími způsoby zániku závazků, netřídím je přitom na způsoby s uspokojením věřitele a bez tohoto uspokojení, byť jsem si vědom, že takovéto třídění je obvyklé, ale podle mého názoru zcela neodpovídá realitě uspokojení či neuspokojení věřitele, což se pokusím u jednotlivých způsobů zániku závazků vyložit. Mezi zánik závazků jsem zařadil také novaci privativní a narovnání, ač občanský zákoník tyto instituty řadí mezi změny závazků, což se také pokusím vysvětlit. V této části se tedy budu věnovat zániku závazků dohodou, započtením, odstupným, splnutím, prominutím dluhu, novací

privativní, narovnáním, výpovědí, odstoupením od smlouvy, následnou nemožností plnění, uplynutím doby, smrtí dlužníka nebo věřitele a zániku na základě zákona či úředního rozhodnutí. U jednotlivých způsobů zániků závazků odkazuji na judikaturu Nejvyššího soudu České republiky, snažím se přitom vybírat rozhodnutí, která mají co nejširší dopad, tedy týkají se většího počtu účastníků smluvních vztahů, rozhodnutí aktuální a po právní stránce řešící zajímavé otázky, vyjasňující výklad zákona.

V závěrečné části chci shrnout své poznatky získané během této práce.

1. O závazcích v občanském právu obecně

„Závazkové (obligační) právo je vedle práva věcného významnou součástí soukromého práva.“¹ Je tvořeno systémem právních norem, je pro ně charakteristické rovné postavení subjektů a zásada smluvní volnosti.² Závazkové právo jako relativní majetkové právo je významnou součástí soukromého práva, zejména vedle práva věcného, tedy práva absolutního, které upravuje postavení subjektů práva nikoli vůči sobě navzájem, ale k věcem, především jde o právo vlastnické, spoluvlastnické, věcná práva k věcem cizím a podobně. Součástí soukromého práva je také rodinné právo, kdy na rozdíl od závazkového práva vztahy mezi příbuznými obvykle nemají charakter závazkových práv, jde o vztahy rodinné, založené na příbuzenství a citových vazbách.

1.1. Závazkový právní vztah a pojem závazku

„Klíčovým pojmem obligačního práva (jako práva majetkového a relativního) je závazek (obligace). Závazek je právní pouto, které nás svou nevyhnutelností nutí, abychom v souladu s právem našeho státu poskytli někomu nějaké plnění.“³ Pojem závazek je také základním pojmem závazkového práva v současné právní úpravě, na rozdíl například od zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, který termín závazek neužíval, když ještě i ve znění novely přijaté zákonem č. 132/1982 Sb., zaměnil termín závazky například za pojmy služby a občanskou výpomoc. Závazkové právní vztahy tvoří podstatu společenských majetkových vztahů vznikajících mezi různými subjekty. Kterýkoli subjekt občanského práva, tedy osoba fyzická i právnická i stát, jak jsou specifikovány v ustanoveních § 15 až § 21 občanského zákoníku, může být subjektem závazkového právního vztahu na straně věřitele i dlužníka. Subjekty

---

¹ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1335.

²ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1335.

³Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 1721.

občanského práva při realizaci svých majetkových zájmů soustavně vstupují do řady závazkových vztahů.

„Závazek je společenský vztah, tedy poměr působící mezi lidmi, v němž se jedna osoba cítí oprávněna dožadovat toho, aby se jiná osoba nějakým způsobem chovala. Závazky můžeme rozdělit na právní a mimoprávní. Závazkem v právním slova smyslu je společenský vztah, který je upraven právem (tedy je jeho obsah za právem stanovených podmínek vynutitelný a chráněný), z něhož má osoba oprávněná (věřitel) vůči osobě povinné (dlužníku) právo na jeho určité chování – plnění (pohledávku) a dlužník má povinnost toto právo věřiteli uspokojit (dluh).“⁴

Závazkem v právním slova smyslu je tedy právem upravený vztah mezi dvěma či více subjekty, z něhož každému subjektu závazku vyplývají práva a povinnosti. Jde o vztah upravený právními normami, ze kterého vyplývá právo věřitele na plnění a povinnost dlužníka toto právo uspokojit, přičemž práva a povinnosti ze závazkového právního vztahu požívají právní ochranu a jsou vynutitelná.

1.2. Prvky závazkového právního vztahu

Jako každý právní vztah má závazkový vztah obligátní prvky, a to subjekty, předmět a obsah. Je samozřejmé, že závazkový právní vztah musí sestávat minimálně z těchto prvků, o kterých podrobněji hovořím níže.

1.2.1. Subjekty závazkového právního vztahu

Subjekty závazkového právního vztahu jsou osoby, mezi kterými závazkové právní vztahy vznikají, mění se a zanikají. Subjekty závazkového právního vztahu tedy mohou být osoby fyzické, právnické, územní samosprávné celky a stát, tedy osoby, kterým zákon přiznává právní osobnost, jak stanoví občanský zákoník.⁵

---

⁴RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 22.

⁵§ 15 - § 21 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Subjekty závazkových vztahů vystupují v pozicích věřitele a dlužníka. Úprava jednotlivých smluvních typů označuje strany smlouvy tak, aby blíže vyjadřovala jejich roli a postavení v daném smluvním vztahu, například u kupní smlouvy jako prodávající a kupující, u nájemní smlouvy pronajímatel a nájemce, avšak nadále mají obecné postavení věřitele a dlužníka.

Na straně věřitele i dlužníka může vystupovat několik subjektů, pak se jedná o společné závazky. U společných závazků jsou subjekty vystupující na jedné straně obvykle vázány stejnou povinností nebo jim svědčí stejné právo.

Od závazků společných, kdy na jedné straně stojí více subjektů, je třeba odlišit závazky vícestranné, tedy situace, kdy závazkový právní vztah váže více stran, přičemž každá z nich je v pozici samostatné smluvní strany.

Subjektem závazku se může stát také osoba, v jejíž prospěch jiné osoby uzavřou smlouvu a třetí osoba se subjektem vztahu stává až v okamžiku, kdy s přijetím plnění vysloví svůj souhlas.⁶

Závazky k tíži třetích osob náš právní řád nezná, protože v rámci rovnosti subjektů závazkového práva nemůže dojít k situaci, kdy smlouvou dvou stran vznikne povinnost straně třetí. Smlouva o plnění třetí osoby⁷ je ve své podstatě podle konkrétních okolností spíše kombinací smlouvy obstaravatelské a zvláštní úpravy odpovědnosti za škodu.⁸

1.2.2. Obsah závazkového právního vztahu

Obsahem závazkového právního vztahu jsou subjektivní práva a povinnosti, která působí mezi jeho stranami, tedy jeho subjekty.

„Ze závazku je dlužník povinen něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět a věřitel je oprávněn to od něho požadovat.“⁹

Závazkové právní vztahy nepůsobí vůči všem (erga omnes) jako vztahy věcně právní, ale jen mezi subjekty závazkového vztahu. Tato charakteristika je

---

⁶Např. otec uzavře s jazykovou školou smlouvu o studiu cizího jazyka ve prospěch syna.

⁷§ 1769 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁸PELIKÁNOVÁ, Irena; PELIKÁN, Robert in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 102 – 104.

⁹§ 1789 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

pro závazkové vztahy velmi významná, vždy je třeba si uvědomit, že ať závazek vznikl z jakéhokoli důvodu, ze smlouvy či z deliktu, vznikají práva a povinnosti z tohoto závazku toliko jeho subjektům, nikoli třetím osobám.¹⁰ „*Obsahem závazku jsou práva a povinnosti dlužníka a věřitele. Pro závazkové právní vztahy je typické, že subjektivní povinnosti jednoho odpovídá subjektivní právo jiného. Povinnost dlužníka splnit závazek odpovídá právu věřitele na plnění. Práva a povinnosti v závazkovém právním vztahu jsou ve vzájemné relaci, týkají se vždy jen účastníků tohoto vztahu a tím se také odlišují od práv věcných.*“¹¹ Z uvedeného vyplývá, že ze závazkového právního vztahu, vzniklého mezi jeho subjekty, vznikají každému subjektu práva a povinnosti, která si vzájemně odpovídají. Například u smlouvy kupní vzniká prodávajícímu povinnost předmět koupě předat kupujícímu, zároveň prodávajícímu vzniká právo na zaplacení kupní ceny, tedy pohledávka, a kupujícímu vzniká právo převzít předmět koupě a povinnost zaplatit kupní cenu, tedy dluh. Zmiňuji jednoduchou kupní smlouvu, k jejímuž uzavírání přistupujeme denně například při koupi v obchodě, jsem si přitom vědom, že závazkové právní vztahy vznikající mezi jejich subjekty, mohou obsahovat soubory velice složitých a vzájemně provázaných práv a povinností, příkladem může být smlouva o dílo, jejímž předmětem je rekonstrukce domu, kdy jednotlivá práva a povinnosti nastupují v určité časové posloupnosti a jsou vzájemně podmíněna. Daleko složitější pak mohou být různorodé závazky velkého objemu mezi podnikateli, případně podnikateli a státem. Jak výstižně uvádí V. Knapp: „*Obsah závazkového právního poměru však bývá různý a rozmanitý tak, jak rozmanité jsou majetkové vztahy, závazkovými právními poměry upravované. Obsah závazkového právního poměru může být velmi jednoduchý, jako např. při koupi z ruky do ruky, při darování apod., může však být i velmi komplikovaný a obsahovat v sobě různá práva a povinnosti, které někdy vznikají a zanikají nikoli naráz, nýbrž postupně a při některých závazkových právních poměrech je zánik jednoho práva a tomu odpovídající povinnosti přímo předpokladem vzniku jiného práva a povinnosti z téhož právního poměru.*“¹²

---

¹⁰Např. bratr nemůže úspěšně uplatňovat práva na náhradu škody, kterou škůdce způsobil jeho sestře.

¹¹RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 24.

¹²KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 11.

Obsahem závazkového vztahu tedy může být nepřeborná škála práv a povinností, od zcela jednoduchých až po velmi složité. Při určení obsahu závazkového právního vztahu je vždy třeba, aby bylo možno rozlišit subjektivní práva a povinnosti stran závazku tak, aby bylo zřejmé, co má který subjekt povinnost dát, konat, strpět nebo čeho se má zdržet. Takovéto jasné vymezení práv a povinností jednotlivých subjektů, kdy jsou jednotlivá práva a povinnosti jasně a srozumitelně určitelná a rozlišitelná, je základem pro fungování závazkového vztahu. Pokud tomu tak není a práva a povinnosti subjektů závazkových vztahů jsou vymezena způsobem vzbuzujícím pochybnosti o jejich obsahu, může to vést k nejasnostem, neplnění závazků a pozdějším sporům.

1.2.3. Předmět závazkového právního vztahu

Předmětem závazku je plnění spočívající v lidském chování, které je způsobilé uspokojit zájem věřitele, může spočívat v různých činnostech i nečinnostech, tedy v konání i nekonání. Hospodářský cíl plnění se nazývá kauzou, která představuje ekonomické skutečnosti, jež jsou motivem lidského chování.¹³

Zákon stanoví, že předmětem závazku může být pouze plnění, které má majetkovou hodnotu, to je plnění, které je ocenitelné penězi. V rámci smluvní volnosti si strany mohou ujednat jakýkoli obsah smlouvy, pokud je však v rozporu se zákonem nebo dobrými mravmi, je takový závazek stíhán neplatností. Obsah závazku, aby byl platný, musí být dovolený, tedy nemůže být po právní stránce nepřijatelný, z čehož například vyplývá, že předmětem závazku nemohou být penězi neocenitelné hodnoty, jako je zdraví, svoboda, důstojnost a podobně. Zde by bylo sice možno namítnout, že se penězi oceňuje újma vzniklá na těchto přirozených právech, tedy že jde o hodnoty penězi ocenitelné, ale v těchto případech se v penězích stanoví výše náhrady vzniklé újmy, neoceňuje se hodnota lidského života, svobody, zdraví a podobně.

Předmět závazkového právního vztahu tedy musí být majetkové povahy, musí být ocenitelný penězi, odpovídat zájmu věřitele, tento zájem již nemusí mít majetkovou povahu, může být například náboženský. Ekonomický motiv jednání

---

¹³HULMÁK, Milan in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 9.

subjektů závazkových vztahů se nazývá kauzou. Je-li plnění v rozporu se zákonem nebo morálkou, i tak může závazek vzniknout, důsledky takového závazku pak řeší zákon v § 580 o.z. stanovením jeho neplatnosti.¹⁴

1.3. Druhy závazků a jejich vznik

Nejtypičtěji dělíme závazky podle způsobu vzniku na závazky z právních jednání, závazky z deliktů, závazky z kvazideliktů a závazky z jiných právních skutečností.¹⁵

Závazky z právních jednání vznikají nejčastěji z dvoustranných či vícestranných právních jednání, mohou ale vznikat i z jednostranných právních jednání. Závazky z dvoustranného či vícestranného právního jednání jsou typicky závazky ze smluv, například smlouvy kupní, darovací, nájemní. Závazkem z jednostranného jednání je například veřejný příslib, tedy veřejné přislíbení odměny za určitý výkon učiněný vůči osobě blíže neurčené, tedy osobě, která splní podmínky příslibu.

Závazky z deliktů vznikají v důsledku porušení povinnosti stanovené zákonem, kdy je typicky pachatel trestného činu povinen nahradit škodu způsobenou poškozenému, obdobně jako pachatel přestupku. Závazek z deliktu může vzniknout i porušením smlouvy, kdy straně, která povinnost porušila, vzniká například povinnost k náhradě škody spočívající v ušlém zisku, nebo k zaplacení smluvní pokuty, a druhé straně tomu odpovídající právo.

Příkladem kvazideliktu je jednání, které není v rozporu s právem, ale způsobuje například bezdůvodné obohacení. K bezdůvodnému obohacení může dojít v situaci, kdy bylo plněno z právního důvodu, který odpadl, například ze smlouvy, od níž některá ze stran odstoupila. Pokud již strany či alespoň jedna z nich plnila, pak v důsledku odstoupení od smlouvy, kdy se závazek ruší od počátku, vzniklo straně či stranám, jež plnění obdržely, bezdůvodné obohacení, které jsou si povinny vydat. Vydání bezdůvodného obohacení, které spočívalo ve

---

¹⁴HULMÁK, Milan in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 9.

¹⁵RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 32 – 33.

výkonu určité činnosti, obvykle není možné, v tom případě se vydává peněžitý ekvivalent tohoto plnění. Obdobně tomu bude u plnění bez právního důvodu, kdy právní důvod neodpadl, ale od počátku nebyl dán, například jedna ze stran užívá nemovitost ve vlastnictví jiného, aniž by ji k tomu opravňovala nájemní smlouva nebo jiný právní titul.

Závazky vznikají i z dalších právních skutečností, například z rozhodnutí soudu o povinnosti zaplatit protistraně náklady řízení, či ze zákona, jako povinnost platit výživné.

Dále lze závazky rozdělit na kauzální a abstraktní. U kauzálních závazků je kauza, tedy jejich ekonomický důvod, vyjádřena. Občanský zákoník¹⁶ pro kauzu užívá pojem spravedlivý důvod. Kauza je významná pro stanovení obsahu závazku. Závazek obsahující kauzu nespravedlivou, nepožívá právní ochrany. Abstraktní závazek je závazek v užším smyslu slova, je jednosměrný bez vyjádření důvodu, vyjadřuje jen čistou povinnost plnit jednoho subjektu a čisté právo druhého subjektu plnění požadovat,¹⁷ kdežto kauzální závazek obsahuje i důvod, proč je jednosměrný závazek založen. Dále lze dělit závazky na synallagmatické (vzájemné) a asynallagmatické (jednostranné), úplatné a bezúplatné, primární a akcesorické, jednoduché a společné.¹⁸

1.4. Změny závazků

Ke změně závazkového právního vztahu dochází, pokud dojde ke změně některého jeho prvku, to znamená, dojde-li ke změně stran závazku nebo jeho obsahu.¹⁹ V době trvání platného závazkového právního vztahu tak může dojít zejména ke změně v osobě věřitele postoupením pohledávky,²⁰ dlužníka převzetím dluhu,²¹ přistoupením k dluhu,²² převzetím majetku,²³ případně každé

---

¹⁶§ 2991 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁷Například závazek ze směnky.

¹⁸RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 27 – 28.

¹⁹Respektive části obsahu, při změně celého obsahu dochází k zániku původního závazku.

²⁰§ 1879 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²¹§ 1888 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²²§ 1892 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²³§ 1893 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

ze stran postoupením smlouvy.²⁴ Zákon ponechává stranám závazku na vůli sjednat změnu jeho obsahu²⁵ a to buď novací,²⁶ a to novací kumulativní, kdy původní závazek trvá a přistupuje k němu závazek nový, přičemž novací privativní, při níž závazek zaniká a je nahrazen novým, považují za zánik závazku a vznik závazku nového, nebo narovnáním,²⁷ kdy se dohodou nahrazují práva a povinnosti sporná či nejistá, čímž rovněž dochází k zániku původního závazku a vzniku závazku nového, a proto narovnání rovněž řadím k institutům zániku závazků, protože původní závazek zaniká a je nahrazen závazkem novým.

1.5. Zajištění a utvrzení dluhu

Zajištění dluhu a utvrzení dluhu jsou instituty, které zlepšují postavení věřitele, každý ale odlišným způsobem, přičemž zajištění dluhu je z hlediska uhrazení či vůbec dobytosti dluhu pro věřitele výhodnější.

1.5.1. Zajištění dluhu

„Zajištění dluhu umožňuje věřiteli v případě, že neobdrží plnění, uspokojit se ze zajištění, tedy z náhradního plnění.“²⁸ K zajištění dluhu slouží institut zástavního práva,²⁹ jehož podstatou je oprávnění věřitele uspokojit svou pohledávku z výtěžku prodeje dlužníkem či třetí osobou zastavené věci. Zástavou může být jakákoli obchodovatelná movitá i nemovitá věc. Obdobně funguje podzástavní právo,³⁰ jež vzniká zastavením pohledávky zajištěné zástavním právem. Podobným zajišťovacím institutem je zadržovací právo,³¹ umožňující především věřiteli, disponujícímu splatnou pohledávkou, zajistit ji zadržením věci dlužníka, kterou má věřitel oprávněně u sebe.³² Nedojde-li k jinému způsobu úhrady dluhu, zadržená věc se zpeněžuje obdobně jako věc zastavená.

---

²⁴§ 1895 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁵§ 1901 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁶§ 1902 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁷§ 1903 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁸RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 83.

²⁹§ 1309 až § 1389 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³⁰§ 1390 až § 1394 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³¹§ 1395 až § 1398, § 1447 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³²Např. autoservis zadrží opravené auto, není-li dlužníkem zaplácena splatná cena opravy.

Na rozdíl od zástavního práva a zadržovacího práva, kdy se věřitel uspokojuje z výtěžku prodeje zastavené či zadržené věci, institut zajišťovacího převodu práva³³ slouží přímo k úhradě dluhu touto věcí. Převod práva se činí s rozvazovací podmínkou, pokud je dluh zaplacen, převedené právo se vrací zpět. Nedojde-li k zaplacení dluhu, věc zůstává ve vlastnictví věřitele, a pokud její cena přesahuje výši dluhu, je věřitel povinen tento rozdíl vypořádat.

Dalším významným zajišťovacím institutem je ručení,³⁴ které vzniká písemným prohlášením ručitele vůči věřiteli, tedy prohlášením osoby odlišné od dlužníka, že uspokojí pohledávku věřitele, pokud tak neučiní dlužník. Věřitel ručení svým úkonem přijímá. V některých případech ručení vzniká ze zákona.³⁵ Ručení je hojně využíváno v kombinaci s dalšími zajišťovacími instituty. Věřitel může žádat ručitele o splnění, pokud přes výzvu dluh nesplní dlužník. Obdobná je finanční záruka,³⁶ jež zajišťuje převážně peněžité dluhy a na rozdíl od ručení vzniká jednostranným písemným prohlášením výstavce záruky a věřitel může vyzvat k plnění výstavce záruky i bez předchozího vyzvání dlužníka k plnění.

Dohodou o srážkách ze mzdy či jiného příjmu³⁷ vzniká věřiteli v případě nesplnění dluhu právo na jeho úhradu srážkami ze mzdy nebo obdobného příjmu dlužníka. S dohodou věřitele a dlužníka musí plátce příjmu předem souhlasit, následně musí být dohoda plátcí příjmu předložena.

K zajištění dluhu slouží také závdavek,³⁸ který jednak dokládá uzavření smlouvy a má také funkci sankční, neboť strana, která závazek poruší, je povinna dát dvakrát tolik, co činil závdavek, případně má také funkci odstupného, pokud je zrušení závazku zaplacením odstupného sjednáno.

Zajištění dluhu dává věřiteli v případě, kdy dlužník dluh nesplní, možnost uspokojit svou pohledávku náhradním způsobem, a to z poskytnutého zajištění. Zajištění dluhu plní převážně funkci uhrazovací. Věřiteli se sice nedostane sjednaného plnění, ale je-li dluh zajištěn, jeho pohledávka může být uspokojena náhradním způsobem. Toto je hlavním účelem zajištění dluhu. Samozřejmě

---

³³§ 2040 až § 2044 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³⁴§ 2018 až § 2028 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³⁵Např. podle § 1194 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, člen společnosti vlastníků ručí za dluhy společnosti.

³⁶§ 2029 až § 2039 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³⁷§ 2045 až § 2047 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

³⁸§ 1808 až § 1809 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

zajištění také dlužníka motivuje, aby ke splnění zajištěného dluhu přistupoval s velkou mírou odpovědnosti, protože si je vědom, že nesplní-li, co je ze zajištěného dluhu povinen, dává věřiteli možnost uspokojit se náhradním způsobem, což pro dlužníka není žádoucí, například při prodeji zástavy, která je dlužníkovou nemovitostí. Jak už jsem uváděl výše, k zajištění dluhu zejména bankovní ústavy při poskytování úvěrových produktů používají kombinaci více druhů zajištění závazku, a to až do té míry, kdy možný výtěžek ze zajištění několikanásobně přesahuje výši poskytnutého úvěru, což soudy označují jako „přezajištění“ a některá ujednání o zajištění shledávají pro nemravnost neplatná.

1.5.2. Utvrzení dluhu

K utvrzení dluhu slouží dva instituty, a to uznání dluhu a smluvní pokuta. Uznání dluhu vzniká nejběžněji písemným prohlášením dlužníka, že dluh uznává co do důvodu a výše, v tomto případě se má za to, že dluh v době uznání trval.³⁹ Dále k uznání dluhu dochází v důsledku placení úroků dlužníkem, a to co do částky, ze které úroky platil nebo částečným plněním dlužníka, lze-li z okolností věci usoudit, že dlužník uznal i zbývající část dluhu.⁴⁰ K uznání dluhu placením úroků a částečným plněním nedojde v případě, je-li pohledávka věřitele již promlčená. Uznání dluhu plní funkci prevenční a motivační, což znamená, že dlužník si je v případě uznání dluhu vědom toho, že věřitel disponuje uznáním dluhu, který například vznikl z ústně uzavřené smlouvy, nebo z deliktu, kdy dlužník uznal co do důvodu a výše například dluh k náhradě škody způsobené dopravní nehodou, tedy silnějšího důkazního postavení věřitele v případném soudním sporu, což má motivovat dlužníka k dobrovolnému plnění, aby se vyhnul placení náhrady nákladů řízení, byl-li by ve sporu neúspěšný. Uznáním dluhu také dochází k prodloužení promlčecí lhůty o deset let od okamžiku uznání dluhu, ale pokud dlužník v uznání dluhu uvedl dobu, do které dluh splní, promlčí se právo za deset let od posledního dne určené doby.⁴¹ I v případě prodloužení promlčecí lhůty v důsledku uznání dluhu neplatí desetiletá promlčecí lhůta pro úroky a pro opětuující se plnění, které dospěly po uznání dluhu.⁴² Jinak řečeno, k okamžiku uznání nároku se konzervuje dospělý stav pohledávky s příslušenstvím, na tyto se

---

³⁹§ 2053 až 2054 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴⁰§ 2054 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴¹§ 639 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴²§ 642 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

vztahuje nová desetiletá promlčecí lhůta a na nově z jistiny vznikající úroky se uplatní obvyklá promlčecí lhůta tříletá. Bylo-li již právo promlčeno a dlužník dluh uznal, nárok se obnoví a počne běžet nová desetiletá promlčecí lhůta, případně určí-li dlužník v uznání i dobu, do které dluh splní, právo se promlčí za deset let od posledního dne určené doby.⁴³ Prodloužení promlčecí lhůty rovněž posiluje postavení věřitele, protože mu dává delší časový prostor pro uplatnění práva u soudu, aniž by se vystavoval nebezpečí důvodně vznesené námitky promlčení dlužníkem. Dlužník může účinně vznést námitku promlčení až v situaci, kdy je nárok uplatněn u soudu po uplynutí promlčecí lhůty.

Dluh je utvrzován také ujednáním o smluvní pokutě,⁴⁴ tedy ujednáním o povinnosti zaplatit určitou peněžitou částku v případě porušení závazku. V dohodě stran nemusí být výše smluvní pokuty určena, ale musí být stanoven způsob, jak její výši vypočítat. Smluvní pokuta má funkci preventivní a sankční. Slouží také k náhradě škody, která může věřiteli vzniknout v důsledku porušení povinnosti, k níž se smluvní pokuta váže. Stejně jako uznání dluhu nemá funkci uhrazovací, protože zaplacením smluvní pokuty utvrzený dluh nezaniká. Povinnost zaplatit smluvní pokutu trvá vedle původního závazku.

Jelikož uznání dluhu ani ujednání o smluvní pokutě nemá uhrazovací funkci, poskytuje institut utvrzení dluhu věřiteli, pokud jde o splnění jeho pohledávky, daleko slabší postavení než v případě zajištění dluhu. Ze zajištění může být pohledávka věřitele uspokojena i v případě nesolventnosti dlužníka, ale v případě, že je dluh toliko utvrzen a dlužník se stane nesolventním, uspokojení pohledávky věřitele je nejisté.

1.6. Zánik závazků obecně

Tak jako ke vzniku závazků dochází na základě právem předpokládaných skutečností, tedy na základě smluv, deliktů, kvazideliktů a dalších právních skutečností, dochází na základě jiných právních skutečností k jejich zániku.

„Při zániku závazku přistupuje k původní právní skutečnosti právní skutečnost další, která zbavuje původní právní skutečnost jejich účinků, a to at

---

⁴³§ 653 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴⁴§ 2048 až 2052 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

zcela (úplný zánik závazku) nebo zčásti (částečný zánik závazku). Při zániku závazku tedy strany přestávají být z původní právní skutečnosti oprávněny a zavázány buď vůbec (úplný zánik) nebo zčásti, tj. jejich práva a povinnosti se kvantitativně redukují (částečný zánik závazku).“⁴⁵

1.7. Historický vývoj závazkového práva

1.7.1 Závazky v římském právu

Počátky vývoje závazkového práva, podobně jako jiných odvětví práva soukromého, můžeme sledovat již od dob starověkého Říma. K výraznému rozvoji dochází v časech pozdějších, kdy se směna statků stává běžnou součástí života římských obyvatel.⁴⁶

Klasické římské právo rozlišovalo dva důvody vzniku závazků. Jak praví Gaius ve své Učebnici práva: „*Quarum summa divisio in duas species diducitur: omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto ... Jejich základní rozdělení se provádí rozlišováním dvou skupin: Každá obligace vzniká totiž buď z kontraktu (ze smlouvy), nebo z deliktu (z protiprávního činu).*“⁴⁷ Závazky z deliktu se vyvinuly jako první a jsou považovány za nejstarší formu závazků.

V nejstarších dobách bylo porušení práva jednotlivce chápáno jako urážka celého rodinného společenství a mělo za následek nárok poškozeného (a celého jeho rodu) na svémocnou odplatu vůči rodu porušitele.⁴⁸ Tyto krevní msty měly neblahý dopad na římskou společnost, proto byl jejich výkon postupně omezován. Docházelo k zužování okruhu osob na mstě zúčastněných a nárok na mstu musel být předem potvrzen orgánem veřejné moci. Další omezení vzešlo z tzv. zásady

---

⁴⁵KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 15.

⁴⁶KINCL, Jaromír; URFUS Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 210.

⁴⁷KINCL, Jaromír. Gaius: učebnice práva ve čtyřech knihách. Přetisk prvního vydání z roku 1981. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1993, s. 162.

⁴⁸DOSTALÍK, Petr. Relativní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2014, s. 22 – 23.

odvety (talio), podle které měla být újma pachatele úměrná spáchanému protiprávnímu činu.⁴⁹

Ve snaze vyhnout se odplatě poškozeného vznikl institut výkupného, tedy finanční kompenzace. „*Přislíbila-li strana pachatele výkupné, zajišťovalo se jeho vyplacení tak, že svobodný člověk ze strany pachatele... byl převeden do moci poškozeného a svou osobou splnění závazku garantoval.*“⁵⁰ Jedná se o zárodečný typ závazku, tzv. nexum, při němž je osoba dlužníka odlišná od osoby ručitele. Bylo-li výkupné řádně zapláceno, byl ručitel propuštěn zpět na svobodu. V opačném případě zůstával v postavení otroka v moci poškozeného. Na principu nexa se později vyvinula tzv. fiducia, neboli věrná ruka.⁵¹ Ta spočívala v převodu věci z majetku dlužníka do vlastnictví věřitele, který se zavázal po řádném splnění dluhu věc vrátit. Dluh tedy nebyl zajištěn svobodou třetí osoby, nýbrž věcí z majetku dlužníka. Dalším institutem závazkového práva bylo sponsio, tedy ústní slib, jenž měl přesně stanovenou formu. Slibem byl dlužník osobně vázán, případné nesplnění mělo za následek propadnutí dlužníka do moci věřitele.⁵²

Výše zmíněné instituty, tedy nexum, sponsio a fiducia, jsou považovány za nejstarší typy římských závazků. Obsahují prvky dluhu, tedy povinnosti nějak se chovat i zajištění, tedy záruky, která vytváří nutnost tuto povinnost splnit.⁵³ Jak z výše uvedeného vyplývá, záruka byla z počátku tvořena lidskou svobodou. Poeteliovým zákonem, který stanovil, že za své dluhy mohou občané dále ručit pouze svým majetkem, bylo osobní ručení zrušeno. Závazky tak získaly pro dnešní dobu typickou majetkovou povahu.

1.7.2 Vývoj závazkového práva na našem území

Rozvoj závazkového práva na našem území nastal za feudalismu asi v 10. století, kdy nabývala na významu smlouva trhov^á, tj. kupní, jež spočívala

---

⁴⁹KINCL, Jaromír; URFUS Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 212.

⁵⁰KINCL, Jaromír; URFUS Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 212 – 213.

⁵¹Vrácení věci původně spočívalo na dobré vůli věřitele, nebylo právně vynutitelné, odtud pochází označení „věrná ruka“.

⁵²KINCL, Jaromír; URFUS Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 213.

⁵³SOMMER, Otakar. Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové. Praha: Nákladem vlastním, 1935, s. 13.

v převodu vlastnictví za úplatu. Nejpropracovanější byla smlouva o prodeji nemovitosti. Dříve závazkové vztahy spočívaly jen v naturální směně. Později se rozvíjely také smlouvy o půjčce, darovací, o úschově a podobně. Podstatným institutem byl slib, který musel vycházet ze svobodné vůle a byl použitelný v mnoha situacích. Stejně jako v jiných částech Evropy se i na našem území vycházelo z římského práva. Největší význam mělo závazkové právo v městském právu, v zemském právu byl hojně využíván institut směny. Dlouhou dobu bylo křesťanům zakázáno půjčovat peníze na úrok, což využívali Židé, kteří v tomto směru omezení nebyli. Pravidlo se pro křesťany změnilo v 16. století, ale úrok byl přípustný jen do určité výše.

Soukromé právo u nás dlouho nebylo jako celek kodifikováno. V 18. století vyvíjela snahy o celkovou kodifikaci soukromého práva Marie Terezie, v roce 1766 byl vypracován Codex Theresianus, jenž však nebyl schválen pro velkou rozsáhlost obsahu a přílišný vliv římského práva. Stejně tak činil pokusy kodifikaci soukromého práva Josef II. Josefínský zákoník vešel v platnost v roce 1786, ale již následující panovník Leopold II. nechal vypracovat kodex další, protože Josefínský zákoník se jevil příliš moderní. Zákonem, který položil základy novodobého soukromého práva na našem území, byl Obecný občanský zákoník, tedy zákon č. 946/1811 Sb., ABGB.⁵⁴ V platnost vstoupil dne 1. 1. 1812. Přípravoval a vyvíjel se několik desetiletí a byl přijat přibližně ve stejné době jako francouzský Code Civil z roku 1804. U nás ABGB platil do roku 1950 a v Rakousku a Lichtenštejnsku platí dosud, byť ve změněném znění. Zánik závazků byl v ABGB upraven v hlavě třetí, s tím, že k zániku závazků může dojít zaplacením,⁵⁵ kompenzací,⁵⁶ odřeknutím,⁵⁷ sloučením⁵⁸, zkárou věci,⁵⁹ smrtí⁶⁰ a projitím času.⁶¹ K zániku závazků přitom uvádí, že *„Práva a závazky jsou v takové souvislosti, že zánikem práva se zrušuje závazek, a zánikem závazku zrušuje se právo.“*⁶²

---

⁵⁴ABGB – zkratka německého znění zákoníku „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch“

⁵⁵§ 1412 až § 1437 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁵⁶§ 1438 až § 1443 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁵⁷§ 1444 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁵⁸§ 1445 až § 1446 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁵⁹§ 1447 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁶⁰§ 1448 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁶¹§ 1449 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

⁶²§ 1411 zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského.

Po vzniku samostatného Československého státu v roce 1918 u nás vládl právní dualismus, tedy platila jiná úprava soukromého práva v Čechách a jiná na Slovensku. Základním cílem připravovaných rekodifikací bylo odstranění tohoto dualismu cestou navázání na ABGB, jehož základ měl být modernizován. V roce 1937 byla připravena vládní osnova nového soukromoprávního kodexu, práce však z důvodu vzestupu nacismu nepokračovaly. Ani po II. světové válce nebyl zákon přijat, opět z důvodu politické situace, kdy se v únoru 1948 dostali k moci komunisté.

Ke změně dosavadní soukromoprávní úpravy došlo až v letech 1949 - 1950, tato měla být zakotvena podle vzoru sovětského práva a na základě závěrů usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Nejprve zákonem č. 265/1949 Sb. došlo k samostatné kodifikaci rodinného práva a následně rekodifikaci zbytku občanského práva. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník nabyt účinnosti 1. 1. 1951. Upravuje závazkové právo v části čtvrté, hlavě jedenácté až patnácté. Přes socialistické tendence zakotvující prioritu plnění hospodářského plánu, je systematika zákona v této části dobrá, rozlišuje závazky z hospodářského plánu, ale také z právních jednání, zejména smluv, ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení a jiných skutečností. Cílem závazků z hospodářského plánu bylo zajištění plnění plánů rozvoje schválených vedoucí komunistickou stranou, za tím účelem bylo příslušným státním orgánům umožněno zasahovat do jakýchkoliv závazkových vztahů. Jako první důvod zániku závazků zákon upravuje v § 298 zrušení závazků z důvodu potřeb hospodářského plánování, dále splněním, uložením do soudní úschovy, dohodou, započtením, splnutím, nezaviněnou nemožností splnění, úmrtím a uplynutím doby.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. deklaroval dosažení socialismu a nastoupení další cesty směrem ke komunistické společnosti, v té souvislosti bylo třeba přijmout zákony lépe odpovídající aktuální ideologii, a to samostatný občanský zákoník, hospodářský zákoník, zákon o rodině, o mezinárodním obchodu a zákoník práce.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 4. 1964, již neobsahoval obecnou úpravu majetkových vztahů, protože byl přijat samostatný hospodářský zákoník. V preambuli uvádí, že jeho hlavním úkolem v oblasti

právních vztahů je vymezit práva a povinnosti občanů a socialistických organizací, vznikající v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb a tyto chránit, jsou-li vykonávána v souladu se zájmy společnosti, jeho ustanovení přitom směřují k upevňování socialistických ekonomických i ostatních společenských vztahů, překonávání přežitků a přeměně vztahů ze socialistických na vztahy komunistické. Závazkové vztahy mezi fyzickými osobami byly v důsledku snahy o minimalizaci vlivu soukromého vlastnictví upraveny jen v nejnútnejším rozsahu, byly chápány jako podružné. Zákon neobsahoval klasickou úpravu závazkových vztahů, tyto měly být nahrazeny převážně instituty osobního užívání a služeb, poskytovaných socialistickými organizacemi občanům. V zákoně se sice stále užívá pojem smlouva, ale její význam je potlačen, stejně jako byly institutem služeb nahrazeny tradiční smlouva kupní (prodej v obchodě), smlouva o dílo (zhotovení věci na zakázku) a nájemní smlouva (osobní užívání). Jeho ustanovení byla převážně kogentního charakteru. Zákon v části třetí vymezuje osobní užívání bytů, jiných místností a pozemků, přičemž charakter vymezení práv a povinností vyplývá již z úvodního ustanovení, týkajícího se bytů: „Státní, družstevní a jiné socialistické organizace přenechávají byty občanům do osobního užívání bez určení doby užívání, a to za úhradu, není-li právním předpisem stanoveno jinak.“⁶³ O užívání bytu, tedy fakticky o nájmu bytu, nebyla uzavírána nájemní smlouva, ale byt byl přidělován rozhodnutím národního výboru a následně se uzavírala jen dohoda o odevzdání a převzetí bytu.⁶⁴ V obdobném duchu se nesla i další zdeformovaná úprava závazkového práva, kdy v části čtvrté byly upraveny služby, kterými se rozumí věcná plnění, výkony i jiná plnění, jež poskytují socialistické organizace občanům k uspokojování hmotných a kulturních potřeb,⁶⁵ socialistickým organizacím byla uložena povinnost službu poskytnout.⁶⁶ V této části byl upraven prodej v obchodě, půjčování věcí, zhotovení věci na zakázku, obstaravatelské služby, ubytovací služby, přepravní služby, právní pomoc advokátní organizace, peněžní služby a pojištění. Vždy se přitom jedná o úpravu služby poskytované socialistickou organizací občanovi. Závazkové vztahy mezi fyzickými osobami jsou pak upraveny v části páté, nazvané Práva a povinnosti z jiných právních úkonů, a byly charakterizovány

---

⁶³§ 153 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

⁶⁴§ 154 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

⁶⁵§ 222 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

⁶⁶§ 223 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

jako: „*Občanská výpomoc, výraz vzájemné spolupráce občanů, jejíž hospodářský význam z tohoto hlediska ustupuje do pozadí.*“⁶⁷ Podle mého názoru byly tyto závazky upraveny jako jakási nejnütnější zbytková kategorie, do které mohly fyzické osoby vstupovat mezi sebou i v době naprosté převahy státního socialistického a družstevního vlastnictví. Jednalo se o vztahy z půjčky, přenechání bytu v rodinném domku, přenechání části bytu, přenechání nemovitosti k dočasnému užívání, koupě, výměna a darování, obstarání záležitosti jiného. V části šesté pak byla upravena odpovědnost za škodu a za neoprávněný majtkový prospěch.

Občanský zákoník byl opakovaně novelizován, podstatnou byla zejména novela provedená zákonem č. 131/1982 Sb., která upravila institut smlouvy v § 44, zakotvila relativní neplatnost právních úkonů v § 40a, ochranu držby v § 132a, vydržení § 135a, věcná břemena § 135b a další instituty. Občanský zákoník ani v této formě neodrážel realitu fungování společnosti, plány se neplnily, kvalita zboží i řemesla upadala, mnohé zboží či služby byly nedostupné.

K podstatným novelám občanského zákoníku došlo v důsledku politických změn po pádu totalitního režimu v listopadu 1989. Jednalo se o zákon č. 509/1991 Sb., účinný od 1. 1. 1992, který samozřejmě vypustil preambuli a úvodní články zákona o budování komunismu cestou plnění státních plánů a s tím spojená ustanovení, čímž se novela prakticky dotkla všech ustanovení zákona. V části osmé bylo opět upraveno závazkové právo, v jeho rámci instituty zániku závazků jako splnění, dohoda, nemožnost plnění, uplynutí doby, smrt dlužníka nebo věřitele, započtení, výpověď, neuplatnění práva, tj. prekluze, splynutí a v rámci zániku závazků také narovnání. Jednalo se o novelu, která měla do občanského práva soukromého vrátit tradiční instituty, které byly opuštěny přijetím nového občanského zákoníku v roce 1950 a zejména v roce 1964. Předpokládalo se, že půjde o dočasnou úpravu do přijetí celkové rekodifikace, a ač byl zákon následně mnohokrát novelizován, platil až do účinnosti aktuální právní úpravy, tj. do konce roku 2013.

Ve stejné době jako občanský zákoník z roku 1964 byl přijat také zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, který upravoval vzájemné vztahy

---

⁶⁷BIČOVSKÝ, Jaroslav; HOLUB, Milan. Občanský zákoník a předpisy související I. 3. vydání. Praha: Panorama, 1984, s. 580.

socialistických státních organizací a jednotných zemědělských družstev, definoval národní hospodářství jako nedílný celek řízený komunistickou stranou, hlavním nástrojem řízení stanovil státní plán rozvoje a od toho se odvíjela deformovaná úprava závazkového práva, podle níž vše bylo podřízeno státnímu plánu, v obecné části šesté zákon hovořil o závazcích jako o organizované spolupráci při plnění úkolů státního plánu rozvoje, v dalších částech pak o hospodářských závazcích při dodávce výrobků, při investiční výstavbě, a při jiných způsobech spolupráce mezi socialistickými organizacemi. Závazky mohly vznikat z hospodářských smluv, opatřením nadřízených orgánů a rozhodnutím hospodářské arbitráže, nebo z porušení právních povinností. Byla zde zakotvena: „*Povinnost uzavřít hospodářskou smlouvu na základě plánovacích aktů... zároveň všechny uzavřené smlouvy byly závazné pro plánování.*“⁶⁸ Závazky bylo možno měnit a práva a povinnosti převádět, byla připuštěna novace, vše však podléhalo schválení nadřízeným orgánem a nesmělo být v rozporu s plánem. Závazky podle hospodářského zákoníku zanikaly převážně splněním, jen tak mohly plnit vytýčený účel. Hospodářský zákoník byl zrušen zákonem č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníkem, účinným od 1. 1. 1992, jenž od uvedeného data upravoval postavení podnikatelů a v části třetí obchodní závazkové vztahy. Závazky podle obchodního zákoníku mohly zanikat splněním, odstoupením od smlouvy, pro dodatečnou nemožnost plnění, zaplacením odstupného a započtením.

Platná právní úprava závazkového práva je obsažena v § 1721 – 2054, v části čtvrté zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který vstoupil v účinnost dne 1. 1. 2014. V díle 7 je v ustanoveních § 1908 – § 2009 upraven zánik závazků, přičemž celý Oddíl 1 je věnován zániku závazků splněním a Oddíl 2 jiným způsobům zániku závazků. Tato úprava závazků nahradila dosavadní úpravu obsaženou především v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku a v zákoně číslo 513/1991 Sb., obchodním zákoníku a v dalších zákonech,⁶⁹ které byly zrušeny v souvislosti s přijetím aktuální právní úpravy, jež znamenala podstatnou rekonstrukci občanského práva. Občanský zákoník neobsahuje přesnou definici závazkového právního vztahu, ale již v nadpisu této části zákona jej

---

⁶⁸ČAPEK, Karel. Hospodářský zákoník a předpisy související. 3. vydání. Praha: Panorama, 1984, s. 182 – 183.

⁶⁹Např. zák. č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, zák. č. 119/1990 o nájmu a podnájmu nebytových prostor, a řada dalších.

charakterizuje jako relativní majetkové právo a dále vymezuje podstatné pojmy jako závazek, věřitel, dlužník, pohledávka a dluh.

2. Zánik závazku splněním

U nejvýznamnějšího způsobu zániku závazků, tedy zániku v důsledku splnění, uvádí Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku, že nová právní úprava vychází z pojetí obsaženého ve standardních právních řádech, dosud u nás nejdůsledněji promítnutého v ustanoveních § 324 a následujících zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, a proto s drobnými úpravami z této úpravy vychází. Fakticky občanský zákoník konstrukci zániku závazku splněním oproti obchodnímu zákoníku změnil výrazněji. Obchodní zákoník např. v ustanovení § 324 výslovně stanovil, že závazek zaniká také pozdním splněním dlužníka, takovéto ustanovení občanský zákoník neobsahuje. Významnější změnou je odchýlení se od konstrukce obsažené v ustanovení § 324 odst. 3 obchodního zákoníku, podle níž v případě, kdy dlužník poskytne vadné plnění a věřitel nemá právo od smlouvy odstoupit nebo toto právo nevyužije, mění se obsah závazku způsobem, který odpovídá nárokům věřitele vzniklým z vadného plnění a závazek zaniká jejich uspokojením. V občanském zákoníku byla konstrukce změny závazku v důsledku vadného plnění opuštěna, není tedy upravena výslovně a nelze ji podle mého názoru dovodit ani výkladem. Ke splnění dojde i v případě, kdy dlužník plní vadně a věřitel toto plnění přijme, tím dochází k zániku závazku a vzniku závazku nového, jehož obsahem jsou práva a povinnosti z vadného plnění. Právní úprava následků vadného plnění byla zařazena do obecné úpravy zániku závazků splněním, přičemž u jednotlivých smluvních typů jsou následky vadného plnění také upraveny. Jelikož má speciální úprava před obecnou úpravou přednost, zřejmě na aplikaci obecné úpravy dojde zřídka. Občanský zákoník terminologicky opouští „odpovědnost“ za vady, vychází z toho, že je-li plněno vadně, vznikají dlužníkovi i věřiteli z toho vyplývající práva a povinnosti.

2.1. Pojem a právní povaha splnění

„Splněním dluhu závazek zaniká.“⁷⁰

Zánik závazků splněním je společensky nejžádanější způsob zániku závazků, neboť tak dochází k naplnění účelu závazkového právního vztahu. Splnění je právní skutečnost způsobující zánik závazku.

Občanský zákoník stanoví jasné pravidlo, podle kterého poté, kdy došlo ke splnění závazku, tento závazek zaniká. Jedná se o úpravu kogentní, strany závazku si tedy nemohu například ujednat, že splněním zaniklý závazek mohou projevem své vůle obnovit. Již z tohoto ustanovení můžeme podle mého názoru dovodit, že zákon nepřipouští, aby závazek trval nadále po tom, co byl splněn. Účinkem splnění je tedy konečný zánik závazku. Tento na první pohled zřejmý a jasný závěr má význam podrobněji zkoumat například v případě, kdy dlužník poruší svou povinnost splnit řádně či včas, tedy splní vadně nebo opožděně, a tak vzniknou s tím spojená práva a povinnosti z vadného plnění.

Splnění je nejčastějším důvodem zániku závazku s uspokojením věřitele. Strany závazkového vztahu do něj vstupují právě proto, aby dosáhly uspokojení tím, že závazek bude splněn.⁷¹ Podle charakteru závazku nastane splnění v důsledku jednání dlužníka či jednání dlužníka a k tomu přistupujícího jednání věřitele, které je vedeno úmyslem dosáhnout zániku závazku uspokojením věřitele, přičemž se tak děje ve stanovené době a stanoveném čase. Spočívá-li naopak povinnost plnění například v povinnosti něco opomenout, bude závazek dlužníkem splněn jeho faktickou nečinností.

Splněním může zaniknout jednotlivý dluh ve smyslu dílčího závazku, který tvoří část závazkového právního vztahu. K tomu, aby došlo k zániku závazkového právního vztahu jako celku, musí být splněny veškeré dílčí závazky, jenž tvoří jeho obsah.⁷² Je tedy třeba odlišovat, zda byly splněny veškeré závazky z daného závazkového právního vztahu a tím závazek definitivně zanikl, nebo

---

⁷⁰§ 1908 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁷¹ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1481.

⁷²BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 370.

došlo pouze ke splnění některého závazku a závazkový právní vztah trvá nadále, dokud nedojde k zániku všech jednotlivých závazků, ať už splněním, či jinak. Zde mám na mysli, že závazek dlužníka spočívající v povinnosti něco vykonat zanikne splněním této povinnosti dlužníkem, ale závazek věřitele zaplatit sjednanou cenu za vykonání činnosti dlužníkem může zaniknout například prominutím dluhu.

Terminologicky je také třeba odlišovat pojem plnění ve smyslu procesu uspokojování pohledávky věřitele a plnění ve smyslu předmětu závazku. Splnění pak lze definovat jako ukončení procesu poskytování plnění.⁷³

Poskytne-li dlužník v době dospělosti závazku předmět plnění věřiteli, předpokládá se jeho úmysl plnit dluh. Pokud jde o právní povahu splnění, pak dlužník poskytuje plnění s úmyslem splnit dluh. U některých závazkových právních vztahů k právnímu jednání dlužníka musí přistoupit jednání věřitele, který dluh přijímá. Podstatná je forma plnění. Pokud má dlužník něco dát (dare) či konat (facere), může dojít ke splnění jak toliko právním jednáním dlužníka, tak jednáním dlužníka ve spojení s odpovídajícím jednáním věřitele. Tak to bude například u předání předmětu koupě z ruky do ruky. Má-li se dlužník něčeho zdržet (omittere), splní závazek toliko svým jednáním. Naopak, má-li dlužník něco strpět (pati), splní závazek tím, že nebude věřiteli bránit v jednání, kterému by jinak bránit mohl. K tomu, aby dlužník splnil, bude vždy potřeba určitého faktického chování věřitele, který předpokládaným způsobem strpění dlužníka využije. Splnění je tedy právním jednáním dlužníka, ke kterému jednání věřitele podle charakteru závazku buď přistupuje, nebo nepřistupuje.⁷⁴

Vůle dlužníka je nejčastěji projevena realizací povinnosti ze závazku, motivovaná vůlí tímto chováním splnit závazek, a tak dosáhnout hospodářského cíle, pro nějž byl závazek založen. Konkludentní jednání je přípustné, proto je závěr o tom, že splnění je právním jednáním, považován za odůvodněný.⁷⁵

V právní teorii panují různé názory, zda za situace, kdy ke splnění závazku dochází jak právním jednáním dlužníka, tak k němu přistupujícím jednáním věřitele, přičemž obě tato jednání směřují k zániku závazku, dochází zároveň

---

⁷³KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 37.

⁷⁴BĀNYAIOVĀ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 371.

⁷⁵PELIKĀNOVĀ, Irena. Komentář k obchodnímu zákoníku. Díl III. Praha: Linde, 1996, s. 670.

k uzavření soluční smlouvy. Již v dřívější teorii V. Knapp soluční smlouvu odmítal: „*Splnění závazku, k němuž je třeba jak solučního právního úkonu dlužníkovy, tak i právního úkonu věřitelova, jenž splnění přijímá, však smlouvou není.*“⁷⁶ Na stejném místě odůvodňoval, že nejde o smlouvu, protože soluce neprošla zákonným procesem vzniku smlouvy.⁷⁷ Soluční smlouvu odmítla také M. Škárová: „*Poskytnutí a přijetí plnění není smlouvou mezi dlužníkem a věřitelem (tzv. smlouva soluční), ale jde o dva jednostranné právní úkony.*“⁷⁸ Podle A. Bányaiové je problematické v takovémto případě popírat smluvní povahu splnění, byť zároveň vyjadřuje názor, že spor o soluční smlouvu je spíše teoretický, neboť praktický význam má jen otázka, zda předání věci vyžaduje jak právní jednání předávajícího, tak nabyvatele: „*Zároveň však pro uvedené případy je třeba připustit, že svou povahou, nepochybně představují dohodu stran, byť směřující k zániku závazku. Popírat smluvní povahu splnění v těchto případech je problematické.*“⁷⁹ Navíc právní úprava toto pojetí podporuje v §1724 o.z. tím, že rozlišuje smlouvy jako právní jednání, jímž strany projevují vůli zřít mezi sebou závazek a dohody, které představují všechna ostatní vzájemně odsouhlasená právní jednání.⁸⁰ Podle mého názoru je možno uzavřít, že činí-li obě strany závazku právní jednání a tato směřují k zániku závazku, který mezi nimi trvá, setkávají se dva projevy vůle a dochází k uzavření dohody dle § 1724 odst. 2 o.z. o splnění závazku, tedy soluční smlouvy.

„*Dlužník musí dluh splnit na svůj náklad a nebezpečí řádně a včas.*“⁸¹

Citované ustanovení je kogentní v části, která stanoví, že povinnost plnit má dlužník. Strany závazku mezi sebou mohou ujednat částečný přesun povinnosti dlužníka plnit na svůj náklad a nebezpečí směrem k věřiteli, dlužník ale nemůže

---

⁷⁶KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 43.

⁷⁷KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 43.

⁷⁸ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1481.

⁷⁹BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 371.

⁸⁰BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 372.

⁸¹§ 1908 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

být těchto povinností zcela zproštěn, protože by se tak zbavil odpovědnosti za splnění.⁸²

2.1.2. Vázanost závazkem

Dlužník by měl plnit to, co bylo ujednáno, tedy poskytnout plnění, které tvoří předmět závazku. K plnění něčeho jiného nemůže být věřitelem nucen, stejně tak nemůže věřiteli nutit plnění, které nebylo sjednáno a věřitel není oprávněn takovéto plnění požadovat. Stejně tak to platí o místě, čase a způsobu plnění.⁸³ Plnění má proběhnout ve sjednaném či zákonem daném místě, čase a musí k němu dojít mezi subjekty závazku, případně jinými oprávněnými osobami, jak budu podrobněji rozebírat v následujících kapitolách. Ustanovení § 1910 o.z. v podstatě deklaruje obecnou zásadu, že smlouvy mají být plněny, a že od sjednaného závazku se lze odchýlit jen výjimečně, například na základě ustanovení, podle kterého je věřitel povinen přijmout i částečné plnění,⁸⁴ případně opožděné plnění, neodstoupí-li z důvodu prodlení dlužníka od smlouvy.

Ale jak uvádí V. Knapp, závazek může zaniknout i jiným než sjednaným plněním: *„Občanské právo však zná výjimečné případy, kdy zánik závazku nastane splněním něčeho jiného, než bylo dluhováno.“*⁸⁵

Především může jít o dání místo splnění (*datio in solutum*), ke kterému dochází, pokud dlužník nabídne věřiteli jiné plnění a ten je ke splnění přijme, dochází tedy k dohodě o změně předmětu plnění. Dluh může být splněn i tak, že na základě dohody stran dlužník poskytne věřiteli věc, případně postoupí pohledávku, aby si za ni věřitel opatřil to, k čemu byl dlužník zavázán. Jde o případ dání ke splnění (*datiosolutions causa*). Od dání místo splnění je třeba odlišit plnění *aliud*, tedy poskytnutí jiné věci, než byla sjednána, a to jednostranným jednáním dlužníka, případně i za součinnosti věřitele, který takové plnění přijal v omylu. V takovém případě o splnění nejde, dlužník zůstává

---

⁸²ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 238.

⁸³§ 1910 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁸⁴§ 1930 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁸⁵KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 65.

v prodlení.⁸⁶ Stejně bylo plnění aliud hodnoceno za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, kdy rovněž nebylo považováno za vadné plnění, ale plnění něčeho jiného a věřiteli trval nárok na splnění smlouvy.⁸⁷ V současné právní úpravě je plnění jiné věci fakticky připuštěno u kupní smlouvy⁸⁸ s tím, že se považuje za vadné, přičemž L. Tichý⁸⁹ shledává východisko z otázky, zda se jedná o neplnění či vadné plnění v postoji kupujícího tak, že pokud plnění přijal a přešlo na něj nebezpečí škody, jde o vadné plnění a věřiteli vznikají práva z vadného plnění, v opačném případě, pokud kupující plnění nepřijal, splněno nebylo. V. Bednář a P. Kasík⁹⁰ vidí řešení otázky, zda již nejde o vadu, ale o nesplnění, v tom, zda prodávající dodá věc, kterou by za normálních okolností žádný jiný prodávající v obdobné situaci nedodal, např. nákladní automobil místo osobního. Podle mého názoru bude řešení otázky, zda se v daném případě ještě jedná o plnění, které je možno posoudit jako vadné, nebo se o plnění vůbec nejedná a dlužník zůstává v prodlení, záviset vždy na posouzení konkrétních okolností daného případu, vyplývajících z kombinace charakteru plnění a vůle kupujícího k přijetí takto poskytnutého plnění, což znamená, že poskytnou-li prodávající zcela jinou věc, než byla sjednána, například osobní automobil se neliší pouze barvou, ale je jiné tovární značky a jiného roku výroby, přesto kupující toto plnění přijme, je třeba situaci posoudit tak, že došlo ke splnění poskytnutím vadného plnění. Přikláním se tedy k názoru L. Tichého, že ke splnění může dojít i plněním zcela jiné věci, pokud ji kupující přijme.

U tzv. alternativy facultas smlouva od počátku určuje určitý předmět plnění a zároveň umožňuje dlužníkovi zprostit se závazku poskytnutím jiného sjednaného plnění. Věřitel je povinen toto plnění přijmout, ale není oprávněn jej od dlužníka požadovat.⁹¹ Podle mého názoru alternativa facultas nespadá čistě do kategorie plnění něčeho jiného, než bylo sjednáno, protože již od vzniku závazku

---

⁸⁶BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 377.

⁸⁷ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1484.

⁸⁸§ 2099 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁸⁹TICHÝ, Luboš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 794.

⁹⁰BEDNÁŘ, Václav; KASÍK, Petr in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 64.

⁹¹BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 376.

bylo stranám z jejich ujednání zřejmé, že dlužník může přistoupit k poskytnutí alternativního plnění a věřitel s tím musel být srozuměn.

2.1.3. Vzájemná podmíněnost plnění

„Mají-li si strany plnit zároveň, může splnění požadovat jen ta strana, která sama již dluh splnila, nebo je ochotna a schopna plnit současně s druhou stranou.“⁹²

Ustanovení se vztahuje na vzájemné (synallagmatické) závazky, v daném případě na situaci, kdy mají strany poskytnout plnění ve stejném čase, tedy najednou. Obě strany závazku jsou zároveň věřitelem i dlužníkem, každá ze stran je povinna plnit a také má právo plnění očekávat. Závazky jsou vzájemně podmíněné, což vyplývá z faktu, že si strany mají plnit najednou. Splnění může požadovat jen ta strana, která již plnila, nebo je připravena plnit. Obdobné postavení má strana domáhající se přiznání plnění v soudním řízení, to znamená, aby mohla být úspěšná, musí tvrdit, že již sama plnila, případně je ochotna a schopna plnit a synallagmatický závazek se pak promítne i do návrhu výroku rozsudku, např. tak, že žalovaný je povinen zaplatit částku 50 000 Kč oproti vydání konkrétní věci specifikované tak, aby nebyla zaměnitelná s jinou obdobnou věcí. Jde o případ námítky nesplněné smlouvy. *„K tomu, aby se strana nedostala do situace, kdy musí poskytnout plnění, aniž by sama získala očekávané protiplnění, jí zákon dává možnost odepřít plnění, k němuž je ona povinna, tzv. námítkou nesplněné smlouvy.“⁹³*

2.1.4. Povinnost plnit napřed

„Kdo má plnit při vzájemném plnění napřed, může své plnění odepřít až do té doby, kdy mu bude vzájemné plnění poskytnuto nebo zajištěno; to však jen tehdy, je-li plnění druhé strany ohroženo okolnostmi, které u ní nastaly, které mu nebyly a neměly být známy, když smlouvu uzavřel.“⁹⁴

---

⁹²§ 1911 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹³BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

⁹⁴§ 1912 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Obdobně jako v předchozím citovaném ustanovení toto dopadá na synallagmatické závazky s tím rozdílem, že strany nemají plnit současně, ale jedna má plnění poskytnout napřed. Strana, která má plnit napřed, je dle tohoto ustanovení oprávněna odepřít plnění, je-li pozdější plnění protistrany ohroženo. Námitku nejistoty žalobcovy může tato strana vznést, pokud je vzájemné plnění protistrany nejisté, například z důvodu zhoršených majetkových poměrů nebo z neochoty plnění poskytnout. Sama namítající strana na těchto okolnostech neměla a nemohla mít žádný podíl. Skutečnosti nastaly po uzavření smlouvy nebo existovaly již v době uzavření smlouvy a strana o nich nevěděla, a ani nemohla při běžné opatrnosti vědět.⁹⁵ Zákon umožňuje tomu, kdo má plnit napřed, aby druhé straně poskytl dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění nebo zajištění plnění a po marném uplynutí této lhůty má možnost od smlouvy odstoupit. Toto ustanovení umožňuje pokud možno setrvat v závazkovém vztahu a opustit ho (odstoupením) až ve chvíli, kdy protistrana nezareaguje na dodatečnou lhůtu. Za významný v této souvislosti považují závěr A. Bányaiové, že oprávnění strany mající plnit napřed odstoupit od smlouvy nemá sankční charakter, naopak strany chrání, čímž se liší od jinak obvyklého sankčního charakteru odstoupení od smlouvy. Dále je významný závěr stejné autorky, že námitka nesplnění smlouvy ani námitka nejistoty žalobcovy v případě částečného plnění protistranou neztrácí své opodstatnění.⁹⁶ Zákon ovšem nedovoluje straně závazku odepřít plnění nebo odstoupit od smlouvy z toho důvodu, že druhá strana řádně a včas nesplnila závazek vzniklý z jiného právního důvodu.⁹⁷

2.2. Předmět plnění

Předmětem závazku je to, co je dlužník povinen věřiteli poskytnout, tedy něco dát, něco vykonat, něco opomenout či něco strpět. Předmět plnění musí odpovídat obsahu závazku, tedy dlužník je povinen plnit to, co bylo stranami ujednáno.

---

⁹⁵BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

⁹⁶BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

⁹⁷§ 1913 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

2.2.1. Řádné a vadné plnění

Občanský zákoník stanoví: „*Kdo plní za úplatu jinému, je zavázán plnit bez vad s vlastnostmi vymíněnými nebo obvyklými tak, aby bylo možné použít předmět plnění podle smlouvy, a je-li stranám znám, i podle účelu smlouvy.*“⁹⁸ Pokud je plněno vadně, tedy v rozporu s uvedenými kritérii, má příjemce práva z vadného plnění.⁹⁹ Podstatné se mi jeví výslovné stanovení zásady, že k plnění bez vad v souladu se smlouvou, případně jejím účelem, je povinen ten, kdo plní za úplatu, na bezúplatné závazky se toto ustanovení nepoužije. Je třeba uvést, že aktuální právní úprava opustila dřívější úpravu odpovědnosti za vady a přiklonila se k tomu, že dlužník má plnit řádně. Definicí řádného plnění poskytuje A. Bányaiová: „*Řádné splnění znamená poskytnutí předmětu plnění, který není vadný, je poskytnut stanoveným způsobem, správné osobě a na stanoveném místě. Včas je dluh splněn, pokud je splněn v době určené dlužníkovi ke splnění. Účinky splnění dluhu, tj. jeho zánik, má i vadné plnění, které věřitel neodmítne, resp. které přijal; věřiteli však vznikají práva z vadného plnění.*“¹⁰⁰

Nejdůležitější na tomto místě je samozřejmě zodpovězení otázky, co je vadné plnění a jaké jsou jeho důsledky, neboť způsobu, místu, času a subjektům splnění se budu věnovat níže. Ust. § 1916 o.z. stanoví, kdy jde o vadné plnění, výčet je demonstrativní, což vyplývá z uvozujícího slova „zejména“. Za vadné plnění je třeba považovat takové, které se odchyluje od plnění, které poskytnuto být mělo. Odchylka může spočívat v nedostatku stanovených nebo vymíněných vlastností. Způsobů, jakými mohou být vlastnosti plnění vymíněny, je mnoho, od pouhého konkludentního předpokladu obvyklé vlastnosti daného druhu věci, jaké lze předpokládat například u koupě běžné věci každodenní potřeby, až po vysoce specifické určení parametrů a hodnot, například u různých strojů a podobně. Dále je plnění vadné, pokud dlužník neupozorní na vady, které předmět plnění má, ač se u takového předmětu obvykle nevyskytují, nebo naopak poskytne ujištění v rozporu se skutečností, že předmět nemá žádné vady, anebo že se hodí

---

⁹⁸§ 1914 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹⁹§ 1914 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰⁰BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

k určitému užívání, ač tomu tak není. O právní vadu plnění jde tehdy, pokud dlužník neoprávněně zcizí cizí věc jako svoji.

2.3. Způsob plnění

2.3.1. Alternativní závazky

U alternativních závazků¹⁰¹ může dlužník splnit dluh některým z možných způsobů. Volba způsobu plnění náleží dlužníkovi, není-li mezi stranami ujednáno jinak. Na rozdíl od předchozí právní úpravy¹⁰² byla v nynějším znění občanského zákoníku zakotvena povinnost provést volbu v určité době. Má-li právo volby věřitel, musí volbu provést ve stanovené době, jinak bez zbytečného odkladu, aby měl dlužník prostor na volbu reagovat a dluh splnit. Nevykoná-li volbu způsobu plnění určená strana včas, přechází právo volby na druhou stranu závazku trvale. U alternativních závazků dochází k určení předmětu plnění smluvním ujednáním stran a následnou volbou, tedy jednostranným právním jednáním. Pokud již byla určenou stranou volba způsobu plnění vykonána, může být změněna jen za souhlasu druhé strany, čímž je tato druhá strana chráněna před nepříznivými následky toho, že již očekávala původně zvolené plnění a mohla tomu přizpůsobovat své další počínání.¹⁰³

„Má-li dlužník plnit jedno z více volitelných plnění, není oprávněn splnit část jednoho a část jiného plnění, ani k tomu nemůže být nucen.“¹⁰⁴ Toto ustanovení bylo zařazeno do občanského zákoníku nově.¹⁰⁵ Plnění má alternativní charakter, nelze tedy smísit více druhů plnění, protože by tak mohlo být opět zhoršeno postavení osoby plnění přijímající, která by se musela např. se zvýšenými náklady vypořádat se způsobem plnění, který neočekávala, tj. částečným plněním dvojího druhu. A obráceně k takovému plnění nemůže být dlužník ani nucen. „Stane-li se jedno z více volitelných plnění nemožným, omezuje se závazek na plnění zbývající. Jestliže však nemožnost tohoto plnění způsobil ten,

---

¹⁰¹§ 1926 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰²§ 561 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰³ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 923 – 924.

¹⁰⁴§ 1927 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰⁵Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku.

*kdo neměl právo volby, může druhá strana od smlouvy odstoupit.*¹⁰⁶ První věta citovaného § 1927 odst. 2 nedává zřejmou odpověď na otázku, na jakou časovou fázi alternativního závazku je ustanovení cíleno. Jak uvádí A. Bányaiová: *„Nastane-li nemožnost některého z volitelných plnění po uzavření smlouvy, ale před vykonanou volbou, omezuje se volba na zbylé předměty plnění, a pokud byla volba jen mezi dvěma předměty, z nichž se jeden stal nemožným, koncentruje se závazek na zbývající předmět i bez volby.*“¹⁰⁷ Byla-li již volba jedné z alternativ plnění provedena a toto plnění se stalo nemožným, nabízí se různá teoretická východiska. Podle jednoho závazek zanikl pro nemožnost plnění, podle jiného má být pokud možno dodržena zásada, že smlouvy mají být plněny a závazek by měl zaniknout jiným alternativně možným splněním. Právní úprava je v podstatě shodná jako v předcházejícím občanském zákoníku, proto jsou použitelné i komentáře k tomuto zákonu. M. Škárová uvádí: *„Zanikne-li po vykonané volbě určený předmět plnění, zaniká celý závazek pro nemožnost plnění.*“¹⁰⁸ Stejný názor k důsledku nemožnosti plnění po již provedené volbě vyjadřuje A. Bányaiová: *„Volbou byl předmět plnění konkretizován, existuje pouze jeden předmět plnění určený provedenou volbou. Pokud se toto plnění stalo nemožným, zanikl závazek podle § 2006 o.z.*“¹⁰⁹ Na stejném místě označuje za problematický názor J. Šilhána,¹¹⁰ který se přiklání k tomu, že smlouva, pokud je některé z alternativních plnění možné, by měla být zachována, a to již proto, že strany ji uzavíraly právě s alternativním předmětem plnění. Kloním se k závěru, že pokud dojde k nemožnosti plnění po vykonané volbě, závazek zaniká pro nemožnost tohoto plnění. Jelikož závazek zanikl a zánik závazku je definitivní a nelze jej změnit ani vůlí stran, tedy jejich dohodou o změně alternativy předmětu plnění, nemůže být smlouva udržena s jiným alternativním předmětem plnění. Zároveň podle mého nelze dovodit, že by ust. § 1927 odst. 2 věta první o.z. cílilo na situace

---

¹⁰⁶§ 1927 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁰⁷BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 411.

¹⁰⁸ŠKÁROVÁ, Marta in ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1492.

¹⁰⁹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

¹¹⁰ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 927.

po vykonané volbě, kdy se zvolený předmět plnění stal nemožným a ze zákona by se tedy koncentroval na zbývající možné plnění.

2.3.2. Genericky určené plnění

Závazek k plnění podle druhu, neboli genericky určené plnění, zavazuje dlužníka poskytnout věřiteli věc, která se hodí pro účel, k němuž se věc téhož druhu obvykle používá.¹¹¹ Jde o věc, která není individualizována, ale druhově se hodí k určitému účelu. Právní úprava je s mírnými odchylkami převzata z obchodního zákoníku. Jde o ustanovení dispozitivní, takže je na stranách závazku, jakým způsobem a nakolik podrobně budou specifikovat druhové určení věci, respektive specifika jejího použití podle jejího účelu, např. jablka – sladká jablka – sladká jablka vhodná ke kompotování. Samozřejmě o co složitější druhově určený předmět, či o co speciálnější bude účel jeho použití, tím lze předpokládat přesnější vymezení jeho druhových vlastností nebo účelu. Pokud strany neujednají nic jiného, je dlužník povinen plnit ve střední jakosti v souladu s ust. § 1915 o.z.¹¹²

Jak uvádí A. Bányaiová,¹¹³ stejně jako u alternativně určeného plnění před splněním závazku musí dojít ke koncentraci plnění, tj. volbě konkrétního plnění, kterou pravidelně provádí dlužník. Je-li věřitelem nabídnuté řádné plnění přijato, závazek zaniká splněním. Dále klade otázku, jaký je osud závazku, pokud věřitel řádně nabídnuté plnění nepřijme a následně dojde k jeho zkáze. Odkazuje na závěry V. Knappa, který řešil situaci podle toho, zda po odmítnutí řádně nabídnutého plnění věřitelem zůstalo toto plnění koncentrované (vyčleněné), pak došlo-li k jeho zkáze, tj. v době, kdy byl věřitel v prodlení a nesl následky zničení věci, zanikl závazek pro nemožnost plnění, aktuálně podle § 2006 občanského zákoníku. Naopak, bylo-li řádně nabídnuté plnění věřitelem odmítnuto a dlužníkem smíseno s jinými věcmi, obnovil se jeho generický charakter a v případě jejich zničení trvá povinnost dlužníka plnit, závazek tedy nezanikl. K

---

¹¹¹§ 1929 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹¹²SILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 930 – 931.

¹¹³BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

nesouhlasnému názoru prezentovanému J. Handlarem¹¹⁴ uvádí, že pomíjí, že věřitel jednou řádně nabídnuté plnění odmítl, nese tedy riziko zkázy věci a měl-li by závazek dále trvat a dlužník by měl podruhé vybrat stejné věci, popřel by se tak přenos rizika škody na věci na věřitele a ten by nenesl negativní následky svého prodlení. Situaci by neřešila ani případná povinnost věřitele k náhradě škody vůči dlužníkovi, neboť při škodě způsobené náhodou by to bylo problematické.¹¹⁵

Podle mého názoru je třeba se přiklonit k logickému a právně méně komplikovanému závěru, podle kterého v situaci, kdy věřitel odmítne dlužníkem řádně nabídnuté plnění koncentrované z druhového určení, dlužník toto plnění ponechá koncentrované a dojde k jeho zkáze, dochází k zániku závazku pro následnou nemožnost plnění. Zánik závazku pro následnou nemožnost plnění je vyústěním stavu, kdy nebezpečí zkázy věci nesl věřitel, a ke zkáze došlo. Právní konstrukce, podle které by závazek trval, dlužník by měl znovu plnit, tedy koncentrovat druhově určené věci a nabídnout je věřiteli, zatímco by případně věřiteli vznikla vůči dlužníkovi povinnost k náhradě škody, tedy jiný závazek, se mi jeví značně komplikující reálné vztahy.

2.3.3. Plnění vcelku a částečné plnění

Dluh se má dle § 1930 odst. 1 o.z. plnit vcelku. Tato povinnost vyplývá z obecné zásady, podle níž věřitel nemůže být nucen k přijetí něčeho jiného, než odpovídá jeho pohledávce. Podle odstavce 2 téhož ustanovení je však povinen přijmout za určitých podmínek i částečné plnění. Toto ustanovení bylo převzato z dřívějšího občanského a obchodního zákoníku. Příznivou změnou pro věřitele je, že případné zvýšené náklady na plnění po částech nese pouze dlužník, pro věřitele nemají v souvislosti s přijetím částečného plnění vznikat žádné další povinnosti. Částečným plněním závazek zaniká v rozsahu, v jakém bylo splněno. Došlo-li k plnění ve lhůtě splatnosti, ocitá se dlužník s nesplněnou částí plnění v prodlení. Pokud dlužník plní z části, lze za splnění dalších předpokladů

---

¹¹⁴HANDLAR, Jiří in PRAŽÁK, Zbyněk; FIALA, Josef; HANDLAR, Jiří a kol. Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721-2893 OZ. Praha: Leges, 2017, s. 431.

¹¹⁵BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

považovat částečné plnění za uznání celého dluhu.¹¹⁶ Podle mého názoru je díky dlouhodobosti právního zakotvení povinnosti věřitele přijmout částečné plnění s touto možností v reálné praxi počítáno a z toho důvodu je prospěšné, že náklady na částečné plnění jdou plně za dlužníkem.

2.3.4. Plnění dílčí a plnění ve splátkách

Od plnění částečného je nutno odlišit plnění dílčí, kdy je stranami závazku předem ujednáno, že plněno bude postupně, nikoli najednou. Plnění celého dluhu najednou se v tomto případě neočekává, dluh je splatný ve splátkách, které postupně dospívají, a dluh částečně zaniká zaplacením každé ze splátek a zcela zanikne zaplacením poslední splátky. Dluh je tak předem rozdělen do jednotlivých částí, typicky u plnění peněžitého dluhu do jednotlivých splátek a tyto části (splátky) postupně dospívají. Závazek zaniká postupně každou splátkou a splněním poslední splátky dluh zanikne úplně.¹¹⁷

„Bylo-li ujednáno plnění ve splátkách a nesplnil-li dlužník některou splátku, má věřitel právo na vyrovnání celé pohledávky, pokud si to strany ujednaly. Toto právo může věřitel uplatnit nejpozději do splatnosti nejbližší příští splátky.“¹¹⁸ Účelem tohoto ustanovení je možnost uzavření závazku tam, kde dlužník není schopen či z důvodu ekonomické výhodnosti není ochoten zaplatit celý dluh najednou, plnění ve splátkách je však pro obě strany přijatelné. Zároveň je zakotvením ztráty výhody splátek dána ochrana věřitele před dlužníkem, který by poskytnutí výhody plnění ve splátkách zneužíval.

2.3.5. Opětné plnění

Opětným plněním je zejména plněním opakujících se dávek, jako je výživné, nájem, důchod. Každá dávka je samostatným předmětem plnění, například zaplacení výživného nebo nájemného na určitý měsíc. Celý závazek trvá po určitou dobu, nezaniká tedy splněním, ale uplynutím doby, na níž bylo

---

¹¹⁶BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 416 - 417.

¹¹⁷BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 415 – 417.

¹¹⁸§ 1931 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

opětovné plnění sjednáno, případně přiznáno rozhodnutím soudu nebo příslušného orgánu státní správy.¹¹⁹ Nemusí jít o dobu určitou ve smyslu určité určené doby trvání závazku. Doba určitá může být sjednána například u nájemního vztahu, ale opětovné plnění je běžné u dlouhodobých závazkových vztahů, u kterých převážně není jisté, po jakou dobu budou trvat, například u povinnosti platit výživné dítěti, dokud dítě není schopno se samo žít.¹²⁰ Plnění opakujících se dávek je účelné, protože v průběhu převážně dlouhodobého vztahu se věřiteli průběžně dostává plnění, které je také průběžně spotřebováno.

2.3.6. Pořadí plnění na jistinu a příslušenství a pořadí plnění více dluhů

V občanském zákoníku z roku 1964 po novele účinné od 1. 1. 1992 nebylo zakotveno pravidlo ohledně započítávání plnění stejného druhu, typicky peněžitého, pokud dlužník neurčí, na jaký závazek plní. Toto pravidlo bylo do ust. § 1932 a § 1933 občanského zákoníku přejato z ust. § 330 obchodního zákoníku.

Má-li dlužník z jednoho závazkového vztahu vůči věřiteli více závazků, to znamená, dluží-li jistinu pohledávky a úroky, případně náklady na uplatnění pohledávky, pravidlo ustanovení § 1932 o.z. určuje, že se poskytnuté plnění započítává na závazky v podstatě v opačném pořadí, než vznikly, tedy na náklady spojené s uplatněním pohledávky, následně na úroky z prodlení, úroky (typicky z úvěru), což je postup výhodnější pro věřitele, protože jako poslední se započítává na jistinu, která se do té doby úročí. Pokud dlužník zvolí nejprve placení jistiny, pak platí pravidlo, že se úročí náklady na uplatnění pohledávky i úroky tak, aby to opět pro věřitele bylo výhodnější.¹²¹

Následující ustanovení § 1933 o.z. se týká těch situací, kdy dlužník má vůči věřiteli více splatných závazků a neurčí, na který z nich plní. Převážně půjde o závazky peněžité, ale nemusí tomu tak být. Pravidlo opět chrání věřitele, aby se mu dostalo úhrady závazků, o které dlužníka již upomenul a těch nejméně zajištěných a nejdříve splatných. Otázku vyvolává poslední věta tohoto ustanovení v tom směru, na které z nejstarších pohledávek lze započítat plnění, u něhož

---

¹¹⁹BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 415.

¹²⁰§ 911 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹²¹ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 944.

dlužník neoznačil, na který dluh jej poskytuje. Již ve starší judikatuře, v rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 4. 2. 1988, sp. zn. 16 Co 579/87 bylo vysloveno: „*Jestliže dlužník neuvede při plnění dluhu, který z více dluhů chce plnit, uhradí se dluh nejdříve splatný, třebaže by mohl být i promlčený. V takovém případě nemůže se už dlužník následně dovolávat s úspěchem promlčení dluhu, na který bylo plněno uvedeným způsobem.*“¹²² Na základě výše uvedeného je třeba souhlasit s názorem A. Bányaiové, vysloveným v článku Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku,¹²³ že pravidlo se týká všech dluhů, včetně promlčených, a to přes opačný názor J. Handlara, (o němž hovoří na stejném místě), a kde J. Handlar zaujímá stanovisko, podle něhož se komentované ustanovení nevztahuje na: „... „*nevymahatelné*“ *naturální závazky (závazky ze sázek a her za podmínek uvedených v § 2874, § 2877 a § 2881, ale také závazky promlčené, u kterých již byla uplatněna námitka promlčení). U těchto závazků nelze obecně předpokládat, že by je dlužník chtěl splnit, plnění dlužníka na tyto závazky nelze započítat pouze proto, že to dlužník nevyloučil. Považe naturálních závazků odpovídá pravidlo opačné, tedy použití plnění dlužníka k jejich úhradě pouze tehdy, pokud to dlužník stanovil.*“¹²⁴ K tomuto A. Bányaiová uvádí: „...*není jasné, proč u naturálních závazků nelze předpokládat, že by je dlužník nechtěl splnit, ani z jejich povahy to neplyne. Za druhé, dlužník má prioritu v určení, který ze svých dluhů plní, má-li jich více. Musí se však o svá práva a možnosti starat, musí vědět o svých dluzích, jejich splatnosti a o tom, co má či nemá učinit, aby se jich zbavil.*“¹²⁵

Podle mého názoru je zcela nutné se přiklonit k závěrům V. Škárové a A. Bányaiové, jež jsou v souladu s dřívější judikaturou, týkající se započítávání plnění na promlčený dluh, je tedy třeba souhlasit s tím, že plnění, u něhož dlužník nespécifikoval, na jaký dluh je určeno, může být započteno také na staré, zapomenuté a promlčené dluhy dlužníka, protože není důvod je ze systému

---

¹²²Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 2. 1988, sp. zn. 16 Co 579/87 (R 13/90 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek)

¹²³BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

¹²⁴HANDLAR, Jiří in PRAŽÁK, Zbyněk; FIALA, Josef; HANDLAR, Jiří a kol. Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721-2893 OZ. Praha: Leges, 2017, s. 391.

¹²⁵BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

započítávání plnění vyjímát, když jednak vůle dlužníka mohla směřovat ke splnění promlčeného dluhu, jednak k povinnostem vyplývajícím z právní úpravy patří povinnost subjektů občanského práva dbát o svá práva a počínat si při jejich výkonu přiměřeně obezřetně, což by dlužník činil, pokud by o svých dlužích věděl a pokud by plnil, určil by, na který dluh plní. Pokud jde o staré dluhy, je dlužník chráněn zakotvením institutu promlčení, který mu poskytuje právní jistoty tak, aby dluhy nemohly být vymahatelné donekonečna, což je účelem promlčení. Promlčené dluhy nemohou být v případě vznesené námitky promlčení v soudním řízení přiznány. Výše uvedený názor prezentuji přes své přesvědčení, že dluhy se mají plnit a dlužník by měl všem svým závazkům dostát. Pokud se dlužník o promlčení svého dluhu nezajímá, není důvod se zabývat otázkou, zda jej chtěl či nechtěl splnit a už vůbec není důvod konstruovat jeho ochranu výkladem ustanovení § 1933 o.z., které by naopak mělo chránit věřitele tím, že mu umožňuje započítávat nespécifikovaná plnění dlužníka třeba na dluhy promlčené.

V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. 23 Cdo 663/2015 se soud vyslovil k otázce, do kdy může dlužník určit, na který dluh plní a vyloučil, že by tak mohl dlužník učinit ještě i po zaplacení dluhu: „*Po zaplacení dluhu již dlužník nemůže měnit své určení, na který závazek plnil.*“¹²⁶ Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že není možné, aby dlužník plnil bez určení a pak až v případě, kdy zjistí, že věřitel plnění započel na promlčený dluh, tvrdil, že plnil na jiný dluh.

2.4. Místo plnění

Právní úprava místa plnění zachovává koncepci předchozí právní úpravy, především obchodního zákoníku. K podmínkám řádného splnění závazku náleží, že dluh bude splněn na stanoveném místě. Místo plnění je dle § 1954 o.z. určeno buď smluvním ujednáním stran, případně vyplývá z povahy závazku nebo účelu plnění. Nelze-li takto místo plnění určit, plní se v místě stanoveném zákonem. Místo plnění je podstatnou náležitostí závazkového vztahu, která musí být dodržena, aby došlo k řádnému splnění. Jak uvádí V. Knapp: „*Místem splnění závazku v právním smyslu je totiž jen takové místo, v němž má dlužník povinnost*

---

¹²⁶Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. 23 Cdo 663/2015.

*splnit, takže splnění právě v tomto místě je předpokladem, že bylo splněno řádně (nebude-li splněno na tomto místě, bude dlužník v prodlení...).*¹²⁷

Z uvedeného vyplývá, že se dlužník dostává do prodlení, i pokud je připraven plnit a plnění věřiteli nabízí, pokud tak činí v jiném než sjednaném místě, věřitel totiž není povinen plnění na jiném místě přijmout. Plní se tedy především v místě sjednaném stranami závazku, poté se určuje místo podle povahy závazku nebo účelu závazku a až podpůrně se místo plnění určuje podle zákona, kdy se aplikuje zejména úprava místa plnění u jednotlivých typů závazků.¹²⁸

Ze zákona nepeněžitý dluh dlužník plní v místě svého bydliště či sídla. Naopak peněžitý dluh plní dlužník v místě bydliště nebo sídla věřitele.¹²⁹ Splnit peněžitý dluh lze také prostřednictvím poskytovatele platebních služeb, pak platí, že dluh je splněn připsáním peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele. Lze plnit také poštovním poukazem, pak je dluh splněn připsáním peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele, je-li dluh plněn na účet, nebo vyplacením peněžní částky věřiteli v hotovosti. Závazek zaniká teprve tehdy,¹³⁰ když se věřitel z poskytnuté věci uspokojil.

2.5. Čas plnění

Také čas plnění náleží k podmínkám řádného splnění závazku a nedojde-li ke splnění ve stanoveném čase, dostává se dlužník do prodlení. „*Je-li čas plnění přesně ujednán nebo jinak stanoven, je dlužník povinen plnit i bez vyzvání věřitele.*“¹³¹ Čas, kdy má dlužník plnit, vždy označuje určitý okamžik nebo časový úsek, kdy má být plněno, přičemž po překročení této doby se dlužník ocitá v prodlení. Čas, kdy má dlužník plnit, může být ujednán různým způsobem. Zpravidla půjde o sjednání určitého data, případně přesné hodiny. Dále může být čas plnění určen určitou lhůtou, např. do určitého data, do týdne, do měsíce či

---

¹²⁷KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 129.

¹²⁸BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 452 – 453.

¹²⁹§ 1955 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹³⁰§ 1957 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹³¹§ 1958 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

roku. Podle J. Šilhána lze tedy rozlišit dobu, kdy dlužník již plnit může, kdy je dluh dospělý, tedy „splnitelný“ a věřitel nesmí plnění odmítnout a konec této doby, kdy nastává splatnost „dospělého“ dluhu, jako nejzazší termín, po jehož uplynutí se dlužník dostává do prodlení. Obě tyto lhůty mohou splývat v jediný krátký okamžik. Od splnitelnosti a dospělosti dluhu jako termínů hmotněprávních, je třeba odlišovat „pariční lhůtu“ jako institut procesněprávní, kterou soud stanoví jako lhůtu k dobrovolnému splnění uložené povinnosti podle § 160 o.s.ř.¹³² Po marném uplynutí pariční lhůty je rozhodnutí vykonatelné a může být přistoupeno k výkonu rozhodnutí.

Zákon podrobně v ustanovení § 1959 o.z. upřesňuje, jaký je čas plnění pro případ, že z ujednání stran či jejich zvyklostí nevyplývá něco jiného tak, že stanoví nevyvratitelnou domněnku pojmů:

- a) „začátkem období“ prvních deset dnů tohoto období,
- b) „polovinou měsíce“ období od 10. do 20. dne v měsíci,
- c) „polovinou čtvrtletí“ druhý měsíc čtvrtletí,
- d) „konec období“ posledních deset dnů období,
- e) „ihned“ dobu do pěti dnů, avšak při dodávce potravin nebo surovin dobu do dvou dnů a při dodávce strojírenských výrobků dobu deseti dnů.

Je-li čas plnění určen, je dlužník povinen plnit, aniž by ho věřitel musel o plnění upomínat či k plnění vyzývat. Je tedy na dlužníkovi, aby si byl svých povinností vědom a plnil je. Nebude-li dlužník plnit včas, ocitá se v prodlení.

„Neujednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je po té povinen splnit bez zbytečného odkladu.“¹³³ Právní úprava situace, kdy není doba plnění stanovena, je obdobná, jako v předchozí právní úpravě. Je na věřiteli, aby svým právním jednáním, spočívajícím ve výzvě adresované dlužníkovi, vyvolal splatnost dluhu. Typově pod kategorií plnění, kdy čas plnění není určen, spadají např. nároky na náhradu škody nebo nároky na vydání bezdůvodného obohacení. Dlužník je na výzvu věřitele povinen plnit ihned, což dle citovaného ust. § 195 písm. e) o.z. znamená do pěti dnů, nejde-li o další specifika tam uvedená. Samozřejmě může věřitel ve výzvě např. k zaplacení

---

¹³²ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1000.

¹³³§ 1958 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

náhrady škody stanovit lhůtu delší tak, aby případně mohla proběhnout jednání stran o plnění, když specificky u náhrady škody či výše bezdůvodného obohacení mohou být stanoviska stran o jejich právech a povinnostech sporná, zejména o výši plnění. Výzvou k plnění může být i předžalobní upomínka či přímo podání žaloby k soudu.¹³⁴ Je-li prvotní výzvou k plnění přímo podání žaloby k soudu, jedná se podle mého názoru o postup nehospodárny a neúčelný, protože dlužník může na základě výzvy plnit dobrovolně, protože až po jejím doručení má reálnou představu, jaké plnění je po něm požadováno a pokud výzvě vyhoví, vznikají zbytečné výdaje, pokud je již nárok uplatněn u soudu. Naopak je třeba připustit, že dlužník v případě, kdy není čas plnění ujednáno, může sám věřiteli, například poškozenému nabídnout určité peněžitě plnění jako náhradu škody, aniž by k tomu byl věřitelem, tedy poškozeným vyzván a věřitel je povinen plnění přijmout.

Shodně s předchozí právní úpravou mohou i podle aktuální věřitel a dlužník uzavřít i takovou smlouvu, podle které doba plnění bude ponechána na vůli dlužníka, a pokud dlužník čas splnění neurčí v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele podle okolností případu soud.¹³⁵ Věřitel je v tomto případě v oslabené pozici, nemůže vyvolat plnění ani výzvou ani upomenutím dlužníka. Dlužník má plnit v přiměřené době, ovšem „přiměřenost“ se může z pohledu dlužníka jevit jiná než z pohledu věřitele. Věřiteli je v tomto případě umožněno pouze obrátit se na soud, ale protože není stanoven čas plnění a dluh tedy není dospělý, nemůže úspěšně podat žalobu na plnění, nýbrž toliko žalobu na určení splatnosti. Rozhodnutí soudu je konstitutivní povahy, čas plnění nemůže být určen zpětně. Pokud dlužník neplní dobrovolně v čase určeném soudem, nezbyvá věřiteli než opět žalovat, tentokrát na plnění.¹³⁶

---

¹³⁴BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 459.

¹³⁵§ 1960 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹³⁶ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1018 – 1019.

2.6. Osoba plnící a osoba přijímající plnění

V každém závazkovém vztahu jsou alespoň dva subjekty, jeden na straně věřitele, druhý na straně dlužníka. Zákonná ustanovení jsou koncipována tak, že plní dlužník a plnění přijímá věřitel, fakticky ale může dojít k pestré škále situací, kdy za osoby dlužníka a věřitelé jednájí osoby jiné.

Podle V. Knapa má dlužník povinnost plnit a věřitel má právo splnění požadovat. Jelikož každému právu musí odpovídat povinnost, platí to i v tomto případě, což znamená, že dlužník má také právo plnit a věřitel povinnost řádně nabídnuté plnění přijmout, je-li to sjednáno, nebo závisí-li na tom dlužníkova možnost splnit. Věřitel má povinnost přijmout i plnění z naturální obligace, tedy dluh promlčený, protože právo namítnout promlčení svědčí pouze dlužníkovi, nikoli věřiteli, a pokud dlužník plní dluh promlčený, jde o jeho vůli a věřitel je povinen plnění přijmout. Stejně tak je věřitel povinen přijmout plnění jako je výhra ze sázky, případně peníze zapůjčené do hry, byť jde o naturální obligace. Věřitel je povinen přijmout i plnění z relativně neplatného závazku, pokud právo námitky relativní neplatnosti svědčí jemu a věřitel tak zároveň dává najevo, že námitku relativní neplatnosti nevznáší. Plnění může odmítnout v případě, že tím naopak námitku relativní neplatnosti uplatňuje. Může-li relativní neplatnost vznést dlužník, je věřitel povinen nabízené plnění přijmout, neboť dlužník nabídnutím plnění vyjadřuje, že námitku neplatnosti uplatnit nechce.¹³⁷

Změnou v občanském zákoníku je zakotvení ustanovení § 1934, podle kterého může zaniknout dluh i plněním osoby, která není plně svéprávná, vyjma dluhu nejistého a nesplatného. V předchozí právní úpravě bylo plnění poskytnuté osobou nezpůsobilou k právním úkonům postiženo absolutní neplatností, což ve svém důsledku mohlo vést k poškození této osoby, která ač plnila na svůj splatný a jistý dluh, její jednání bylo stiženo absolutní neplatností, závazek splněním nezankl a ocitla se v prodlení. Přijatá změna má vést k ochraně osob, které nejsou plně svéprávné, a přesto plní na své jisté a splatné dluhy. Tyto dluhy podle nynější úpravy mohou zaniknout splněním.

---

¹³⁷KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 46 – 47.

Osoba plnící je zásadně dlužník a osoba přijímající je zásadně věřitel. Mohou však nastat četné situace, kdy místo těchto osob přijímá či poskytuje plnění osoba jiná, pokud se to nepřičí smyslu a účelu závazkového právního vztahu, což je v případech, kdy je plnění přímo vázáno na osobu dlužníka nebo věřitele. Záleží na dlužníkovi, jaký postup plnění zvolí, podstatné je, aby zvoleným způsobem vedl ke splnění závazku. „*Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá, jako by plnil sám.*“¹³⁸ Neodporuje-li to povaze závazku nebo smlouvě, může dlužník k plnění využít třetí osobu. Pokud je využití třetí osoby možné, je věřitel plnění poskytnuté třetí osobou povinen přijmout, pokud tak třetí osoba činí se souhlasem dlužníka.¹³⁹ Věřitel je chráněn citovaným ustanovením, podle kterého za plnění odpovídá dlužník, tedy osoba zavázaná, jako by plnila sama. Ustanovení je dispozitivní, takže stranami může být ujednáno, že plnit bude pouze dlužník osobně¹⁴⁰ nebo že za dlužníka bude plnit jen určitý okruh třetích osob.¹⁴¹

Plní-li za dlužníka třetí osoba svým vlastním jménem, je věřitel povinen toto plnění přijmout, pokud tak tato třetí osoba činí se souhlasem dlužníka. Pokud by třetí osoba plnila bez souhlasu dlužníka, jednalo by se o bezdůvodné obohacení na straně věřitele, k zániku závazku by nedošlo, protože dlužníkovi takovéto plnění nemůže být vnuceno.

Kdo plní za jiného, aniž za dluh ručí a ani ho jinak nezajistil, může po věřiteli požadovat postoupení dluhu, subrogaci.¹⁴² Jde o subrogaci fakultativní. Ten, kdo splnil, toto právo využít může, ale také nemusí, pokud plní nezištně, z dobré vůle.¹⁴³ Pokud věřitel dluh postoupil, nastává situace, kdy nárok věřitele splněním zanikl, ale dlužníkovi trvá dluh dále vůči tomu, kdo za něj dluh splnil a na nějž věřitel pohledávku postoupil.

Souhlas dlužníka se však nevyžaduje, pokud třetí osoba plní, protože za dluh ručí nebo ho zajišťuje.¹⁴⁴ Ručitel může mít velký zájem na splnění dluhu za dlužníka, aby ukončil prodlení a s tím případně spojené výdaje za úroky z prodlení či smluvní pokuty. V takovém případě dochází k subrogaci ze zákona,

---

¹³⁸§ 1935 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹³⁹§ 1936 odst. 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁴⁰Např. zastoupení vykoná pouze advokát, kterému klient udělil plnou moc, nikoli substitut.

¹⁴¹Např. substitut advokáta bude zase jen advokát, ne advokátní koncipient.

¹⁴²§ 1936 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁴³Např. za osobu blízkou, otec za dceru.

¹⁴⁴§ 1937 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

což znamená, že ten, kdo splnil za dlužníka, přitom plnil dluh, za který ručil nebo jej zajišťoval, tedy plnil formálně vlastní dluh, vstupuje do práv věřitele, včetně příslušenství. Věřitel osobě, která splnila, vydá doklady o pohledávce, jako dlužní úpis, kvitanci, případně další.

Je upraven také speciální vztah mezi dlužníkem a ručitelem¹⁴⁵ dopadající na situaci, kdy ručitel plnil věřiteli bez vědomí dlužníka. V této situaci dlužník může uplatnit vůči ručiteli veškeré námitky, které měl vůči věřiteli, například námitku promlčení nebo započtení dluhu. Dlužník ale nemůže uplatnit vůči ručiteli ty námitky, se kterými ručitele neseznámil, ač ho ručitel upozornil na výzvu věřitele k plnění. Dále je upraveno i doplňující pravidlo subrogace při plnění části dluhu.¹⁴⁶

Příjemcem plnění je zásadně věřitel, může jím být ale i osoba odlišná. „*Dlužník splní dluh i tehdy, splní-li tomu, kdo mu předloží věřitelovo potvrzení, že je oprávněn plnění přijmout, nebo vydá-li mu kvitanci,...*“¹⁴⁷ Výjimku z tohoto pravidla tvoří situace, kdy dlužník věděl, že ten, kdo kvitanci předložil, není oprávněn plnění přijmout.

Osoba, která se prokazuje potvrzením věřitele, že je oprávněna plnění přijmout, disponuje k přijetí plnění speciální plnou mocí. Ať je vztah mezi věřitelem a osobou, která disponuje speciální plnou mocí jakýkoliv, dlužník se zproští svého dluhu plněním této osobě. I pokud by právní vztah zastoupení mezi věřitelem a třetí osobou již skončil, potvrzení by však existovalo nadále, je dlužník oprávněn podle tohoto potvrzení plnit a jeho splněním dluh zanikne. Výjimka platí pro situaci, kdy by dlužník věděl, že ten, kdo předkládá potvrzení, není oprávněn dluh přijmout. Podmínkou je, aby potvrzení vystavil věřitel, jinak by se nejednalo o splnění dluhu. Na stejnou úroveň zákon staví věřitelem vystavenou kvitanci, kterou dlužníkovi vydá osoba plnění přijímající.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵§ 2024 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁴⁶ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 951 – 958.

¹⁴⁷§ 1951 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁴⁸ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 973.

Na základě speciálních ustanovení zákona může být splněno také jiné osobě, odlišné od věřitele, a to bývalému věřiteli, který pohledávku postoupil, tedy postoupiteli, dokud věřitel není o postoupení pohledávky vyrozuměn.¹⁴⁹

Dále je možno splnit v době vedení exekuce k rukám exekutora, jak uvedl Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2859/2009, když konstatoval: „*Plní-li povinný k rukám exekutora v době po vydání exekučního příkazu a před prohlášením konkursu na majetek povinného, dluh povinného tímto vůči oprávněnému zanikne.*“¹⁵⁰ V této věci šlo o specifickou situaci žaloby správkyně konkursní podstaty proti exekutorovi, kdy se řešila otázka, zda exekutor, který přijal od povinné plnění na úhradu exekvovaného dluhu v době před prohlášením konkursu na majetek povinné, ale peněžitou částku poukázal oprávněné (po odečtení své odměny) až po prohlášení konkursu, tak mohl učinit, či nikoli a je povinen celou částku vydat do konkursní podstaty. Jak vyplývá ze skutkové věty, exekutor postupoval správně a dluh povinné co do částky poukázané exekutorem zanikl. Soud vycházel z toho, že dlužnice předáním peněz exekutorovi přestala být jejich vlastníkem, nemohly tedy již následně spadat do konkursní podstaty.

Závazek v neprospěch třetí osoby je upraven¹⁵¹ toliko jako závazek se u třetí osoby za plnění přimluvit, případně nahradit škodu, nebude-li třetí osoba plnit.¹⁵² V našem právním řádu není možné platně uzavřít závazek, na základě kterého by třetí osobě vznikla povinnost plnit.

2.7. Placení prostřednictvím směnky, šeku, akreditivu

Strany závazku si mohou sjednat placení dluhu prostřednictvím zvláštních platebních nástrojů, jakými jsou směnka, šek nebo akreditiv.¹⁵³ Věřiteli nemůže být jednostranně takový způsob placení vnucen. Pokud je však ujednáno, má přednost před jinou formou úhrady dluhu, což znamená, že uhrazení dluhu jiným způsobem může věřitel požadovat pouze v případě, že nemůže dosáhnout splnění

---

¹⁴⁹§ 1882 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁵⁰Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2859/2009.

¹⁵¹§ 1769 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁵²RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 108.

¹⁵³§ 1909 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

ze směnky, šeku či akreditivu. Samotné vystavení směnky, šeku nebo otevření akreditivu nemá na splnění dluhu žádný vliv, ale pokud věřitel prostřednictvím některého z těchto nástrojů dosáhl úhrady dluhu, je závazek splněn. Zákon se splněním prostřednictvím některého z těchto platebních nástrojů spojuje účinek splnění k okamžiku vystavení směnky či šeku nebo otevření akreditivu.¹⁵⁴ Instituty plnění prostřednictvím uvedených platebních nástrojů jsou využívány převážně v obchodních vztazích mezi podnikateli.

2.8. Kvitance

Kvitance je potvrzením o splnění dluhu, které vydává věřitel dlužníkovi. Institut je převzat z předchozího občanského zákoníku,¹⁵⁵ v němž bylo stanoveno, že věřitel je povinen dlužníkovi na jeho požádání vydat písemné potvrzení o splnění dluhu. Aktuální ustanovení § 1949 o.z. předchozí úpravu upřesnilo o náležitosti kvitance, jakými jsou identifikace věřitele, dlužníka, předmětu plnění a místě a čase splnění. Toto upřesnění bylo žádoucí, protože účelem kvitance, jakožto písemného potvrzení o splnění dluhu, je sloužit jako důkazní prostředek v případě sporu o tom, zda a kdy byl určitý dluh splněn. Odmítne-li věřitel vystavit dlužníkovi kvitanci, může dlužník odepřít plnění. V takovém případě se dlužník nedostává do prodlení, naopak je v prodlení věřitel, který kvitanci odmítl vydat.¹⁵⁶ Z uvedeného vyplývá, že věřitel je povinen kvitanci vydat ihned, tzv. z ruky do ruky, aby dlužník mohl využít odepření plnění. Pokud věřitel dlužníkovi kvitanci nevydal při splnění, může tak na žádost dlužníka učinit i dodatečně.

Jelikož má kvitance sloužit jako důkaz o splnění dluhu, mám za to, že je žádoucí, aby byla poskytnuta ve formě, která tento účel může naplnit, tedy ve formě písemné, v případě komunikace na dálku pak s elektronicky ověřeným podpisem. Vyžádání si kvitance dlužníkem je projevem řádné péče o svá práva a prevencí proti možným sporům v budoucnu.

---

¹⁵⁴ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 852.

¹⁵⁵§ 569 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

¹⁵⁶BĀNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 443.

Dochází-li k opakovaným plněním z téhož právního důvodu a věřitel vystaví kvitanci na pozdější plnění, platí domněnka, že splněno bylo i to, co bylo splatno dříve.¹⁵⁷

2.9. Dlužní úpis

Právní zakotvení povinnosti věřitele vrátit dlužníkovi při splnění dluhu prohlášení o uznání dluhu nebo jiný dlužní úpis, případně v těchto dokumentech vyznačit částečné splnění dluhu,¹⁵⁸ je v občanském zákoníku nové, inspirované úpravou v Obecném občanském zákoníku, dřívější občanský ani obchodní zákoník toto ustanovení neobsahovaly. Není-li možné vrácení dlužního úpisu nebo vyznačení částečného splnění, je věřitel povinen vydat dlužníkovi potvrzení, že dlužní úpis pozbyl platnosti v rozsahu, v jakém došlo ke splnění dluhu. Obdrží-li dlužník dlužní úpis bez kvitance, má se za to, že dluh byl splněn.

Dlužní úpis je písemným prohlášením dlužníka o uznání dluhu co do důvodu a výše,¹⁵⁹ případně jiná listina, pro kterou zákon nestaví podrobné náležitosti, musí však jít o listinu, ze které bude patrné prohlášení dlužníka o existenci a výši dluhu vůči věřiteli. Takovouto listinu vystavuje dlužník zpravidla na žádost věřitele, aby mu potvrdil existenci svého dluhu, respektive aby věřitel měl toto potvrzení ve své dispozici. Pokud dluh zanikne a dlužní úpis zůstane v držení věřitele, činí to postavení dlužníka nejistým. Proto zákon ukládá věřiteli povinnost dlužní úpis vydat, nebo vystavit potvrzení o pozbytí jeho platnosti. *„Pokud dlužník splní a věřitel má úpis stále v rukou, může být v případě sporu pro dlužníka obtížné prokázat, že dluh splnil a ten zanikl.“¹⁶⁰*

Pokud byla mezi věřitelem a dlužníkem uzavřena písemná smlouva, nejedná se o dlužní úpis a není povinností věřitele takovouto smlouvu po splnění závazku dlužníkovi vydat a dlužník se nemůže oprávněně a účinně jejího vydání domáhat. Smlouva je doklad o tom, že mezi stranami byl uzavřen závazkový vztah, není to doklad o splnění a dlužníkovi se proto nevydává.

---

¹⁵⁷§ 1950 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁵⁸§ 1952 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁵⁹§ 2053 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶⁰BĀNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 446.

2.10. Náhradní splnění

Náhradní splnění je institutem, umožňujícím dlužníkovi zprostit se závazku splněním, byť jsou pro splnění na straně věřitele překážky. Základním předpokladem náhradního splnění do soudní úschovy je tedy skutečnost, že dlužník nemůže plnit věřiteli. Předcházející občanský zákoník obsahoval obdobnou úpravu. Zákon důvody, pro které lze splnit do soudní úschovy, uvádí demonstrativně.

„Nelze-li dluh splnit proto, že věřitel je neznámý nebo nepřítomný, že věřitel odmítl bezdůvodně plnění přijmout, že dlužník je bez své viny v nejistotě, kdo je věřitelem, nebo z jiných důležitých příčin na straně věřitele, je dlužník oprávněn složit předmět plnění do soudní úschovy. O složení předmětu plnění do úschovy vyrozumí soud toho, pro koho se složení stalo, a podle potřeby zařídí jeho zastoupení.“¹⁶¹

Řízení o soudní úschově se vede na návrh dlužníka a rozhodne-li soud, že předmět do soudní úschovy přijímá, zaniká závazek zpětně k okamžiku složení věci do soudní úschovy. Po právní moci usnesení o složení do soudní úschovy se účastníkem řízení stává také věřitel, kterému má být předmět úschovy vydán a ten, kdo na něj uplatňuje právo. Zamítne-li soud návrh na složení do soudní úschovy a předmět je vydán zpět dlužníkovi, závazek nezanikl a trvá nadále.¹⁶² Do soudní úschovy lze podle § 290 z.ř.s. u soudu složit peníze, cenné papíry a jiné movité věci hodící se k úschově za účelem splnění závazku. Věci nehmotné povahy se k tomuto účelu nehodí, jak vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2019, sp. zn. 21 Cdo 1776/2019: *“Věci, které mají nehmotnou povahu (tj. zaknihované cenné papíry), nelze do soudní úschovy složit.“¹⁶³*

---

¹⁶¹§ 1953 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶²BĀNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 448 – 450.

¹⁶³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2019, sp. zn. 21 Cdo 1776/2019.

2.11. Prodlení dlužníka a věřitele

Právní úprava prodlení vychází z dřívější úpravy, převážně občanskoprávní, ač důvodová zpráva odkazuje na zákoník obchodní.

Dlužník i věřitel se v důsledku nesplnění svých povinností mohou ocitnout v prodlení. Důsledky prodlení věřitele a dlužníka zákon konstruuje podle závažnosti porušení povinností s tím, že uplatnění těchto důsledků je na straně, která se v prodlení neocitla. Významným důsledkem prodlení může být zejména odstoupení od smlouvy, dále povinnost dlužníka platit smluvní pokutu a úrok z prodlení v zákonné či smluvené výši.

„Dlužník, který svůj dluh řádně a včas neplní, je v prodlení. Dlužník není za prodlení odpovědný, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele.“¹⁶⁴ K prodlení dlužníka může dojít za situace, když již měl plnění poskytnout, ale neučinil tak ve sjednaném nebo stanoveném čase, například nezaplatil splatný dluh. Odpovědnost za prodlení je objektivní, tedy nepřihlíží se k zavinění dlužníka.

Prodlení dlužníka je právní kategorie, jde o určitý trvajícím stav vyvolaný tím, že dlužník neplnil řádně a včas. Prodlení je tedy prodleva či zdržení se s plněním. Prodlení je časový úsek, je určitelný jeho začátek, a to k okamžiku, kdy dlužník nesplnil včas a konec, který nastává v okamžiku splnění, případně vadného splnění nebo jiného způsobu zániku závazku. U určitých druhů plnění pojmově nemůže dojít k prodlení, tedy opoždění se s plněním, typicky u plnění spočívajícího ve zdržení se určitého jednání, například zdržení se zveřejnění obchodní informace, kdy v případě porušení této povinnosti se dlužník nedostává do prodlení, protože účinky porušení povinnosti nelze zhojit, jako je tomu například u prodlení se zaplacením dluhu.¹⁶⁵

Dlužník se však nedostává do prodlení, pokud mu ve splnění brání okolnosti na straně věřitele, například věřitel odmítne řádně nabízené plnění nebo odmítne dlužníkovi vydat kvitanci, tedy potvrzení o splnění dluhu.

---

¹⁶⁴§ 1968 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶⁵ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1034 – 1040.

„Po dlužníkovi, který je v prodlení, může věřitel vymáhat splnění dluhu, anebo může od smlouvy odstoupit za podmínek ujednaných ve smlouvě nebo stanovených zákonem.“¹⁶⁶ V důsledku prodlení dlužníka má tedy věřitel možnost uplatnit svou pohledávku u soudu nebo z důvodu prodlení dlužníka od smlouvy odstoupit. Pokud je dlužník v prodlení s plněním peněžitého dluhu, vzniká mu povinnost platit úroky z prodlení ve sjednané nebo stanovené výši. Je-li mezi stranami sjednána, má dlužník v případě prodlení povinnost platit smluvní pokutu. V některých případech výši úroků z prodlení stanovených právním předpisem nelze překročit, například je-li nájemce bytu v prodlení s placením nájemného. V případě, že věřiteli v důsledku prodlení dlužníka vznikne škoda, má právo na její úhradu jen v části, která není kryta úroky z prodlení.

Věřitel se ocitá v prodlení, pokud nepřijal řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl dlužníkovi součinnost potřebnou ke splnění dluhu. V době, kdy je v prodlení, nese věřitel nebezpečí vzniku škody na věci, která je předmětem plnění, pokud ovšem tuto škodu nezpůsobí dlužník.

Prodlení způsobující podstatné porušení smlouvy může vést k odstoupení od smlouvy. Dojde-li k podstatnému porušení smluvních povinností, může druhá strana od smlouvy odstoupit, pokud to prodlévajícímu oznámí bez zbytečného odkladu poté, co se o prodlení dozvěděla.¹⁶⁷ U prodlení, které způsobuje nepodstatné porušení smlouvy, může druhá strana od smlouvy odstoupit poté, kdy prodlévajícímu poskytne dodatečnou lhůtu. Oznámí-li věřitel, že poskytnutou dodatečnou lhůtu neprodlouží, platí, že od smlouvy uplynutím této lhůty odstoupil.¹⁶⁸

2.12. Fixní závazek

Byla-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem, zaniká závazek počátkem prodlení dlužníka, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶§ 1969 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶⁷§ 1977 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶⁸§ 1978 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶⁹§ 1980 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Fixní závazek je zvláštním druhem závazku, při kterém je pro věřitele podstatný čas plnění. Ne vždy, kdy si věřitel přeje, aby mu bylo poskytnuto plnění co nejdříve, případně v určený den či sjednané lhůtě, musí jít o fixní závazek.

O fixní závazek se jedná jen tehdy, pokud strany sjednají pevný, tedy fixní termín plnění s tím, že věřitel na pozdějším plnění nemůže mít zájem. Ve smlouvě nemusí být vyjádřeno výslovně, že účastníci sjednávají fixní závazek, ani tomu tak v praxi nebývá, ale skutečnost, že jde o fixní závazek, musí vyplývat z obsahu smlouvy. Z povahy věci jde o fixní závazek v případě, že plnění je sjednáno pro určitou soukromou příležitost, například zhotovení kytice na rakev. Z takto určeného času plnění je jasně patrné, že po uplynutí sjednané doby nemůže být na plnění dlužníkem zájem. V důsledku nedodržení času plnění dochází k zániku závazku. Věřitel může bez zbytečného odkladu po uplynutí času plnění dlužníkovi sdělit, že na splnění smlouvy trvá, v takovém případě závazek nezaniká. Je-li předmět plnění dělitelný a je splněno pouze částečně, zaniká závazek v rozsahu splněné části splněním a ve zbytku uplynutím času.¹⁷⁰

V důsledku zániku fixního závazku uplynutím doby nastává stejná situace jako v případě odstoupení od smlouvy,¹⁷¹ což znamená, že se závazek ruší od počátku a straně závazku, která již obdržela částečné plnění, vzniká povinnost toto vydat z titulu bezdůvodného obohacení, jak vyplývá např. z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3053/2013, podle něhož „*Skutková podstata bezdůvodného obohacení získaného plněním z právního důvodu, který odpadl, míří na ty případy, v nichž v okamžiku poskytnutí plnění existoval právní důvod plnění, který však následně, v důsledku další právní skutečnosti, ztratil své právní účinky (odpadl). Tak je tomu například v případech odstoupení od smlouvy, zániku závazku u tzv. fixních smluv, dohody stran či v případě splnění rozvazovací podmínky. Okamžikem odpadnutí právního důvodu se poskytnuté plnění stává bezdůvodným obohacením. Je-li řešena otázka právního vztahu mezi účastníky, pak se nelze spokojit pouze s tím, jak byl účastníky jejich vzájemný vztah vnímán v čistě osobní rovině, ale je třeba hledat skutečnosti významné pro právní posouzení žalovaného nároku.*“¹⁷²

Zánik závazku se nedotýká práva na smluvní pokutu, byla-li sjednána, ani práva na náhradu škody vzniklé věřiteli v důsledku nesplnění závazku.

V případě zániku závazku marným uplynutím fixně sjednané doby, jde o zánik závazku bez uspokojení věřitele. Bylo-li plnění dělitelné a dlužník dluh splnil zčásti, jde o plnění s částečným uspokojením věřitele.

---

¹⁷⁰BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 489 – 490.

¹⁷¹§ 1980 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁷²Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3053/2013.

2.13. Trvalost zániku závazku

„Splněním, stejně jako v případě jiných důvodů zániku závazku, zaniká závazek jednou pro vždy a nemůže být obnoven, a to ani dohodou stran; strany mohou pouze založit závazek nový.“¹⁷³

Jak jsem již uváděl výše, z ust. § 1908 odst. 1 o.z. vyplývá, že splněním dluh zaniká. Tato skutečnost je významná sama o sobě, tedy pro citovaný závěr, že jakmile závazek zanikne, nemohou strany svou vůlí přivodit stav, při kterém by došlo k obnovení jakýchkoli práv a povinností, které pro ně ze závazku vyplývaly. Do práv a povinností, které zanikly, nelze znovu vstoupit. Ač je právní úprava závazkových vztahů převážně dispozitivní, ustanovení o zániku závazku splněním má kogentní úpravu. Závěr o definitivním zániku závazku je významný také pro posouzení, zda v případě vadného splnění, nastupují práva a povinnosti z vadného plnění jako obsah nového závazku nebo závazku změněného. Závazkový právní vztah zaniká jako celek, dojde-li ke splnění všech jeho jednotlivých povinností, ze kterých je složen. V důsledku zániku závazku splněním mohou stranám závazku vznikat s tím spojená práva a povinnosti, například právo dlužníka požadovat kvitanci a povinnost věřitele kvitanci vydat, povinnost věřitele vydat dlužní úpis, dále například práva a povinnosti z vadného plnění.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2104/2010 vyplývá, že zaniklý závazek nelze obnovit: *„Pokud by účastníci chtěli zvrátit právní stav, který nastal po splnění závazků ze smlouvy, museli by uzavřít novou smlouvu, která by byla způsobilá založit takový právní stav, jaký zde byl předtím, než došlo ke splnění závazků ze smlouvy. Takovou smlouvou však není pouhá dohoda o zrušení závazku ze smlouvy, neboť ta není způsobilá navodit stav vyplývající ze smlouvy příslušného typu.“¹⁷⁴* Jinak řečeno, závazek, který zanikl, nelze zrušit dohodou, takováto dohoda nemůže způsobit zamýšlené účinky.

V důsledku zániku závazku splněním mohou stranám závazku vznikat s tím spojená práva a povinnosti, například právo dlužníka požadovat kvitanci a povinnost věřitele kvitanci vydat, povinnost věřitele vydat dlužní úpis, dále například práva a povinnosti z vadného plnění.

---

¹⁷³BÁNYAIOVÁ, Alena in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 372.

¹⁷⁴Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2104/2010.

3. Jiné způsoby zániků závazků

3.1. Dohoda

Projevu zásady svobody vůle smluvních stran odpovídá možnost zrušení závazku dohodou. Tato byla do občanského zákoníku z roku 1964 zakotvena novelou účinnou od 1. 1. 1992, dříve bylo možno uzavřít takovou dohodu jako nepojmenovanou smlouvu.¹⁷⁵ Občanský zákoník v § 1981 uvádí, že si strany závazku mohou ujednat zánik závazku, aniž zřídí závazek nový. Jedná se o takzvanou dissoluci, která přichází v úvahu typicky u synallagmatických závazků, jejichž obsahem je vzájemné plnění stran.¹⁷⁶ Dohodou stran může být zrušen jen závazek, který dosud trvá. Zákonná úprava zrušení závazku dohodou je stručná, již V. Knapp uváděl, že je třeba ji posuzovat podle obecných předpisů o smlouvách,¹⁷⁷ stejně jako J. Šilhán.¹⁷⁸ V předchozím občanském zákoníku byla pro zrušení závazku dohodou předepsána písemná forma, zrušovali-li se závazek sjednaný písemně. Nyní zákon formu dohody o zrušení závazku nestanoví. Na jedné straně zde máme obecné ustanovení § 564 o.z., podle něhož lze obsah právního jednání změnit v téže nebo přísnější formě, než vyžaduje zákon pro formu jednání a pokud je forma právního jednání stanovena pouze dohodou stran, lze změnit i v jiné formě, pokud to dohoda stran nevyklučuje. Toto ustanovení výslovně nehovoří o formě zrušení právního jednání, pouze o jeho změně. Na druhé straně je třeba dospět k závěru, že je-li dán zákonný požadavek formy pro změnu právního jednání, měl by stejně tak platit, či spíše o to více by měl platit pro zrušení právního jednání, v daném případě pro dohodu o zrušení závazku. Navíc občanský zákoník řadí mezi změny závazků novaci a narovnání,¹⁷⁹ a v ustanovení § 1906 o.z., které se k nim vztahuje společně, stanoví, že dohoda o novaci či narovnání musí být uzavřena v písemné formě, byl-li takto zřízen původní závazek. Jak uvádím níže, novaci privativní a narovnání řadím mezi

---

¹⁷⁵§ 51 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

¹⁷⁶KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 492.

¹⁷⁷KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 195.

¹⁷⁸ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1114.

¹⁷⁹§ 1902 a § 1903 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku.

způsoby zániku závazků, neboť při nich vždy dochází k zániku závazku a vzniku závazku nového. K. Eliáš ke vztahu obou ustanovení § 564 o.z. a § 1906 o.z. uvádí, že jsou ve vztahu obecného a speciálního, přičemž obecná úprava § 564 o.z. se použije tam, kam speciální úprava nedosahuje.¹⁸⁰ Mám za to, že dohoda o zrušení závazku je minimálně stejně významným zásahem do práv a povinností stran závazku, jako dohoda o změně závazku a pokud zákon pro uzavření závazku vyžaduje písemnou formu, stejně jako pro jeho změnu, lze písemně uzavřený závazek zrušit dohodou rovněž jen v písemné formě, uplatní se zde „...argument *a fortiori*.“¹⁸¹ Svědčí-li tedy pro písemnou formu dohody o zrušení závazku uzavřeného na základě požadavku zákona písemně zásada *a fortiori*, odvozená od ustanovení § 564 o.z., dále je-li písemná forma stanovena pro dohodu o narovnání a novaci, dovozují, že také v případě dohody o zrušení závazku, který byl uzavřen v písemné formě na základě zákona, je třeba jej zrušit v písemné formě. Byl-li závazek uzavřen písemně pouze na základě ujednání stran, lze dohodu rušící závazek uzavřít i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevylučuje.

Dohodou stran se ruší (rozvazuje) celý závazkový právní vztah, tedy veškerá práva a povinnosti z něj vyplývající. Účinky zániku závazku dohodou nastávají uzavřením dohody, případně okamžikem, který strany sjednaly, mohou nastat i zpětně, nesmí se však dotknout práv třetích osob.¹⁸²

Zákon dává stranám závazku prostor pro jeho zrušení v jakékoliv fázi trvání závazku a podle mého názoru může dojít k zániku závazku jak s částečným uspokojením věřitele, tak bez uspokojení věřitele. Plné uspokojení věřitele pojmově nepřichází v úvahu, protože by tak došlo k zániku závazku splněním. Pokud je tedy zánik závazku dohodou stran zařazen mezi zánik s uspokojením věřitele,¹⁸³ nelze se s tímto závěrem ztotožnit.

---

¹⁸⁰ELIÁŠ, Karel. Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad. Bulletin advokacie. Publikováno 19. 11. 2013 [citováno 26. 2. 2020], s. 32. Dostupné z http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2013/BA_11_2013_web.pdf.

¹⁸¹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

¹⁸²RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 129.

¹⁸³RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 128.

3.2. Započtení

Podstata započtení spočívá v zániku vzájemně se kryjících pohledávek dlužníka a věřitele. K započtení může dojít jednostranným právním jednáním, tedy prohlášením o započtení nebo na základě dohody stran. K zániku závazku započtením dochází převážně u peněžitých závazků. Započtení zjednodušuje vypořádání vzájemných dluhů, aniž by si věřitel a dlužník museli poskytovat plnění stejného druhu, konkrétně například předávat si peněžité částky z ruky do ruky, respektive z bankovního účtu na účet.

Aktuální právní úprava započtení vychází z kombinace předchozí úpravy občanskoprávní a obchodněprávní. Prohlášení o započtení nově nesmí být podmíněno, nepřijatelné jsou doložky času, je omezeno započtení proti mzdovým pracovněprávním nárokům. Nově se také stanoví, že nelze započíst pohledávky nejisté a neurčité. Z obchodního zákoníku byla přejata zejména úprava započtení promlčené pohledávky. Úprava je převážně dispozitivní, vyjma základních předpokladů.¹⁸⁴ Nelze započíst peněžité pohledávky v různé měně, což považují vzhledem k rozsáhlosti celosvětového mezinárodního obchodu za krok zpět, který může komplikovat zánik závazků zejména v obchodním styku.

3.2.1. Předpoklady započtení pohledávek

Podle J. Šilhána jsou obecnými předpoklady pro realizaci započtení mnohost pohledávek, kdy typicky půjde o dvě pohledávky, vzájemnost pohledávek, kdy dlužník jedné pohledávky je věřitelem pohledávky druhé a naopak, dále stejný druh plnění, převážně jde o peněžité pohledávky, které musí být ve stejné měně a absence smluveného zákazu započtení. Aktivně započítávanou pohledávkou je ta, ve které započítávající strana figuruje jako věřitel. Aktivně započítatelné nejsou pohledávky nevymahatelné u soudu, tedy naturální obligace a také pohledávky dosud nesplatné. Aktivně započítatelné nejsou také pohledávky nejisté a neurčité. Pasivně započítávanou pohledávkou je naopak ta, proti které je započítáváno, také tato pohledávka musí být určitá natolik, aby bylo patrné, proti které konkrétní pohledávce je započítáváno.

---

¹⁸⁴Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku.

Pasivně započitatelná pohledávka musí být splnitelná, tedy dlužník již musí mít právo plnit a nemůže jít o pohledávku, proti které zákon započtení vylučuje.¹⁸⁵

Podstatné také je, že musí jít o vzájemné pohledávky ze soukromoprávních vztahů, protože započtení je institutem občanského práva, a nelze tedy vzájemně započítat pohledávku vyplývající z veřejného práva.¹⁸⁶ Například nelze započítat místní poplatek vyměřený fyzické osobě za užívání komunikace ve vlastnictví obce ke zvláštnímu účelu oproti pohledávce téže fyzické osoby vůči obci z titulu úhrady ceny za dílo, spočívajícího v opravě střechy budovy obecního úřadu.

V praktickém životě jak fyzických tak právnických osob nastává mnoho situací, kdy mají subjekty právních vztahů vzájemné pohledávky stejného druhu, v naprosté většině jde o peněžité pohledávky a tyto pohledávky mohou za splnění dalších náležitostí zaniknout započtením buď jednostranným prohlášením, pro které zákon stanoví přísnější pravidla, tedy více omezení, nebo dohodou, kdy strany závazku mohou přistoupit k započtení v zásadě všech pohledávek, zákon dává stranám značnou smluvní volnost, ze započtení dohodou jsou striktně vyloučeny toliko pohledávky výživného pro nezletilé dítě.

Účinky započtení pohledávky spočívají v tom, že se vzájemné pohledávky zruší ve výši, v jaké se vzájemně kryjí. Pokud se pohledávky kryjí jen částečně, dochází k částečnému zániku závazku. Započtením pohledávky může dojít k zániku jen jednotlivého dluhu, nemusí dojít k zániku celého závazkového vztahu. Účinky započtení ale nenastávají v okamžiku právního jednání, kterým je započítáváno, ale nastávají zpětně k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení. Určit okamžik, kdy se tak stalo, je za aktuální právní úpravy složitější, než tomu bylo za účinnosti předcházejícího občanského zákoníku, podle kterého šlo o okamžik, kdy se pohledávky setkaly, kdy se střetly jejich splatnosti. Logicky k tomuto okamžiku docházelo tehdy, kdy nastala splatnost později splatné pohledávky. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí: „...že k jednostrannému započtení lze přistoupit jen při střetu splatných pohledávek...“,¹⁸⁷ ale ustanovení § 1982 odst. 1 věta druhá o.z. nehovoří o

---

¹⁸⁵ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1117 - 1122.

¹⁸⁶KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 495.

¹⁸⁷Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 1982 až § 1991.

splatnosti pohledávek, ale uvádí: „K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.“¹⁸⁸ Proti sobě tedy stojí aktivně započítávaná pohledávka, kterou je již možno splnit a pasivně započítávaná, která je již splatná. Podle T. Kindla lze situaci vyložit tak, že k zániku vzájemných pohledávek dojde v okamžiku, kdy projev vůle věřitele splatné pohledávky dojde věřiteli pohledávky, která ještě splatná není.¹⁸⁹ Naopak J. Šilhán uvádí, že účinky započtení nastávají k okamžiku splatnosti aktivně započítávané pohledávky nebo k okamžiku splnitelnosti pasivně započítávané pohledávky, podle toho, který z těchto okamžiků nastal později.¹⁹⁰

Podle mého názoru je třeba přiklonit se k názoru J. Šilhána, přičemž mám za to, že účinky započtení je třeba vztáhnout k okamžiku splatnosti aktivně započítávané pohledávky, neboť pasivně započítávaná pohledávka splatná a podle mě tedy i splnitelná v okamžiku započtení být musí.

3.2.2. Zánik závazku jednostranným prohlášením o započtení

K započtení jednostranným právním jednáním je třeba učinit kompenzační prohlášení, tedy jednostranné prohlášení jedné ze stran vůči straně druhé, že svou pohledávku započítává vůči pohledávce druhé strany. Prohlášení musí být natolik určité, aby bylo zřejmé, která pohledávka se započítává aktivně a vůči které pohledávce se započítává pasivně.

Pro započtení zákon nestanoví zvláštní formu, použije se tedy obecné ustanovení § 564 o.z., a dovozují, že za stejné argumentace, jako je uvedena výše u zániku závazku dohodou, lze dospět k závěru, že u závazku, který byl na základě zákona uzavřen v písemné formě, lze započtení jednostranné i dohodou provést rovněž ve formě písemné či přísnější.

Kompenzační námitku lze vznést i v průběhu soudního řízení. Vznáší ji žalovaný proti žalobou uplatněnému nároku, a pokud je jím započítávána částka nižší nebo shodná, jako částka žalobou uplatněná, jde o procesní obranu

---

¹⁸⁸§ 1982 odst. 1 věta druhá zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁸⁹KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 496.

¹⁹⁰ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1126 - 1127.

žalovaného a pokud je vyšší, jde o vzájemný návrh žalovaného, který fakticky žádá, aby žalobce plnil žalovanému. Námitku započtení lze uplatnit jako procesní obranu i v odvolacím řízení, pokud hmotněprávní úkon započtení nastal až po rozhodnutí soudu prvního stupně. Námitku započtení jako vzájemný návrh nelze v odvolacím řízení posoudit, protože v odvolacím řízení nelze uplatnit nový návrh, jak uvádí Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 23 Cdo 2942/2009: „*Námitku započtení může odvolací soud považovat jen za obranu proti žalobě, a nikoliv za vzájemnou žalobu, i kdyby v námitce žalovaný navrhoval, aby mu bylo přisouzeno více, než co požadoval žalobce.*“¹⁹¹

Kompenzační jednání nesmí být žádným způsobem podmíněno, ani opatřeno doložkou času.¹⁹²

Podle ustanovení § 1987 o.z. jsou k započtení způsobilé pohledávky, které lze uplatnit před soudem (odst. 1)¹⁹³ a nejsou nejisté nebo neurčité (odst. 2). První odstavec uvedeného ustanovení dopadá zejména na tzv. naturální obligace, tedy pohledávky ze sázek, z her a z losů a zápůjček a úvěrů k nim vědomě poskytnutých, dále nesplatné a promlčené pohledávky. Pro promlčené pohledávky platí speciální pravidlo v ustanovení § 1989 odst. 1 o.z., podle něhož promlčení pohledávky započtení nebrání, nastalo-li po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení. V ust. § 1988 odst. 1 o.z. je zakázáno započtení proti pohledávce výživného pro nezletilé dítě, započtení proti této pohledávce není možné ani dohodou stran. Ustanovení chrání zájem dítěte, které není schopno se samo živit v tom směru, aby se mu vždy dostalo výživného od osoby výživou povinné, byť by nezletilý měl vůči této osobě z nějakého důvodu dluh. Zákaz započtení podle odst. 2 téhož ustanovení se vztahuje pouze na započtení jednostranným právním jednáním.

Nově nelze započíst ani pohledávky nejisté nebo neurčité, což důvodová zpráva vysvětluje tím, že cílem započtení je „...*odstranění vzájemných pohledávek stran, nikoli vyvolání nejasností a následných sporů*...“¹⁹⁴ J. Šilhán

---

¹⁹¹Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009.

¹⁹²§ 1983 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁹³Označení pohledávek způsobilých k započtení tak, že je „...lze uplatnit před soudem,“ je poněkud nepřesné, protože uplatnit u soudu, ve smyslu podání žaloby, je možno jakoukoli pohledávku, byť žalobce s uplatněním nesplatné či promlčené pohledávky nemusí být úspěšný; občanský soudní řád nezakazuje podání jakýchkoliv zjevně bezúspěšných žalob.

¹⁹⁴Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 1982 až § 1991.

nemožnost započtení neurčité a nejisté pohledávky odůvodňuje tím, že započtení by v konkrétním případě zasahovalo do oprávněných zájmů věřitele hlavní pohledávky, věřitel má být chráněn tak, aby se mohl domoci uspokojení a vymožení své pohledávky a nebylo mu v tom bráněno uplatněním pohledávky, jejíž existence nebo výše je pochybná, což znamená i nelikvidní, kdy je její postavení najisto časově a věcně náročné. Přitom pouhé popření pohledávky ničím nepodloženým tvrzením věřitele nepovažuje za dostatečný základ pro kvalifikaci nelikvidity.¹⁹⁵ Jelikož nezpůsobnost nejistých a neurčitých pohledávek k započtení je zakotvena v občanském zákoníku nově a důvodová zpráva je stručná, lze při specifikaci nejisté a neurčité pohledávky vyjít z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn 28 Cdo 5711/2017, které se těmito otázkami zabývá a uvádí: *„Lze-li očekávat, že by námitka započtení vznesená podle § 98 věty druhé o.s.ř. s ohledem na obtížnost zkoumání existence a výše započítávané pohledávky nepřiměřeně prodlužovala řízení o pohledávce uplatněné žalobou, je možné konstatovat nemožnost započtení pohledávky pro nejistotu a neurčitost (§ 1987 o.z.).“* Dále se z odůvodnění rozhodnutí podává: *„...Nemá-li český právní řád procesněprávních instrumentů, jimiž by se tomuto obstruování mohl bránit, je možné normu zakotvenou v § 1987 odst. 2 o.z. použít ke kompenzaci zmíněného nedostatku... Aniž by dovolací soud minil dotčené normě zcela upřít uplatnění mimo soudní řízení a aniž by popíral závěr, že nejistota a neurčitost pohledávky může být vyvolána též jinými faktory než obtížnou dokazatelností, ...dospívá tedy k závěru, že v kontextu civilního procesu by měl být smysl § 1987 odst. 2 o.z. spatřován zejména v ochraně věřitele před tím, aby řízení o jím uplatněné pohledávce bylo zdržováno složitým prokazováním protipohledávek dlužníkůvých. Lze-li očekávat, že by námitka započtení vznesená podle § 98, věty druhé, o.s.ř. s ohledem na obtížnost zjišťování existence a výše započítávané pohledávky nepřiměřeně prodlužovala řízení o pohledávce uplatněné žalobou, je možno konstatovat nekompenzibilitu započítávané pohledávky pro nejistotu a neurčitost... Současně však nelze daný nástroj aplikovat způsobem, který by žalovaného zcela zbavoval námitky započtení jako zákonem předvídané procesní obrany. Nebylo by správné, aby na základě citovaného ustanovení mohl soud odhlédnout od jakékoli vzájemné pohledávky*

---

¹⁹⁵ŠILHÁN, Josef. Předpoklad započtení v novém občanském zákoníku a pojem „nejisté a neurčitým“ pohledávky [online]. Obchodní právo, 2013 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

*žalovaného dlužníka, pokud proti ní žalující věřitel uplatní racionální argumentaci, neboť tím není řízení o žalobou uplatněné pohledávce bez dalšího zdržováno.*¹⁹⁶

3.2.3. Zánik závazku dohodou o započtení

K zániku závazku započtením může dojít také dohodou stran. Ustanovení § 1991 o.z. nestanoví pro započtení dohodou omezení jako u jednostranného prohlášení o započtení, s výjimkou započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého. Okamžik účinku započtení dohodou stran mohou strany sjednat, nebo mohou nastat účinností dohody o započtení.¹⁹⁷

K zániku závazku započtením dochází s uspokojením věřitele, respektive s oboustranným uspokojením věřitele, tedy jak závazku započítávaného, tak toho, proti kterému se započítává.

3.3. Výpověď

Ke zrušení závazku může dojít výpovědí, tedy jednostranným adresovaným právním jednáním, pokud si to strany ujednaly nebo tak stanoví zákon.¹⁹⁸

A. Bányaiová k výpovědi uvádí, že zpravidla ukončuje závazkový vztah, jehož předmětem je dlouhodobé nebo opakující se plnění a strany s ukončením tohoto vztahu počítaly, respektive mohly počítat, například u nájmu. Až na výjimky nemá sankční charakter. Typicky u nájmu bytu však může dojít k výpovědi ze sankčního důvodu, například pro neplacení nájemného. Vypovídaný vztah končí doručením výpovědi protistraně, případně uplynutím lhůty, která je ve výpovědi stanovena. Možnost výpovědi musí být stranami ujednána nebo musí vyplývat ze zákona. Obsah výpovědi musí být určitý a srozumitelný, musí z něj být patrné, že strana chce účinky výpovědi vyvolat. Pokud tak stanoví zákon nebo dohoda stran, musí být ve výpovědi uveden

---

¹⁹⁶Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

¹⁹⁷ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1126 - 1127.

¹⁹⁸§ 1998 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

výpovědní důvod. Forma výpovědi není stanovena, užije se obecné ustanovení § 564 o.z. a jelikož jde o zánik závazku, měly pro formu platit minimálně stejné podmínky jako pro jeho změnu a je-li tedy vypovídána smlouva, která byla obligatorně uzavřena v písemné formě, musí být také vypovězena písemně. Například u výpovědi nájmu prostoru sloužícího k podnikání sjednaného na dobu neurčitou, musí být dle § 2310 o.z. uveden výpovědní důvod, jinak je výpověď neplatná. V takovémto případě jsou důsledky neuvedení výpovědního důvodu jasné, tj. výpověď je neplatná.¹⁹⁹

Výpovědí zaniká závazek bez uspokojení věřitele.

3.4. Splynutí

Splyne-li právo a povinnost v jedné osobě, zaniknou, nestanoví-li zákon jinak.²⁰⁰

Subjekty každého závazkového vztahu musí být nejméně dva a v případě splynutí práv a povinností věřitele s právy a povinnostmi dlužníka, závazek zaniká. Splynutí, tzv. konsolidace, případně též konfuse, spadá do skupiny zániku závazku pro odpadnutí subjektu, stejně jako zánik závazku z důvodu smrti dlužníka či věřitele. Závazek může existovat jen mezi více subjekty, a pokud subjekty závazku splynou, nemůže závazek pojmově existovat.²⁰¹ Splynutím dochází k situaci, kdy se věřitel stává zároveň dlužníkem, čímž dochází k zániku závazkového vztahu.

Ke splynutí může docházet typicky univerzální sukcesí, tedy u fyzických osob děděním, u právnických osob fúzí. Singulární sukcese nastává například v případě, kdy se např. nájemce bytu stane jeho vlastníkem.²⁰²

Splynutím dochází k zániku závazku také v případě, kdy věřitel svou pohledávku postoupí dlužníkovi smlouvou. Okruh práv a povinností, které

---

¹⁹⁹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>

²⁰⁰§ 1993 odst. 1 zákona č. 89/2012 občanského zákoníku.

²⁰¹SILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1163.

²⁰²Zde platí, že nikdo nemůže být sám sobě dlužníkem či věřitelem, nikdo také nemůže být sám sobě nájemcem nebo pronajímatelem.

zanikají splnutím, není zásadně omezen, může jít o pohledávky peněžité i nepeněžité. Výjimku tvoří například právní úprava cenných papírů, podle které v případě převodu směnky na osobu směnečně zavázanou k zániku závazku nedochází.

„Zánik závazku v důsledku splnutí nastává *ex nunc*,“²⁰³ tedy od okamžiku splnutí práv a povinností věřitele a dlužníka v jedné osobě.

Dojde-li ke splnutí práva věřitele s povinností toho, kdo závazek zajišťuje, nezaniká tím hlavní dluh.²⁰⁴ Může jít například o splnutí práva věřitele s povinností ručitele. Tímto splnutím zaniká pouze zajištění dluhu ve formě ručení, nikoli závazek, který byl ručením zajištěn. Naopak, pokud dojde ke splnutí práva věřitele a povinnosti dlužníka, dojde také k zániku ručitelského závazku, který je pouze zajišťovací, nemůže existovat samostatně.

Podstatou splnutí je přechod veškerých práv i povinností z celého závazku na jednu osobu, čímž dojde k jejich splnutí a zániku. V důsledku zániku závazku splnutím může i nemusí dojít k částečnému uspokojení věřitele, a to podle toho, v jaké fázi závazku dojde ke splnutí, např. dluh ze zápůjčky může být téměř zcela splacen a podobně.

3.5. Prominutí dluhu

Aktuální právní úprava prominutí dluhu vychází z obdobné úpravy v předchozím občanském zákoníku.

„*Promine-li věřitel dlužníku dluh, má se za to, že dlužník s prominutím dluhu souhlasí, pokud neprojevil bez zbytečného odkladu nesouhlas výslovně nebo plněním dluhu.*“²⁰⁵ V případě prominutí dluhu jde na rozdíl od zániku závazku dohodou (dissoluce) jen o zrušení dluhu, tj. o zrušení části obsahu závazku. Podle T. Kindla dissoluce přichází v úvahu typicky u synallagmatických závazků, naproti tomu zrušení dluhu jeho prominutím se vztahuje na závazky jednostranné,

---

²⁰³ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1163 – 1164.

²⁰⁴§ 1993 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁰⁵§ 1995 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

například povinnost zaplatit smluvní pokutu nebo nahradit škodu.²⁰⁶ Naproti tomu J. Šilhán při výkladu této problematiky neuvádí, že prominutí dluhu se vztahuje na závazky jednostranné, ale rovnocenně hovoří o aplikaci jak na synallagmatické, tak jednostranné závazky s tím, že při prominutí dluhu ze synallagmatického závazku nejde o zrušení celého závazkového vztahu, nýbrž pouze o zrušení dluhu jedné ze stran, zbytek práv a povinností zůstává mezi stranami nedotčen, celý závazkový vztah bude prominutím dluhu zanikat jedině v případě jednostranného závazku, například spočívajícího v povinnosti nahradit škodu.²⁰⁷ Později uvedený přístup se mi jeví jako více odpovídající, tedy že prominutí dluhu může být bez omezení aplikováno jak u jednostranných tak vícestranných závazků. Jak uvádí usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3707/2017, podle kterého *„Projev vzdání se práva (nebo prominutí dluhu) věřitelem není ofertou ve smyslu ust. § 43a obč. zák. (návrhem na uzavření smlouvy), kterou adresuje věřitel dlužníku, ale prvotně jednostranným projevem vůle věřitele, který směřuje k zániku závazku za předpokladu, že dlužník se vzdáním se závazku ze strany věřitele vysloví souhlas.“*²⁰⁸

Podle A. Bányaiové je prominutí dluhu založeno na dohodě stran, přičemž prohlásí-li věřitel jednostranně, že dlužníkovi dluh promíjí, konstruuje ustanovení § 1995 odst. 1 o.z. vyvratitelnou domněnku souhlasu dlužníka. Dohoda se předpokládá, ale fakticky může být konstituována jednostranným prohlášením věřitele. Dlužník může domněnku souhlasu s prominutím dluhu vyvrátit projevem svého nesouhlasu výslovně nebo plněním dluhu. Pro vyslovení nesouhlasu zákon nestanoví žádnou formu, ale z jeho dikce plyne, že se tak může stát slovním projevem nebo plněním dluhu. Projev nesouhlasu s prominutím dluhu zahrnuje i započetí s plněním a plnění částečné.²⁰⁹

J. Šilhán uvádí k projevu nesouhlasu dlužníka: *„Byť musí jít o plnění výslovné jasně reagující na prvotní úkon věřitele, v zásadě nemusí být nutně učiněno slovy; postačí i jednání konkludentní..., ...pokud by však dlužník v reakci*

---

²⁰⁶KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 511.

²⁰⁷ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1166.

²⁰⁸Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3707/2017.

²⁰⁹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

na prohlášení o prominutí dluhu přistoupil k plnění, které by nicméně přes jeho snahu bylo vadné, případně zcela nevhodné (a tedy nešlo by o „plnění“ v pravém slova smyslu), přesto by mohlo jít o výslovné projevení nesouhlasu, pokud by bylo možno toto jeho jednání kvalifikovat jako dostatečně zřetelné a výslovné (byť ne slovy učiněné) projevení vůle, aby závazek dále pokračoval.²¹⁰ A. Bányaiová naopak uvádí, že názor J. Šilhána je neopodstatněný a nelze dovozovat, že jako projev nesouhlasu s prominutím dluhu je třeba chápat jen plnění řádné, bez vad a že plnění nevhodné nebo vadné, není „plněním v pravém slova smyslu“.²¹¹

Mám za to, že úvaha o možnosti učinit výslovné vyjádření nesouhlasu bez vyjádření slovy není správná, jednak proto, že v této úvaze je vnitřní rozpor, tedy obsah této úvahy si sám protirečí, hlavně však z důvodu rozporu s výslovným zněním zákona, který dává dlužníkovi volbu k vyjádření nesouhlasu s prominutím dluhu buď výslovně, nebo plněním. Jinak si však lze představit projev nesouhlasu dlužníka s prominutím dluhu například roztrháním věřitelem vydané kvitance či dlužního úpisu. Je možné říci, že některým ustanovením občanského zákoníku se pomocí výkladu vůle zákonodárce či výkladu chápání tradičního významu pojmů přisuzuje jiný význam než jaký lze chápat čistě gramatickým výkladem, ale zřejmě není důvod tak činit v tomto případě. Pokud jde o vlastnosti plnění, poskytnutého dlužníkem jako projev nesouhlasu s prominutím dluhu, pak citované ustanovení po dlužníkovi nepožaduje, aby dluh splnil řádně, nepožaduje po něm ani, aby dluh splnil, ale toliko žádá, aby nesouhlas projevil plněním, tedy jednáním směřujícím ke splnění. Pro účinné projevení tohoto nesouhlasu dlužník tedy podle mého názoru nemusí poskytnout plnění bezvadné, což nevyžaduje pro účinky splnění ani ust. § 1908 o.z., jak je uvedeno výše, ale musí začít jakkoli plnit, může plnit i „nevhodně“, tedy například s vadami.

„K prominutí dluhu dojde i v případě, že věřitel vydá dlužníku kvitanci nebo mu vrátí dlužní úpis, aniž by dluh splnil; vydá-li věřitel kvitanci nebo vrátí-li dlužní úpis na celý dluh jednomu ze spoludlužníků, má se za to, že věřitel prominul dluh všem spoludlužníkům.“²¹² Věřitel může projevit prominutí dluhu

---

²¹⁰ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1167.

²¹¹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

²¹²§ 1995 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

také konkludentním jednáním, které spočívá ve vydání kvitance nebo dlužního úpisu dlužníkovi, aniž by dlužník dluh splnil. Zde se může zdát, že se dostává do vzájemné kolize ustanovení zákona, podle něhož se vydání dlužního úpisu bez kvitance považuje za splnění dluhu²¹³ a citované ustanovení § 1995 odst. 2, podle kterého se vydání kvitance považuje za prominutí dluhu. Podstatné je, že ustanovení o prominutí dluhu staví najisto, že splněno nebylo, a to spojením slov „vrátí dlužní úpis, aniž dluh splnil.“²¹⁴ Obtížněji přijatelná se mi jeví konstrukce rozlišení dopadu těchto ustanovení podle toho, zda věřitel dlužní úpis vydal s kvitancí či bez kvitance,²¹⁵ protože pojem dlužní úpis bez kvitance užívá jen ustanovení § 1952 odst. 2 o.z.

Ze zákona²¹⁶ pak vyplývá, že byla-li vydána kvitance na jistinu, bylo uhrazeno také příslušenství dluhu. I zde je prominutí dluhu konstruováno jako dvoustranné jednání, kdy ke konkludentnímu jednání věřitele přistupuje vyvratitelná domněnka souhlasu dlužníka, jak je popsáno výše. Vydáním kvitance či dlužního úpisu jednomu ze spoludlužníků nastupuje opět vyvratitelná domněnka, že věřitel dluh promnul všem dlužníkům.

Zanikne-li závazek prominutím dluhu, k uspokojení věřitele nedojde, případně může být věřitel uspokojen částečně, pokud byl dluh prominut jen z části.

3.6. Novace

Mezi způsoby zániku závazku jsem zařadil také novaci privativní, tedy dohodu stran o změně obsahu závazku, kterou se dosavadní závazek ruší a nahrazuje se závazkem novým. Obsahově jde totiž o zánik závazku původního a vznik závazku nového, dohodou stran o změně obsahu závazku totiž původní závazek zaniká a je nahrazen závazkem jiným.

---

²¹³§ 1952 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²¹⁴§ 1995 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²¹⁵SILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1169.

²¹⁶§ 1949 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

„Může-li však dosavadní závazek vedle nového závazku obstát, má se za to, že nebyl zrušen.“²¹⁷ Z pohledu zániku závazků nás zajímá novace privativní, neboť jen novací privativní dochází k zániku původního závazku, kdežto kumulativní novace je přistoupení závazku nového k závazku původnímu.²¹⁸

Předpokladem privativní novace je existence závazku, který má být zrušen a vůle stran tento závazek zrušit a nahradit novým. Dosavadní věřitel se tedy vzdá své pohledávky proto, že mu vznikne pohledávka nová. Věřitel přichází o původní pohledávku, dlužníkovi zaniká jeho dluh, obojí za současného vzniku pohledávky a dluhu nového. Důvodem vzniku nového závazku je novační smlouva, nikoliv právní skutečnost, která založila závazek původní. Takto se novace privativní liší od dissoluce, jejímž obsahem je pouze zrušení dosavadního závazku dohodou, aniž by byl nahrazen závazkem jiným. Jestliže původní závazek zanikl, nelze ohledně něj již novaci uzavřít.²¹⁹

K privativní novaci, dochází v důsledku změny právního důvodu závazku či změnou obsahu závazku, tedy práv a povinností stran.

V důsledku novace privativní původní závazek zaniká bez uspokojení věřitele.

3.7. Narovnání

„Dosavadní závazek lze nahradit novým závazkem i tak, že si strany ujednáním upraví práva a povinnosti mezi nimi dosud sporné nebo pochybné.“²²⁰

Jak vystihuje rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2000 sp. zn. IV. ÚS 13/2000: „Instit ut narovnání slouží především k tomu, aby se předešlo dalším sporům, jeho účelem není zjištění, jak se věci mají, ale odstranění pochybností

---

²¹⁷§ 1902 věta druhá zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²¹⁸BRODEC, Jan; JANDAČEK, Václav. Podstatná změna smlouvy jakožto privativní novace [online]. Jurisprudence č. 5, 2014 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

²¹⁹Dvořák, Bohumil in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 815.

²²⁰§ 1903 odst. 1, věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

tím, že se původní závazek, ve kterém se sporné právo vyskytlo, ruší a nahrazuje závazkem novým.“²²¹

Na rozdíl od občanského zákoníku z roku 1964 je institut narovnání upraven v oddíle o změnách závazku. Občanský zákoník se vrací k systematice Obecného zákoníku občanského, což nelze považovat za důsledné. Narovnání nelze pojímat jako změnu závazku již proto, že v jeho důsledku dosavadní závazek zaniká a zanikl-li závazek, nelze jej změnit. Nejedná se o speciální druh novace privativní, protože strany mohou narovnat sporná či pochybná práva ze závazku, který platně nevznikl (§ 586 a násl.) nebo již zanikl (§ 1981 a násl.).²²²

Také T. Kindl uvádí že, podmínkou dohody o narovnání je spornost práv, tato je pojmovým znakem narovnání. V případě narovnání (na rozdíl od novace) neplatí, že by musel být měněn jen existující závazek, protože z ust. § 1904 vyplývá, že narovnání nepozbývá platnosti, pokud následně vyjde najevo, že některá ze stran pohledávku ve skutečnosti neměla, tedy že narovnané právo neexistovalo. Podmínkou platnosti narovnání je, že k narovnání došlo v dobré víře, přesto že poté dojde k zjištění, že tu narovnávané právo ve skutečnosti nebylo.²²³

Z aktuálního pohledu se tedy neuplatní závěry V. Knappa v tom směru, že narovnání je zvláštním druhem novace privativní a podmínkou narovnání je existence závazku, když konkrétně uvádí, že narovnání je „...specifickým případem privativní novace...“, protože dosavadní závazek zaniká a je nahrazen závazkem jiným.²²⁴

Narovnání je charakterizováno v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4103/2010: *„Narovnání je dohoda účastníků závazkového právního vztahu, kterou účastníci odstraňují spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností tím, že je ruší a nahrazují je právními vztahy novými. Narovnáním mohou být mezi účastníky upravena jakákoliv sporná práva, kterými mohou disponovat. Narovnání se může týkat jen některých vzájemných*

---

²²¹Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2000, sp. zn. IV. ÚS 13/2000.

²²²DVOŘÁK, Bohumil in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 820.

²²³KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 363 – 364.

²²⁴KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 204 - 208.

práv a povinností, ohledně nichž účastníci nebyli ve shodě, celého závazkového právního vztahu nebo všech dosavadních závazků mezi účastníky (tzv. generální narovnání), avšak s výjimkou těch práv a povinností, na něž některý z účastníků nemohl pomyslet v době, kdy byla smlouva o narovnání uzavřena.“²²⁵

Znaky narovnání jsou tedy spornost dosavadních práv a povinností stran, vůle stran tuto spornost odstranit konstituováním nových práv a povinností, přičemž pravidelně musí každá ze stran slevit ze svých nároků, dohoda o narovnání je tedy výsledkem sjednání kompromisu. Skutečnost, že strany svá sporná práva a povinnosti nahradí jinými, myšleno kompromisními, má podle mého názoru velký praktický význam v případě již zahájených soudních sporů, kdy se dohoda o narovnání do výsledku sporu promítne jako soudní smír. Význam narovnání spočívá v tom, že čím dříve je smírného řešení dosaženo, tím nižší náklady řízení spočívající jak v nákladech právního zastoupení, tak zejména v nákladech na dokazování stranám vznikají, navíc se v případě smíru vrací část zaplaceného soudního poplatku, soudní řízení je tedy hospodárnější.

Podstatné u narovnání také je, že pokud strany narovnáním nahrazují sporná práva vyplývající ze všech vzájemných závazkových vztahů, nemůže se jejich dohoda dotknout těch práv a povinností, na která v době uzavírání dohody nemohly pomyslet.

Uzavření dohody o narovnání v případě sporných práv a povinností stran závazku považují za účelné řešení, byť narovnáním dochází k zániku původního závazku bez uspokojení věřitele.

3.8. Zaplacení odstupného

Zákon dává v ustanovení § 1992 o.z. stranám závazku možnost zrušení závazku zaplacením odstupného, kdy se závazek ruší obdobně jako při odstoupení od smlouvy. Právo zrušit závazek zaplacením odstupného ale nemá strana, která byť jen z části plnila nebo částečné plnění druhé strany přijala.

---

²²⁵Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4103/2010.

Právo vyvázat se ze smlouvy zaplacením odstupného může svědčit jedné nebo oběma či více stranám závazkového vztahu a je na jejich vůli, zda tento institut využijí a ze závazku se vyplatí, nebo v něm setrvají. Sjednání možnosti zrušit závazek zaplacením odstupného je možností, jak ze závazku vystoupit v případě přehodnocení priorit. Oproti odstoupení od smlouvy nemá zrušení závazku zaplacením odstupného sankční charakter. Na rozdíl jak od odstoupení od smlouvy, tak od možnosti výpovědi, je možnost zrušit závazek zaplacením odstupného svázána s povinností poskytnutí určité platby, která druhé straně kompenzuje zrušení závazku, čímž je regulováno nadužívání tohoto institutu.

Podle výslovného znění zákona by odstupné mělo být sjednáno v peněžité formě, ale jedná se o dispozitivní ustanovení a nelze vyloučit, aby si strany sjednaly odstupné v jiné formě.²²⁶

Možnost zrušit závazek zaplacením odstupného musí být mezi stranami sjednána. Z ujednání musí vyplývat vůle stran sjednat si zrušení smlouvy zaplacením peněžité částky, byť nemusí být výslovně uvedeno, že jde o odstupné, plnění může být označeno např. jako „vyplacení ze smlouvy“ či „storno“. Mezi stranami musí být sjednána výše odstupného nebo způsob, jak lze tuto výši určit. Na rozdíl od smluvní pokuty, která má sankční charakter a v případě porušení smlouvy vzniká povinnost ji zaplatit, nemusí být odstupné sjednáno v přiměřené výši, protože je na vůli strany, která chce tento institut využít, zda tak po zvážení okolností v dané chvíli učiní a nemusí ho využít, bude-li výši odstupného považovat za vysokou.²²⁷

J. Šilhán se zasazuje o umožnění sjednání odstupného jako zpoplatněného odstoupení od smlouvy s tím, že by mělo být vykládáno podle vůle stran „úplatně zrušit závazek zaplacením určité částky“ a to i poté, kdy již bylo částečně plněno. Má jít o kombinaci odstoupení od smlouvy a smluvní pokuty, což soudy doposud odmítaly pro neplatnost takového ujednání, protože bylo posuzováno jako smluvní pokuta sjednaná z nepřipustného důvodu.²²⁸ K tomu chci uvést, že soudy

---

²²⁶KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 506 – 507.

²²⁷Typicky odstupňování výše odstupného u zájezdů sjednaných u cestovních kanceláří.

²²⁸ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1161.

vycházely z dlouhodobě konstantní judikatury Nejvyššího soudu,²²⁹ která nepřipouštěla v podmínkách občanského zákoníku z roku 1964 a obchodního zákoníku platné sjednání smluvní pokuty z jiného důvodu než pro porušení smluvních povinností pro absolutní neplatnost takového ujednání pro rozpor se zákonem dle § 39 zákona číslo 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Nejvyšší soud se však v rozsudku ze dne 30. 10. 2019 sp. zn. 23 Cdo 1192/2019 vyslovil k možnosti sjednání smluvní pokuty pro případ odstoupení od smlouvy v situaci, kdy je k zaplacení smluvní pokuty povinna strana, která porušila smluvní povinnost, avšak až za předpokladu, kdy druhá strana poté od smlouvy odstoupila, za aktuální právní úpravy odlišně: „*Ujednání stran, které vznik práva na smluvní pokutu váže kromě porušení právní povinnosti na další právní skutečnost, kterou je v tomto případě odstoupení od smlouvy věřitelem pro porušení povinnosti dlužníkem, není zakázáno a je tedy přípustné. Zároveň přitom takové ujednání nevybočuje ani z limitů definičního vymezení smluvní pokuty, jak vyplývají z § 2048 o.z., nejde tedy o ujednání inomínatní. Možnost takového ujednání nevylučuje ani právní úprava odstoupení od smlouvy (§ 2001 a násl. o.z.).*“²³⁰ Zároveň Nejvyšší soud zdůraznil, že vázán dovolacími důvody neřešil otázku možnosti stran sjednat povinnost označenou jako smluvní pokuta pro případ odstoupení od smlouvy ze strany dlužníka či odstoupení od smlouvy ze strany věřitele, ale pouze situaci, kdy právo na zaplacení smluvní pokuty je vázáno na porušení povinnosti dlužníka a zároveň odstoupení od smlouvy ze strany věřitele.

V případě sjednání možnosti zrušit závazek zaplacením odstupného a využitím tohoto práva, tedy zaplacením odstupného, dochází ke zrušení závazku od počátku.²³¹

V důsledku zániku závazku zaplacením odstupného závazek zaniká uspokojením věřitele částečným či úplným, podle výše odstupného.

---

²²⁹Například v rozhodnutích sp. zn. 32 Odo 1113/2003, 33 Odo 813/2002, 28 Cdo 2720/2011.

²³⁰Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019.

²³¹ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1159 – 1160.

3.9. Odstoupení od smlouvy

Od smlouvy lze odstoupit, ujedná-li si to strany nebo tak stanoví zákon.²³² Podle J. Šilhána: „*Odstoupení od smlouvy patří k nejčastějším způsobům zániku nesplněného závazku.*“²³³ Jde o sankční institut, jež má možnost využít v krajním případě strana, která je postižena neplněním smluvních povinností druhou stranou. Jde o způsob zániku závazku pro ty případy, kdy nelze očekávat, že závazkový vztah splní účel, pro který si jej strany sjednaly. Odstoupení je zásadní a silné právo, jeho využití je proto vázáno na případy uvedené v zákoně nebo ujednané ve smlouvě. Odstoupením od smlouvy závazek zaniká jednostranným jednáním odstupujícího účastníka, a to od počátku. Právní důvod plnění odpadá a ohledně již poskytnutého plnění jsou strany povinny se vypořádat podle zásad vydání bezdůvodného obohacení. Odstoupení od smlouvy ve většině případů přichází v úvahu na základě taxativně vymezených situací, které nastaly po uzavření smlouvy.²³⁴

Všeobecné ustanovení upravující právo odstoupení od smlouvy jej charakterizuje tak, že strana může od smlouvy odstoupit bez zbytečného odkladu, poruší-li druhá strana smlouvu podstatným způsobem. Podstatným je takové porušení povinnosti, o němž strana porušující smlouvu již při jejím uzavření věděla nebo musela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by takové porušení povinností předvíдалa. Strana může odstoupit od smlouvy bez zbytečného odkladu také tehdy, jestliže z chování druhé strany jednoznačně vyplývá, že smlouvu podstatným způsobem poruší, přičemž ani na výzvu oprávněné strany neposkytne přiměřenou jistotu.²³⁵ Porušení smlouvy, pro které je možno od ní odstoupit, nemůže být v žádném případě bagatelní.²³⁶

Jak se výstižně uvádí v rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 19 Co 886/2016: „*Podstatným ve smyslu § 2002 odst. 1 o.z. je takové porušení smluvní povinnosti, kdy byl kupující ujištěn prodávajícím, že s kupovaným automobilem lze absolvovat zahraniční cestu do*

---

²³² § 2001 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²³³ ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1187.

²³⁴ ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1187 – 1194.

²³⁵ § 2002 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²³⁶ KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 519.

*Chorvatska a zpět, ačkoliv stav automobilu takovou cestu jednoznačně vylučoval, neboť již po ujetí několika desítek kilometrů bylo možné (v souladu se znaleckými závěry) očekávat úplnou destrukci motoru.*²³⁷ Kdyby kupující o stavu auta věděl, k uzavření kupní smlouvy by nepřistoupil.

Věřitel může od smlouvy odstoupit také jen ohledně nesplněného zbytku plnění,²³⁸ v případě opakovaného plnění může věřitel od smlouvy odstoupit jen s účinky do budoucna.²³⁹

Pravidla, že se odstoupením od smlouvy ruší závazek od počátku, tedy zpětně, nelze použít, pokud částečným splněním dluh ze splněné zčásti zanikl. V případech dělitelného plnění, kdy je možné částečné plnění, z toho plyne, že věřitel může odstoupit pouze od nesplněné části závazku. Stejně řešení dopadá na situace, kdy je dlužník zavázán k nepřetržitému anebo k postupnému dílčímu plnění, kdy není rozhodující, zda a kolik bylo plněno, ale pouze to, zda tato plnění mají sama o sobě pro věřitele význam. Pokud takový význam pro věřitele mají, může odstoupit jen s účinky do budoucna, pokud význam nemají, může odstoupit s účinky zániku závazku od počátku.²⁴⁰

„Základem úpravy je princip poctivosti v soukromoprávních vztazích. Pokud strana oprávněná odstoupit od smlouvy již jednou zhodnotí situaci vzniklou v důsledku porušení druhou stranou a podle toho porušující stranu informuje o tom, jak se s následky porušení vypořádá, nastaví tím způsob dalšího průběhu vztahu mezi stranami. Oznámí-li, že na smlouvě setrvává, zbavuje tím porušující stranu nejistoty, zda i při prodlení či jiném porušení smlouvy oprávněná strana její plnění přijme, a porušující strana tak nebude muset nést tíživé následky spojené s odstoupením. Pokud oznámí, že od smlouvy odstupuje, zaniká doručením úkonu odstoupení závazek a obě strany musejí počítat s důsledky zániku, jak jsou stanoveny zákonem nebo dohodnuty stranami... Odstoupení je

---

²³⁷Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 19 Co 886/2016.

²³⁸§ 2004 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²³⁹§ 2004 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁴⁰KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 523.

jedním ze zákonných důvodů zániku závazku. Zanikne-li závazek nebo dluh, zanikne trvale... ²⁴¹

Odstoupením od smlouvy závazek zaniká bez uspokojení věřitele, pouze v případě, že k odstoupení došlo po částečném zániku závazku splněním, zaniká závazek s částečným uspokojením věřitele.

3.10. Následná nemožnost plnění

„Stane-li se dluh po vzniku závazku nesplnitelným, zaniká závazek pro nemožnost plnění. Plnění není nemožné, lze-li dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době.“²⁴²

K následné nemožnosti plnění dochází v důsledku změny okolností, která nastala až v průběhu trvání závazku.²⁴³ Nemožnost plnění, která by existovala již v době vzniku závazku, by vznik závazku znemožňovala, protože právní jednání, které by ke vzniku závazku směřovalo, by bylo neplatné, závazek by tedy byl od počátku neplatný.²⁴⁴

Nemožnost plnění nezpůsobuje pouhé oddálení termínu splnění. Musí jít o trvalou překážku. Pro závěr, zda lze plnění uskutečnit až po sjednaném čase, jsou rozhodné pouze okolnosti, které zde existují v době vzniku překážky plnění. Výjimku z požadavku trvalosti překážky budou představovat případy, kdy je splnění smlouvou vázáno na určitou dobu, a lze-li plnit až po uplynutí této doby, pak i překážka působící jen po určitou dobu způsobí zánik závazku pro nemožnost plnění.²⁴⁵ Tak tomu bude u fixních smluv, kdy pozdější plnění nemá pro věřitele význam.

---

²⁴¹BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

²⁴²§ 2006 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁴³Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 420/2013: Obtížnost plnění zásadně nevede k aplikaci pravidel o nemožnosti plnění a platí obecná zásada soukromého práva pacta sunt servanda.

²⁴⁴§ 580 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku: Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno něco nemožného.

²⁴⁵ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1222 – 1223.

Nemožnost plnění vzniklá subjektivně, u konkrétního dlužníka je významná tehdy, může-li povinnost splnit právě jen konkrétní dlužník osobně. Pokud je plnění vázáno na osobu konkrétního dlužníka, zaniká závazek tehdy, pokud dlužník plnit nemůže, ve smyslu faktickém nebo ve smyslu slova plnit nesmí, protože dlužník ztratí oprávnění k plnění. Plnění se tedy stává nemožným také tehdy, pokud se následně stane nedovoleným.²⁴⁶

„Stane-li se jedno z více volitelných plnění nemožným, omezuje se závazek na plnění zbývajících.“²⁴⁷

Nastane-li nemožnost plnění u alternativního závazku ohledně jednoho z volitelných plnění, a to před tím, než byla vykonána volba dlužníkem, zaniká závazek jen ohledně tohoto nemožného plnění a omezuje se na plnění zbývajících.²⁴⁸ Z uvedeného vyplývá, že nastala-li by nemožnost plnění u alternativního závazku již po provedené volbě dlužníka ohledně plnění, které si zvolil, tedy na něž se závazek koncentroval, došlo by k zániku celého závazku, protože předmět závazku již byl zvolen a stal se nemožným. J. Šilhán preferuje řešení jiné, podle něhož, pokud byla volba provedena, ovšem zvolené plnění se stalo nemožným, může být závazek stále splnitelný, sleduje-li to účel smlouvy a obsah projevené vůle. Snahou je udržet možnost naplnění smlouvy. Vyslovuje názor, že *„...smlouva evidentně na právě určité podobě plnění nelpěla, aby s ní musela spojovat svůj zánik, když byla od začátku stranami koncipována s alternativním plněním. Zdá se být tedy zbytečně striktní a omezující trvat na koncepci apriorního zániku závazku vždy, dojde-li k nemožnosti zvolené alternativy plnění.“²⁴⁹* Poukazuje na zájem stran, snadnější řešení situace vzniklé nemožností již zvoleného plnění s tím, že volba dalšího předmětu plnění nemůže jít na újmu žádné ze stran závazkového vztahu. A. Bányaiová má uvedený názor za problematický: *„Volbou byl předmět plnění konkretizován, existuje pouze jeden předmět plnění určený provedenou volbou. Pokud se toto plnění stalo nemožným, zanikl závazek podle § 2006 o.z. Tak jako u jiných případů zániku závazku i při nemožnosti plnění jsou účinky zániku závazku trvalé a zaniklý závazek nemůže být*

---

²⁴⁶KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 527 – 528.

²⁴⁷§ 1927 odst. 2 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁴⁸KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 528 – 529.

²⁴⁹ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 927.

obnoven. Proto nemá význam hovořit o splnitelnosti závazku v důsledku nějaké změny volby či jinak. Úprava je dispozitivní a strany se samozřejmě mohou dohodnout odchylně o důsledcích popsané situace. Mohou uzavřít vztah nový a jeho obsah vymezit odkazem na původní smlouvu.“²⁵⁰

Přiléhavější se mi jeví názor, podle něhož dojde-li po provedené volbě dlužníkem u alternativního závazku k nemožnosti zvoleného plnění, závazek jako celek zaniká, protože již byl koncentrován, a jestliže došlo k zániku závazku, nelze ho obnovit dohodou stran o jiném plnění. Tento názor se drží zásady, že zanikne-li závazek (jakýmkoliv způsobem) nelze ho již žádným způsobem měnit ani jinak rušit. Toto řešení odpovídá zásadě právní jistoty a předvídatelnosti práva, jestliže strany závazku, jako každé jiné subjekty občanskoprávních vztahů mohou počítat s uplatněním zásady, že zanikne-li závazek, stalo se tak jednou provždy. Stranám nic nebrání, uzavřít okamžitě smlouvu, jejímž předmětem bude plnění, které je možné a které dlužník původně nezvolil. Jeví se mi to jako postup právně předvídatelný a správný. Závazek může zaniknout pro nemožnost plnění také zčásti,²⁵¹ pokud se stala nemožnou jen část plnění. To neplatí, plyne-li z povahy závazku, jeho účelu nebo ujednání stran, že částečné plnění nemá pro věřitele význam. Tato úprava dopadá na zejména na závazky s dělitelným plněním a jeho účelem je snaha preferovat zájem věřitele na alespoň částečném splnění závazku. Úprava je dispozitivního charakteru,²⁵² ale stranami by neměla být porušena zásada, podle které nesplnitelná část závazku zaniká a nemůže být v této části nahrazena dohodou stran, jak jsem uváděl výše u alternativních závazků, protože zánik závazku, byť částečný, je nutno považovat za definitivní.

Občanský zákoník neukládá dlužníkovi povinnost oznámit věřiteli vznik nemožnosti plnění přímo, ale stanoví důsledky neoznámení bez zbytečného odkladu ve smyslu povinnosti k náhradě škody, pokud dlužník toto oznámení neučiní bez zbytečného odkladu.²⁵³ Je míněna odpovědnost za škodu vzniklou neoznámením, na škodu vzniklou nemožností plnění dopadají obecná ustanovení

---

²⁵⁰BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>

²⁵¹§ 2007 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁵²ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1230 – 1231.

²⁵³§ 2008 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

o náhradě škody.²⁵⁴ Fakticky je tak dlužník veden k tomu, aby vznik nemožnosti plnění oznámil věřiteli bez zbytečného odkladu, protože se tak může vyvarovat nebezpečí nutnosti hradit škodu vzniklou neoznámením skutečnosti, že plnit nemůže.

Závazek k náhradě škody pro to, že věřitele neinformoval, dlužníka tíží i tehdy, pokud o dodatečně nastalé nemožnosti plnění fakticky nevěděl, ale vědět musel.²⁵⁵ Ustanovení poslední věty míří na situaci, kdy dlužník porušil svou povinnost.

Dojde-li k zániku závazku pro následnou nemožnost plnění, jedná se o zánik závazku bez uspokojení věřitele, v případě částečného zániku závazku pro částečnou nemožnost plnění, dojde k zániku závazku s uspokojením věřitele do té části, která byla splněna.

3.11. Smrt dlužníka nebo věřitele

„Smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem. Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.“²⁵⁶

Ustanovení § 2009 o.z. upravuje situaci vzniklou v důsledku smrti, dopadá tedy pouze na ty závazkové vztahy, jejichž subjekty, případně alespoň smrtí dotčený subjekt, jsou fyzickými osobami.

Smrt dlužníka nebo věřitele sama o sobě zpravidla zánik závazku nezpůsobuje, protože jak povinnosti dlužníka, tak práva věřitele přecházejí na dědice²⁵⁷ jako na právní nástupce, případně na stát v důsledku odúmrti.²⁵⁸ Výjimku tvoří závazky, které smrtí zanikají vždy, protože jsou vázány na osobu

---

²⁵⁴ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1232 – 1233.

²⁵⁵KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 531.

²⁵⁶§ 2009 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁵⁷§ 1475 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁵⁸§ 1634 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

dlužníka či věřitele, jejich předmětem je tedy nezastupitelné plnění, které mělo být provedeno dlužníkem,²⁵⁹ nebo bylo určeno věřiteli.²⁶⁰

Dále zanikají závazky, které byly sjednány na dobu života dlužníka či věřitele, zde je smrt specifickým určením doby trvání závazku a závazek tak zaniká v okamžiku smrti jejím uplynutím.

Závazek zaniká okamžikem smrti, není rozhodující, zda byl dospělý či dosud nedospělý.²⁶¹ V případě zániku synallagmatického závazku může nastat povinnost vydat bezdůvodné obohacení právním nástupcům věřitele či dlužníka, pokud za života poskytl plnění a závazek následně v důsledku jeho smrti zanikl.²⁶²

„Při závazcích společných více dlužníkům nebo více věřitelům může být smrt důvodem zániku závazku prakticky toliko tehdy, má-li být splnění provedeno osobně všemi dlužníky, nebo je-li splnění omezeno osobně na všechny spoluvěřitele. V tomto případě smrti kteréhokoli spoluvěřitele či spoludlužníka zaniká závazek celý. V jiných případech solidarity není smrt spoludlužníka nebo spoluvěřitele vůbec důvodem zániku závazku, tedy ani in personam, neboť na místo zemřelého spoludlužníka či spoluvěřitele nastoupil jeho dědic.“²⁶³

Smrtí dlužníka zanikají závazky v případě, kdy je plnění vázáno na jeho osobu, přičemž tato osobní podmíněnost může spočívat ve specifických schopnostech dlužníka, může spočívat ve výslovném smluvním ujednání, případně je dána speciální zákonnou úpravou. Specifické schopnosti dlužníka spočívají v jeho dovednostech, typicky uměleckých výkonech. Smluvním ujednáním může být sjednáno plnění toliko osobou dlužníka, nikoli jinou osobou. Speciální zákonná ustanovení vážou plnění na osobu dlužníka například u zákonné vyživovací povinnosti. Smrtí ručitele nezaniká ručitelství závazek. Stejně tak nezaniká smrtí věřitele, neboť právě z důvodu jistění dluhu je sjednáván.

Smrtí věřitele zanikají závazky, jejichž plnění jsou vázána na jeho osobu. Pokud by tato plnění byla poskytnuta právnímu nástupci věřitele, zcela by ztrácela

---

²⁵⁹Např. vystoupení herce.

²⁶⁰Např. zhotovení zubní náhrady.

²⁶¹KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 261.

²⁶²ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1234.

²⁶³KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 262.

smysl. Z toho vychází speciální úprava smlouvy o dílo, podle níž „*Smrt objednatele sama o sobě závazek neruší, ledaže se tím splnění závazku stane nemožným nebo zbytečným.*“²⁶⁴ Typicky jsou s osobou věřitele spojeny závazky týkající se poskytnutí zdravotnických služeb.²⁶⁵ Jedná se tedy o závazky smluvně svázané s osobou věřitele.

Speciální ustanovení vážou plnění na osobu věřitele a dlužníka rovněž u zákonné vyživovací povinnosti, kdy právo na výživné je právem majetkovým a zároveň právem osobním. Zde nárok oprávněného a povinnost povinného zanikají, stejně jako v jiných případech zániku závazku z důvodu smrti k okamžiku smrti, tedy *ex nunc*, což znamená, že vyživovací povinnost zaniká okamžikem smrti osoby povinné či oprávněné do budoucna, nezaniká ale nárok na již splatné výživné, jak je vyjádřeno v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004 sp. zn. 30 Cdo 2128/2003: „*Vyživovací povinnost a tomu odpovídající právo na výživné je osobním právem, které zaniká smrtí oprávněného i smrtí povinného. Smrt osoby oprávněné ani povinné výživou však nemá vliv na dávky výživného splatné ke dni smrti. Mohou být předmětem dědictví, neboť jako dluh či pohledávka přecházejí na právní nástupce zemřelého.*“²⁶⁶ V citované právní větě se hovoří o tom, že dávky výživného splatné ke dni smrti povinného mohou být předmětem dědictví, fakticky však Nejvyšší soud rozhodl o odmítnutí dovolání nezletilého oprávněného po té, kdy nižší soudy zastavily řízení o určení výživného za situace, kdy povinný otec před pravomocným rozhodnutím o výživném zemřel. V odůvodnění rozhodnutí se uvádí: „*V posuzované věci však soud do dne úmrtí otce povinnost platit výživné neuložil. Protože fyzická osoba smrtí přestává být subjektem všech právních vztahů, po smrti otce nelze stanovit výživné pro nezletilého, a to ani za období předcházející úmrtí otce. Jeho vyživovací povinnost, mající povahu osobního práva, zanikla, na dědice nepřechází.*“²⁶⁷ Z uvedeného vyplývá, že smrt osoby povinné výživou nemá vliv na výživné, které se stalo splatným do dne jeho smrti, pokud bylo výživné za života povinného stanoveno. Dluh na výživném by byl projednán v pozůstalostním řízení jako pohledávka oprávněného dítěte. Nebylo-li však do dne smrti výživné stanoveno,

---

²⁶⁴§ 2588 odst. 2 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁶⁵ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1335 – 1236.

²⁶⁶Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

²⁶⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

po smrti osoby povinné již o výživném nemůže být rozhodováno a na výživném tedy nevznikl dluh, který by mohl být předmětem pozůstalosti.

V důsledku smrti věřitele zaniká jeho právo na důchod²⁶⁸ a na dávky nahrazující ztrátu na výdělků,²⁶⁹ nezaniká ale právo na dávky, které dospěly do okamžiku smrti.

Zvláštní režim následku smrti upravuje zánik nájmu bytu, a to podle okolností, které zde byly ke dni smrti nájemce, zejména které osoby s ním žily ve společné domácnosti, zda tyto osoby měly vlastní byt,²⁷⁰ v jakém byly příbuzenském poměru k nájemci a zda mají zájem v nájmu pokračovat. Pokud zemře nájemce a nejde o společný nájem bytu, přechází nájem bytu na člena domácnosti nájemce, který s ním žil ke dni smrti a nemá vlastní byt. Je-li touto osobou někdo jiný než nájemcův manžel, partner, rodič, sourozenec, zeť, snacha, dítě nebo vnuk, přejde na tuto osobu nájem, jen pokud pronajímatel s přechodem nájmu souhlasil. Splňuje-li více osob podmínky pro přechod práva nájmu bytu, přecházejí na ně práva a povinnosti z nájmu společně a nerozdílně. Zároveň má každá osoba splňující podmínky pro přechod nájmu do jednoho měsíce od smrti nájemce právo oznámit pronajímateli, že nemá zájem v nájmu pokračovat, v tom případě zaniká nájem v okamžiku dojití oznámení pronajímateli.²⁷¹ Přednostní právo přechodu nájmu bytu mají potomci nájemce.²⁷² Tato úprava přechodu nájmu bytu je zajímavá množstvím rozdílných způsobů přechodu nájmu a specifickým zánikem nájemního vztahu dojitím oznámení oprávněné osoby pronajímateli, ale předpokládám, že v současné době není institut příliš významný, protože jsou obvykle uzavírány nájemní smlouvy k bytům na poměrně krátkou dobu určitou, čímž se pronajímatelé chrání před neplatiči nájemného.

Zajímavá je také situace vzniklá přijetím aktuální občanskoprávní úpravy ohledně přechodu nároků na náhradu nemajetkové újmy způsobené na zdraví nebo zásahem do osobnostního práva zemřelého, které podle dřívější úpravy možné nebylo. J. Šilhán v komentáři k občanskému zákoníku uvádí: „*Smrtí zaniká také právo na náhradu při újmě na přirozených právech člověka, včetně náhrady při ublížení na zdraví (viz zejm. § 2956 až 2958). Dědicové, jsou-li mezi*

---

²⁶⁸§ 2701 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁶⁹§ 2962 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁷⁰Míněna je možnost bydlení, ať už ve vlastním bytě či domě, nebo bydlení v nájmu.

²⁷¹§ 2279 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁷²§ 2280 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

oprávněnými osobami, mohou v případě úmrtí zpravidla uplatnit speciální nároky např. dle § 2959, příp. též § 2966. Také tyto nároky je třeba považovat za osobní a zanikají smrtí těchto oprávněných osob.²⁷³ J. Šilhán tedy dovozuje, že smrtí právo na náhradu za újmu na přirozených právech člověka zaniká. S tímto názorem koresponduje na následující straně citované starší rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2005 sp. zn. 30 Cdo1051/2005: „Při neoprávněném zásahu do osobnostních práv fyzické osoby je dána bezprostřední vazba mezi oprávněnou a povinnou osobou. Právo vzniklé v důsledku zásahu je právem osobním, které zaniká smrtí oprávněného nebo povinného (tj. osoby, která má povinnost poskytnout příslušné zadostiučinění oprávněné osobě).“²⁷⁴ Jak uvedu níže, tento názor a citované rozhodnutí byly aktuální judikaturou překonány. Naopak T. Kindl²⁷⁵ uvádí k bolestnému a ztížení společenského uplatnění, jako k nárokům na náhradu újmy na zdraví, které jsou nepochybně osobním nárokem poškozeného, že není pravdivá teze ke komentovanému ustanovení v důvodové zprávě o tom, že přebírá kontinuitu s dosavadní právní úpravou. V ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 se výslovně uvádělo, že smrtí věřitele zaniklo právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění. Takovéto ustanovení v nynějším občanském zákoníku není. Naopak podle ustanovení § 1475 odst. 2 o.z. pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny u orgánu veřejné moci. T. Kindl tedy uzavírá, že právo na bolestné a na ztížení společenského uplatnění jako nároky na náhradu nemajetkové újmy na zdraví, smrtí oprávněného nezanikají, pokud škůdce dluh uznal anebo pokud poškozený již za svého života svou pohledávku uplatnil u soudu. Kloním se k tomuto názoru T. Kindla a mám za to, že smrtí poškozeného nezanikají ani další práva na náhradu nemajetkové újmy za zásah do jeho přirozeného práva, například zásah do práva na čest, důstojnost a soukromí, byla-li za života poškozeného uplatněna nebo uznána. Samozřejmě po smrti poškozeného má právo domáhat se ochrany jeho osobnosti kterákoli z osob mu blízkých, uplatněním samostatného nároku podle § 82 odst. 2 o.z.

---

²⁷³ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1236.

²⁷⁴Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1051/2005.

²⁷⁵KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s. 201, s. 532.

Odpověď na otázku, zda a za jakých podmínek přechází na dědice nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené zásahem do práva na zdraví či jiného chráněného osobnostního práva a práva na náhradu újmy za duševní útrapy vytrpěné v souvislosti se ztrátou osoby blízké, dává aktuální judikatura Nejvyššího soudu, například v usnesení ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016, podle kterého: „... lze uzavřít, že uplatnil-li poškozený za svého života u soudu nároky na náhradu nemajetkové újmy na zdraví vyjmenované v § 2958 o.z.,²⁷⁶ tvoří tyto nároky podle zákona č. 89/2012 Sb. v případě jeho smrti pozůstalost a mohou přejít na dědice.“²⁷⁷ Jelikož předmětem řízení byly nároky ze škodné události, která nastala před účinností zákona č. 89/2012 sb.,²⁷⁸ poškozená je uplatnila u soudu 13. 8. 2014 a následně dne 20. 10. 2014 zemřela, zabýval se Nejvyšší soud otázkou, zda nároky přecházejí na dědice i v tomto případě. Vyšel z toho, že: „... současná úprava v § 2009 odst. 2 o.z., dovětek o zániku práva na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění neobsahuje, na rozdíl od úpravy předcházející, zakotvené v ust. § 579 odst. 2, obč. zák., proto je na místě dovodit, že právo na náhradu nemajetkové újmy na zdraví má sice charakter práva osobně spojeného s osobou poškozeného, nezaniká však jeho smrtí bezvýjimečně, resp. zákon může stanovit výjimky, kdy toto právo přechází na dědice. Takovou výjimku zakládá právě ustanovení § 1475 odst 2 o.z., v němž je nově pozůstalost vymezena tak, že tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Jde tedy o jednoznačnou dikci, stanovící podmínky, za nichž se právo vázané na osobu poškozeného může stát předmětem dědění, ... došlo-li ke škodné události za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., řídí se základ a výše nároků poškozené tímto předpisem. Okolnost, že po uplatnění nároku u soudu žalobkyně zemřela již za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. (dne 20. 1. 2014), znamená, že nedošlo k zániku jejich práv na úhradu újmy na zdraví podle § 579 odst. 2 obč. zák. a že v otázkách dědění se uplatní přechodné ustanovení § 3069 o.z.,²⁷⁹ které je standardním pravidlem dědického práva,

---

²⁷⁶§ 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁷⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

²⁷⁸Účinnost zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku nastala ke dni 1. 1. 2014.

²⁷⁹§ 3069 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

zakládajícím použitelnost té právní úpravy, jež byla účinná v den smrti zůstavitele.“²⁸⁰

V usnesení ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018 Nejvyšší soud uvedl: „*Nárok na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké (§2959 o.z.),²⁸¹ který byl za života oprávněné osoby uplatněn u soudu, tvoří po jeho smrti součást pozůstalosti a přechází na dědice bez ohledu na to, zda jim samotným jako osobám blízkým usmrcenému vznikl nárok na jednorázovou náhradu a zda jej uplatnili.*“²⁸² Zde Nejvyšší soud rozhodoval za situace, kdy se žalobce žalobou podanou dne 18. 3. 2016 domáhal po žalovaném zaplacení částky 950 000 Kč na náhradě nemajetkové újmy způsobené usmrcením jeho syna při dopravní nehodě dne 7. 9. 2014. Žalobce dne 19. 3. 2016 zemřel, následně procesní soud rozhodl o přerušení řízení do doby skončení řízení o pozůstalosti žalobce, a ač z tohoto řízení zjistil právní nástupce žalobce, jeho manželku a syna, rozhodl o pokračování v řízení a řízení zastavil s odůvodněním, že v řízení nelze pokračovat, protože předmětem řízení je právo ryze osobnostního charakteru a zákon je přiznává každé osobě, která byla způsobena nemajetková újma zásahem do jejích přirozených práv. Dědicové jsou sami aktivně legitimováni k podání žaloby z téhož důvodu jako žalobce, toto své právo však neuplatnili, proto na ně právo uplatněné žalobcem nemohlo přejít. K odvolání dědiců odvolací soud napadené rozhodnutí potvrdil jako správné a uzavřel, že oba dědicové jsou samostatně aktivně legitimováni k podání žaloby na náhradu nemajetkové újmy z téhož důvodu jako žalobce, nemohou však vstoupit do jím zahájeného řízení a vystupovat v něm jako jeho právní nástupci. Na základě dovolání dědiců Nejvyšší soud rozhodnutí obou soudů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. V této konkrétní věci mě zaujalo, že se oba nižší soudy ve svých rozhodnutích vyjadřovaly k samostatným nárokům dědiců žalobce, ale předmětem řízení byl jen nárok původního žalobce, jako by nároky nemohly obstát vedle sebe. Jak v odůvodnění svého rozhodnutí, kterým rozhodnutí obou nižších soudů zrušil, uvedl zcela jednoznačně Nejvyšší soud: „*Je věcí každého poškozeného, zda nárok na náhradu újmy uplatní u soudu, případně v jakém rozsahu. Nevyužije-li tohoto oprávnění, nevyplývá ze žádného ustanovení zákona, že by tímto bylo*

---

²⁸⁰Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

²⁸¹§ 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁸²Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

limitováno jeho právo nabyt děděním nároky, které na něj přešly ze zůstavitele, byť by šlo o nároky stejné povahy a vyvolané toutéž škodní událostí.“²⁸³

Jako odpověď na výše položenou otázku, zda a za jakých podmínek přechází na dědice nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené zásahem do práva na zdraví či jiného chráněného osobnostního práva a práva na náhradu újmy za duševní útrapy vytrpěné v souvislosti se ztrátou osoby blízké, případně těžkou újmou na zdraví osoby blízké, lze s ohledem na závěry Nejvyššího soudu uvést, že se jedná sice o ryze osobní nároky poškozeného, ale za podmínky, že byly za života poškozeného škůdcem uznány co do důvodu a výše nebo uplatněny u soudu, přičemž poškozený zemřel za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, tedy počínaje dnem 1. 1. 2014, nárok se stává součástí pozůstalosti a přechází na dědice, tedy nezaniká v důsledku smrti. Výše citované závěry T. Kindla jsou tedy potvrzovány aktuálními rozhodnutími Nejvyššího soudu.

3.12. Uplynutí doby

K zániku závazku uplynutím doby dochází tehdy, pokud si strany sjednaly závazek na určitou dobu nebo pokud došlo k prekluzi.

*„Právní skutečností, která působí zánik závazku, je někdy samo uplynutí doby, aniž bylo ještě třeba další právní skutečnosti (např. právního úkonu).“*²⁸⁴

Zánik závazku může uplynutím doby nastat v případě, kdy strany závazku jeho trvání na tuto dobu sjednaly, typicky do určitého data nebo určením doby podle dnů, měsíců či let. Uplynutím doby mohou zaniknout závazky jakéhokoli obsahu, tedy mezi stranami může být ujednáno po určitou dobu, například dobu jednoho roku

- něco opakovaně dávat, např. denně dodávku novin do stánku,
- něco opakovaně konat, např. jednou týdně umýt auto nebo po tuto dobu vykonávat činnost zmocněnce,
- něco strpět, např. přejezd přes pozemek,
- něčeho se zdržet, např. odstranění plotu.

---

²⁸³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

²⁸⁴KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 280.

Uplynutím doby nemusí vždy zaniknout celý závazkový vztah, mohou zaniknout jen některá práva a povinnosti, přičemž jiné např. zanikají splněním. Uplynutím doby mohou zaniknout všechny závazky, bez ohledu na to, jaká práva a povinnosti stran jsou jejich obsahem. Stejně tak doba, po kterou závazek trvá, může být určena podle časového úseku, tedy podle hodin, dnů, měsíců či let, ale i jinak,²⁸⁵ např. na dobu trvání sportovní akce.

Dalším případem zániku závazku uplynutím doby je prekluze. Nebylo-li právo vykonáno ve stanovené lhůtě, v případech, které zákon stanoví výslovně, dojde k jeho zániku. Soud k zániku práva přihlídně, i když to dlužník nenamítne.²⁸⁶

Uplynutím prekluzivní lhůty právo zaniká přímo ze zákona v důsledku dvou právních skutečností, jednak uplynutím času, jednak neuplatněním práva. Soud k prekluzi přihlíží ze zákona, povinný se jí nemusí dovolávat jako u promlčení. Uplatnění práva je jednostranným hmotněprávním jednáním, proto je třeba, aby projev vůle věřitele došel do sféry dlužníka před uplynutím lhůty. K prekluzi by mělo docházet jen v případech výslovně stanovených, nový občanský zákoník tak určuje, kdy je právo prekludováno a kdy promlčeno, prekluzi užívá střídměji. Např. § 2165 odst. 1 o.z. uvádí, že kupující je oprávněn uplatnit právo z odpovědnosti z vady, která se vyskytne u spotřebního zboží v době 24 měsíců od převzetí, a protože se v něm neuvádí, že právo zaniká, lze dovodit, že toto právo se promlčuje, ale neprekluduje, jak tomu bylo za předchozí úpravy. Jestliže věřitel v prekluzivní lhůtě právo uplatní u dlužníka jako osoby povinné k plnění, běží mu od tohoto uplatnění lhůta promlčecí, ve které může věřitel uplatnit právo u soudu. Nelze ale úplně vyloučit, že i tam, kde to zákon výslovně neuvádí, nepůjde o právo prekludující. Například v ustanovení § 1931 o.z., které v případě sjednání splátek a ztráty výhody splátek tak, že dlužník nezaplacením některé splátky výhodu splátek ztrácí, a věřitel může požadovat zaplacení celého dluhu do splatnosti nejbližší splátky, pak pokud by bylo právo posouzeno jako promlčené, nikoli prekludované, nebyl by respektován

---

²⁸⁵KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, s. 282.

²⁸⁶§ 654 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku.

propadný charakter věřitelova práva. Prekluzivní lhůta má objektivní charakter, běží nezávisle na vůli účastníků.²⁸⁷

Sjednání závazku na určitou dobu s tím, že závazek po uplynutí této doby zaniká, je podle mého názoru v praxi obvyklé a frekventovaně užívané.

Při zániku závazku uplynutím sjednané doby pravidelně dochází k uspokojení věřitele. Naopak zanikne-li závazek uplynutím prekluzivní lhůty, k uspokojení věřitele nedochází.

3.13. Případy stanovené zákonem nebo rozhodnutím soudu

V některých případech váže zákon skončení závazku i na další právní skutečnosti, např. při zániku plné moci na institut odvolání plné moci podle ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku.

Ve zcela výjimečných případech dává zákon právo soudu zrušit závazek stran. Je to v případech podstatné změny okolností, zakládající hrubý nepoměr stran a v případě dlouhodobých smluv.

Podstatná změna okolností, která má vést k obnovení jednání o smlouvě, je zakotvena v ust. § 1765 o.z., jež uvádí, že musí jít o podstatnou změnu okolností, která založí tak hrubý nepoměr mezi stranami, buď neúměrným zvýšením nákladů na plnění, nebo neúměrným snížením hodnoty plnění, že se dotčená strana může domáhat obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že změnu okolností nemohla předpokládat ani ovlivnit. Dle J. Šilhána jde o úpravu směřující na „... extrémní situace, kdy změna okolností přináší překvapivé, zcela školující, zarážející dopady na postavení stran ve smluvním vztahu, které jakémukoliv zvážení a vyhodnocení rizik neodpovídají.“²⁸⁸ V aktuální situaci vyhlášení nouzového stavu z důvodu šířící se koronavirové pandemie, uzavření státních hranic, omezení letecké i další dálkové dopravy, omezení výroby, uzavření všech restaurací a většiny obchodů, kdy se situace na trhu v mnoha oblastech zcela změnila, lze předpokládat, že se

---

²⁸⁷SVOBODA, Karel. V současnosti je často obtížné rozlišit, kdy hmotné právo uplynutím zákonem předepsané lhůty prekluduje (tedy zaniká) a kdy se "jen" promlčuje. Řeší NOZ tyto nejasnosti? [online]. Rekodifikace & praxe č. 3, 2013 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

²⁸⁸ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014 s. 223.

veškeré tyto okolnosti závažně promítnou do četných závazkových vztahů vznikem zvláště hrubého nepoměru mezi věřitelem a dlužníkem, přitom splňují podmínku nepředvídatelnosti a neovlivnitelnosti, takže na ně bude možno aplikovat ustanovení § 1765 o.z.

U dlouhodobých smluv občanský zákoník v ust. § 2000 dává možnost zrušení tohoto závazku soudem: *„Byla-li smlouva bez vážného důvodu sjednána na dobu určitou tak, že zavazuje člověka na dobu jeho života, anebo že zavazuje kohokoli na dobu delší než deset let, lze se po uplynutí deseti let od vzniku závazku domáhat u soudu jeho zrušení. Soud závazek zruší i tehdy, pokud se okolnosti, z nichž strany zřejmě vycházely při vzniku závazku, změnily do té míry, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby byla smlouvou dále vázána.“*²⁸⁹

Toto ustanovení reaguje na existenci smluv, které důvodová zpráva označuje jako smlouvy „šněrovací“, čemuž rozumím jako svazující strany závazku po dlouhou dobu. Jde o smlouvy uzavřené na dobu určitou, kdy právo domáhat se jejich zrušení je dáno podle první věty citovaného ustanovení za splnění tří podmínek: a) dlouhodobost závazku, b) sjednání dlouhodobého závazku bez vážného důvodu a c) uplynutí deseti let od vzniku závazku. Podmínky jsou kumulativní, což znamená, že musí být splněny všechny najednou.²⁹⁰

Zákon neupravuje jejich zánik, ale možnost domáhat se za splnění v něm uvedených podmínek zrušení soudem. Je-li dána zákonem specifikovaná existence dlouhodobosti závazku, je třeba se zabývat vážností důvodu dlouhodobosti, kterou je nutno posuzovat s ohledem na všechny okolnosti závazku, zejména z pohledu ekonomické racionality a rentability, povahy předmětu plnění, účelu smlouvy, podmínek na trhu a veškeré další podmínky. Je tedy třeba zkoumat, zda pro dlouhodobý závazek byla splněna kumulativní podmínka vážného důvodu. Důvod dlouhodobosti závazku je dán například tam, kde byl vyvinut specifický nákladný produkt na míru konkrétního objednatele, a

---

²⁸⁹§ 2000 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁹⁰KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 517 – 518.

jen díky dlouhodobosti závazku může být pro zhotovitele ekonomicky výhodný.²⁹¹ Dále je třeba zkoumat, zda již od vzniku závazku uplynulo 10 let.

Druhá věta citovaného ustanovení míří na situace, kdy závazek může být zrušen soudem v důsledku změny okolností, jedná se o tzv. výhradu změny poměrů, kdy v průběhu času může docházet ke změnám poměrů smluvních stran i změnám ekonomické situace, přičemž pro zrušení závazku by měly být významné toliko změny, které strany nemohly předvídat ani při vynaložení přiměřené pečlivosti při jejich uzavírání. Komentářová literatura se liší ve výkladu, za jakých okolností může být závazek zrušen soudem při změně poměrů. T. Kindl v komentáři k občanskému zákoníku uvádí, že: „... soud zruší závazek²⁹² i tehdy, pokud se okolnosti, z nichž strany při uzavírání smlouvy vycházely, změnilly natolik, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby byla smlouvou vázána i nadále. V případě této zásadní změny poměrů tedy podmínky výše stanovené (například podmínka uplynutí deseti let od vzniku závazku), nemusí být splněny, protože soud zohledňuje jiná kritéria.“²⁹³ Naopak J. Šilhán uvádí, že: „...v souvislosti s případy změny okolností, je poněkud nejasné, v jakém aplikačním poměru se má druhá věta odstavce 1 k větě první.“²⁹⁴

Z naznačených variant, kdy dle druhé věty § 2000 odst. 1 o.z.:

- a) soud může zrušit jakékoliv závazky, které splňují podmínku kvalifikované dlouhodobosti,
- b) soud může zrušit pouze a jenom ty závazky, které splňují podmínku kvalifikované dlouhodobosti a zároveň jsou na dlouhou dobu ujednány bez závažného důvodu (dle první věty),
- c) soud může zrušit jakékoliv závazky; druhá věta stojí zcela samostatně a její aplikace není závislá na větě první,

volí první, podle které je pro změnu okolností možné rozhodnutím soudu zrušit jakékoliv závazky, které splňují podmínku kvalifikované dlouhodobosti. Další dvě varianty označuje jako nesprávné a vedoucí k absurdním závěrům.

---

²⁹¹ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1182 – 1186.

²⁹²Jedná-li se o smlouvy kvalifikovaně dlouhodobé, šňerovací.

²⁹³KINDL, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 518.

²⁹⁴ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1184 – 1186.

Oba autoři se tedy shodují potud, že podle druhé věty § 2000 odst. 1 o.z. soud může zrušit závazky, splňující podmínku kvalifikované dlouhodobosti. S tímto závěrem zcela souhlasím, podle mého názoru ustanovení ve druhé větě prvního odstavce míří na dlouhodobé smlouvy, splňující podmínku kvalifikované dlouhodobosti²⁹⁵ a závěr, že by se druhá věta citovaného ustanovení vztahovala na dlouhodobé závazky sjednané bez vážného důvodu nedává smysl, když tyto lze zrušit soudním rozhodnutím již podle věty první a stejně tak je nelogické, že by ustanovení druhé věty dopadalo na jakékoli závazky, bez splnění podmínky kvalifikované dlouhodobosti.

Následně se J. Šilhán (tamtéž) zabývá otázkou, zda je třeba v případě změny okolností při soudním zrušení rovněž vyčkat, až uplyne doba deseti let od vzniku závazku. Za možné označuje obě varianty, tedy a) šňěrovací smlouva může být soudem zrušena ať pro absenci vážného důvodu nebo pro změnu okolností, vždy však po uplynutí deseti let od vzniku a b) šňěrovací smlouva může být pro změnu okolností zrušena kdykoliv tato změna nastane, tedy i před uplynutím deseti let trvání závazku. V případě izolovaného vnímání ust. § 2000 odst. 1 o.z. se spíše přiklání k druhému výkladu, tedy shodně s T. Kindlem k závěru, že při změně okolností není třeba vyčkávat uplynutí deseti let. Odůvodňuje to přitom volnějším přístupem ke změně okolností za situace, kdy se strana zavázala dlouhodobou šňěrovací smlouvou, jako kompenzační mechanismus vyrovnávající obecně velmi zatěžující dlouhodobosti. Podstatné ale je, že po vyhodnocení úpravy § 2000 odst. 1 o.z. a úpravy obsažené v ustanovení § 1765 o.z., upravujícím podstatnou změnu okolností a obnovení jednání o smlouvě²⁹⁶ a v § 1766 o.z., upravujícím obnovení rovnováhy soudem,²⁹⁷ dospěl k opačnému závěru, tedy k závěru, že: „... šňěrovací smlouva může být zrušena jak pro absenci vážného důvodu, tak pro změnu okolností za stejné výchozí podmínky, tedy až po uplynutí deseti let.“²⁹⁸ Vychází z toho, že úprava obsažená v § 1765 o.z. a § 1766 o.z. se s úpravou obsaženou v § 2000 o.z. vzájemně doplňují, první je úpravou obecnou, druhá úpravou částečně speciální. Vymezení změny okolností jako důvodu pro zásah soudu je v § 2000 o.z. benevolentnější, protože se nevyžaduje vznik hrubého nepoměru práv a povinností. Před uplynutím deseti let

---

²⁹⁵Tj. sjednané na délku života nebo na více jak deset let.

²⁹⁶§ 1765 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁹⁷§ 1766 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁹⁸ŠILHÁN, Josef in HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1184 – 1186.

bude mít změna poměrů význam pouze pro aplikaci obecného ustanovení § 1765 o.z., tedy při vzniku hrubého nepoměru.

Oba autoři se shodují, že vzdát se práva na případné zrušení závazku ze šněrovací smlouvy může jen osoba právnická. V tomto směru vidím názor vyslovený v publikaci P. Rabana, kde autor uvádí, že vzdát se práva domáhat se zrušení závazku soudem může jen osoba fyzická, nikoli právnická, za nesprávný.²⁹⁹

Sám se přikláním k závěru, že zrušení závazku ze šněrovací smlouvy je možno se účinně domáhat u soudu z důvodu jak absence vážnosti důvodu jejího uzavření, tak z důvodu změny okolností až po uplynutí deseti let, neboť mám za to, že do uplynutí této doby lze použít pouze ustanovení § 1765 o.z. a § 1766 o.z., která sice umožňují uplatnit nárok u soudu kdykoliv, ale za přísnějších podmínek, kdy je vyžadován hrubý nepoměr práv a povinností.

---

²⁹⁹RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 139.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval způsoby zániku závazků v občanskoprávních vztazích.

V úvodní části jsem se věnoval vymezení závazkového vztahu, jeho prvků a druhů, změn a zajištění. Dále stručnému vývoji závazkového práva jak v římském právu, tak na našem území do doby přijetí současné úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.

Následně jsem se podrobně věnoval zániku závazků splněním a dalšími jednotlivými způsoby zániku závazků, a to dohodou, započtením, výpovědí, splynutím, prominutím dluhu, zaplacením odstupného, odstoupením od smlouvy, následnou nemožností plnění, smrtí dlužníka nebo věřitele, uplynutím doby a úředním rozhodnutím. Mezi případy zániku závazku jsem uvedl také novaci privativní a narovnání, ač jsou v občanském zákoníku zařazeny jako důvody změny závazků, protože jak při novaci privativní, tak při narovnání dochází k zániku původního závazku a následně vzniku závazku nového. U jednotlivých způsobů zániku závazků jsem se snažil poukázat na změny aktuální právní úpravy proti dřívější úpravě obsažené v předchozím občanském zákoníku a obchodním zákoníku a na případné nejasnosti, které nová právní úprava přinesla. Také jsem se snažil vyjádřit k případným nejasnostem svůj názor.

Pro moji práci bylo významné, že zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník vstoupil v účinnost dne 1. 1. 2014 a po mnoha desetiletích přinesl celkovou rekodifikaci občanského práva. Zjistil jsem, že šestiletá účinnost tak rozsáhlého zákona, jakým je občanský zákoník, neposkytuje dostatek prostoru jak pro sjednocení názorů na některé výkladové otázky, tak pro vyřešení těchto otázek judikatorní praxí. Při své práci jsem čerpal z Důvodové zprávy k občanskému zákoníku, jejíž teze se mnohde od přijatého znění zákona ve výsledku lišily. Převážně jsem vycházel z textu občanského zákoníku a komentářové literatury, která mnohé, zejména nejasné výkladové otázky řeší rozdílně. Východisko jsem se snažil najít pomocí odborných článků ke sporným otázkám a také v judikatuře. Je třeba říci, že občanským zákoníkem se řídí převážně občanskoprávní vztahy vzniklé od počátku roku 2014 a soudní řešení sporů z nich vzešlých má logicky

určité zpoždění a jelikož soudní řízení v každém stupni nějakou dobu trvá, pak lze konstatovat, že sporné otázky z občanskoprávních závazků podle aktuálního občanského zákoníku Nejvyšší soud začíná řešit až v poslední době a mnohými se dosud nezabýval, z čehož vyplývá, že o bohatou judikaturu se zatím opřít nelze.

Již od počátku práce jsem předpokládal, že jde o široké téma, což se mi v průběhu práce více než potvrdilo. Ač by se mohlo zdát, že „Zánik závazků“ je název práce s jasným obsahem, v němž bude samozřejmě převažovat téma zániku závazků splněním, a následovat budou další frekventované způsoby zániku závazků, jako je dohoda stran, započtení, výpověď, uplynutí doby, odstoupení od smlouvy a další, dospěl jsem k tomu, že každý jednotlivý způsob zániku závazků obsahuje množství zajímavých specifik a nabízí tolik pohledů na jeho využití v praxi, že celkové zpracování nebylo snadné.

Mohu učinit závěr, že současný občanský zákoník dává stranám díky své převážně dispozitivní úpravě velký prostor pro využití smluvní volnosti, a to také v oblasti zániku závazků. Zabýval jsem se sice druhy zániku závazků jednotlivě, ale považuji za samozřejmé, že v praxi dochází k jejich kombinacím a prolínání častěji, než by se mohlo jevit z výčtu způsobů zániku závazků, který může působit tak, že by k zániku závazku mělo dojít z toho či onoho důvodu.

Resumé

In my diploma thesis I dealt with extinction of obligations in civil relations.

In the introductory part I focused on the definition of the obligation relation, its elements and types, amendments and how it can be secured. Then I briefly described the development of the law of obligations until the adoption of the current legislation contained in Act No 89/2012 Coll., the Civil Code, which took effect on 1 January 2014.

In the second part I dealt with extinction of obligations by discharge, as the most common and economically most important way of extinction of obligations. I addressed issues of proper performance, manner of performance, place and time of performance, substitute discharge and fixed obligation.

In the third part I dealt with other particular ways of extinction of obligations, namely extinction by agreement, set-off, termination of an obligation, merger, waiver of a debt, withdrawal fee, withdrawal from contract, subsequent impossibility of performance, death of a debtor or creditor, their expiration and court decision. Among the manners of extinction of obligations I also mentioned novation and settlement, because the original obligation extinguishes and is replaced by a new one.

For each way of extinction of obligations I pointed out changes in the current legislation regarding extinction of obligations and possible ambiguities that the new legislation brought. I have also tried to express my opinion on these ambiguous areas. During the elaboration of the topic I used mainly the text of the Civil Code, commentary literature, academic articles on the given topic and case-law, which is only being developed, because the Civil Code is effective for six years, a relatively short period of time.

I can conclude that the Civil Code gives the parties a large space for exerting contractual freedom in the area of extinction of obligations due to predominantly optional legal provisions.

Seznam zdrojů

Literatura

BIČOVSKÝ, Jaroslav; HOLUB, Milan. Občanský zákoník a předpisy související I. 3. vydání. Praha: Panorama, 1984, 840 s.

ČAPEK, Karel. Hospodářský zákoník a předpisy související. 3. vydání. Praha: Panorama, 1984, 644 s.

DOSTALÍK, Petr. Relativní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2014, 140 s., ISBN 978-80-87382-53-0

HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s., ISBN 978-80-7400-535-0.

HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 s., ISBN 978-80-7400-287-8.

KINCL, Jaromír. Gaius: učebnice práva ve čtyřech knihách. Přetisk prvního vydání z roku 1981. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1993, 274 s., ISBN 80-210-0766-4.

KINCL, Jaromír; URFUS Valentin; SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, 340 s., ISBN 80-7179-031-1.

KNAPP, Viktor. Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, 328 s.

PELIKÁNOVÁ, Irena. Komentář k obchodnímu zákoníku. Díl III. Praha: Linde, 1996, 959 s., ISBN 80-7201-047-6.

PRAŽÁK, Zbyněk; FIALA, Josef; HANDLAR, Jiří a kol. Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721-2893 OZ. Praha: Leges, 2017, 1696 s., ISBN 978-80-7502-158-8.

RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm -Vydavatelství a nakladatelství, 2019, 530 s., ISBN 978-80-87713-18-1.

SOMMER, Otakar. Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové. Praha: Nákladem vlastním, 1935, 356 s.

ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s., ISBN 978-80-7478-369-2.

ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta; HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, 1085 s., ISBN 978-80-7400-004-1.

Právní předpisy

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Elektronické zdroje

BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku [online]. Publikováno 23. 7. 2018 [citováno 14. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/diskutovane-otazky-zaniku-zavazku-v-obcanskem-zakoniku>.

BRODEC, Jan; JANDAČEK, Václav. Podstatná změna smlouvy jakožto privativní novace [online]. Jurisprudence č. 5, 2014 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

ELIÁŠ, Karel. Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad. Bulletin advokacie. Publikováno 19. 11. 2013 [citováno 26. 2. 2020]. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2013/BA_11_2013_web.pdf.

SVOBODA, Karel. V současnosti je často obtížné rozlišit, kdy hmotné právo uplynutím zákonem předepsané lhůty prekluduje (tedy zaniká) a kdy se "jen" promlčuje. Řeší NOZ tyto nejasnosti? [online]. Rekodifikace & praxe č. 3, 2013 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

ŠILHÁN, Josef. Předpoklad započtení v novém občanském zákoníku a pojem „nejisté a neurčitým“ pohledávky [online]. Obchodní právo, 2013 [citováno 12. 3. 2020]. Dostupné z: ASPI.

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2000, sp. zn. IV. ÚS 13/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2859/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2104/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4103/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3053/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. 23 Cdo 663/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3707/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2019, sp. zn. 21 Cdo 1776/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 19 Co 886/2016.